

МАКЕДОНСКА ЈАВНА ТАЈНА:
КАКО КОРУПЦИЈАТА
ЈА ВЛЕЧЕ ЗЕМЈАТА НАДОЛУ

14 август 2002 година

според промената со вметнување на нова фуснота 90А на 11 септември 2002 година.

МКГ Извештај за Балканот бр. 133
Скопје/Брисел

СОДРЖИНА

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ И ПРЕПОРАКИ	i
I. ВОВЕД	1
II. СТАВОВИ СПРЕМА КОРУПЦИЈАТА	5
III. СПЕКТАРОТ НА КОРУПЦИЈАТА	7
A. ЦЕЛОСНА ДРЖАВНА ДОМИНАЦИЈА: СКАНДАЛОТ СО ШПЕДИЦИЈАТА	7
1. Еволуцијата на проблемот	8
B. КОРУПЦИЈАТА И ОХРИДСКИОТ ДОГОВОР: УЦЕНАТА НА ФОНДОТ ЗА ЗДРАВСТВО	9
2. Последици	10
B. МУЛТИЕТНИЧКА КОРУПЦИЈА: ПРОДАЖБА НА „КОНТИНГЕНТИ“ ВО МИНИСТЕРСТВОТО	12
Г. ПРКОСЕЊЕТО НА МЕЃУНАРОДНИТЕ КРЕДИТОРИ: СЛУЧАЈОТ МАКЕДОНСКИ ТЕЛЕКОМ	14
Д. ПРИВАТИЗАЦИЈАТА НА РАФИНЕРИЈАТА ОКТА	15
Ѓ. ВНАТРЕШЕН ДИЛЕР: МАКЕДОНСКА БАНКА	17
E. ПРИТИСОК ВРЗ СУДОВИТЕ: ПРЕЗЕМАЊЕТО НА МАК-ТАБАК	19
Ж. ДРЖАВНА НЕЗАКОНСКА ТРГОВИЈА: ТРГОВИЈАТА СО ТУТУН	20
3. МЕЃУЕТНИЧКА СОРАБОТКА ВО ШВЕРЦОТ	22
IV. ЗАГОВОР ИЛИ КОЛУЗИЈА: НА КОЈ НАЧИН КОРУПЦИЈАТА ПОМОГНА МАКЕДОНИЈА ДА БИДЕ ДОВЕДЕНА ДО РАБОТ НА ВОЈНАТА	24
A. НЕМА ГОЛЕМ ЗАГОВОР	24
B. КРИМИНАЛ, КОРУПЦИЈА И ЗГОЛЕМЕНА МОЖНОСТ ЗА СУДИР: АЛБАНСКИ ИЛИ РЕГИОНАЛЕН ПРОБЛЕМ?	27
V. СЛАБИ НАПОРИ НА ВЛАДАТА ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА	28
VI. КАКО МЕЃУНАРОДНАТА ЗАЕДНИЦА ПОМАГА ДА СЕ ОВОЗМОЖИ КОРУПЦИЈАТА	29
A. ТЕСТИРАЊЕ НА МЕЃУНАРОДНИТЕ ЗАЛОЖБИ: ЗАКОНОТ ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА	31
B. ПРАЗНИНА ВО МЕЃУНАРОДНОТО ВОДСТВО	32
VII. ЗАКЛУЧОК: ИЗНАОЃАЊЕ НАЧИНИ ЗА БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА ДЕНЕС	36
ДОДАТОЦИ	
A. МАПА НА МАКЕДОНИЈА	42
B. МЕЃУНАРОДНАТА КРИЗНА ГРУПА	43
B. ИЗВЕШТАИ НА МКГ И ИНФОРМАТИВНИ ДОКУМЕНТИ	44
Г. ЧЛЕНОВИ НА ОДБОРОТ НА МКГ	50

МАКЕДОНСКА ЈАВНА ТАЈНА:

КАКО КОРУПЦИЈАТА ЈА ВЛЕЧЕ ЗЕМЈАТА НАДОЛУ

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ И ПРЕПОРАКИ

Корупцијата во Македонија, особено на високо ниво, во Владата, е ендемична. Таа еволуираше од пасивна експлоатација до активна изнуда. Корупцијата не само што ја стекна способноста да го задржува напредокот на стопанството, туку таа и го храни организираниот криминал, поттикнувајќи ја политичката нестабилност, како и нестабилноста на општеството. Тоа, всушност, значи дека во важните аспекти државата почна да функционира како „рекет“, а рекетарите просперираат во култура којашто не познава казни.

Оваа болест го инфицира и банкарскиот систем, како и структурите на власта, при што Македонија стана извор и транзитна точка на шверцувани стоки и на криминалитет. Системот ја поттикнува автократната администрација и удобно коегзистира со неефикасното и политизирано судство. Се храни со македонскиот морал, го исцрпува граѓанското општество, а поголемиот дел од населението станува цинично.

Рамковниот договор, склучен во Охрид во август 2001 година, ја спречи граѓанската војна која рапидно се развиваше. Сепак, одржливоста на Договорот зависи од развојот на демократските институции и од пазарното стопанство. Корупцијата што ја голта земјата, на многу начини наликува на мешано претпријатие распространето низ целата заедница. Ако не друго, корупцијата е мошне штетна за стопанството и го зголемува делокругот на социјалната нестабилност. Таа, исто така, предизвикува отворени судири меѓу етничките лидери и ја зајакнува напнатоста. Улогата на корупцијата во подготвувањето на земјата за конфликт е, исто така, значајна. Ако се остави да гнои и да се шири, таа ќе продолжи да го разградува слабото македонско единство, а тоа ќе има опасни последователни ефекти на целиот Западен Балкан.

За жал, има малку показатели кои укажуваат на тоа дека меѓународната заедница е свесна за интензитетот со кој корупцијата ги поткопува

нејзините фундаментални цели во Македонија. Државниците, типично, смислуваат изговори за Македонија, употребувајќи ја празната фраза „корупцијата е проблем во сите земји во транзиција“. Повремено, повисоки меѓународни претставници ќе постават високи услови за Македонија да си ги среди работите, но тоа никогаш не се случува сериозно. Опортунистички настроените странски инвеститори понекогаш само го влошуваат проблемот.

Слабата меѓународна стратегија ги нагласува „процесот“ и „градењето капацитети“ – донесувањето на законите и обуката на службениците - како начин на којшто ќе се „намалат можностите за корупција“, како што кажа еден функционер. Во меѓувреме, направено е многу малку за да се анализира зошто овој приод не произведе значајни резултати, зошто - на пример - обвинителите не реагираат кога има цел куп докази за корупција или онаму кадешто точно се знаат дупките во кривичната постапка што им овозможуваат на корумпираните службеници да останат на слобода и да ги задржат бесправно стекнатите средства.

Меѓународната заедница инсистира Македонците да ја преземат „сопственоста“ на овој проблем (да го преземат проблемот во свои раце). Од друга страна, самите „сопственици“ – оние кои се на високи позиции во власта – се тие кои продолжуваат да доминираат, да ги експлоатираат и да ги искористуваат своите институции. Во вакви околности, наивно и пасивно е да се потпреме на немоќните национални чувари, како што е Омбудсманот, новата Комисијата против корупцијата или пак на медиумите и на граѓанското општество, оставајќи ги сами да се борат против корумпираната елита. Со истурањето пари во Македонија, без да се инсистира на сериозни напори против корупцијата, меѓународната заедница само

ги полни дупките во буџетот и, не сакајќи, дејствува како овозможувач на системот.

Честопати се слуша аргументот „ако ги турнеме во корупција, Владата нема да соработува во реализацијата на охридскиот договор“. Но, тоа го потценува самиот договор на којшто дипломатите ја концентрираа целокупната своја енергија.

Потребен е еден драматично различен ментален склоп. Македонија не е „само уште една земја во транзиција“, туку суштински слаба држава со надворешни и со внатрешни предизвици по сопственото постоење. Тоа значи дека корупцијата наметнува посебна штета и дека, всушност, Македонија може да има или голема корупција или стабилност, но никако и двете. Потребни се неконвенционални рецепти. Меѓународната заедница мора да внесе фундаментални промени во својот приод, како комплементарни активности на програмите за „градење капацитети.“ Таа мора да ја игра улогата на катализатор, а не само улогата на едноставен советник. Меѓународната заедница мора да ја условува својата финансиска помош со несрамежливо барање реформи, на тој начин што на своите антикорупциски напори ќе им даде ретроспективен и казнен фокус, а не само потенцијален и инструктивен.

Овој извештај содржи конкретни примери, но напишан е внимателно, водејќи сметка за правата на поединците. Меѓутоа, МКГ е подготвена подетално да дискутира по овие прашања, доколку тоа го бараат соодветните законски овластени владини и законодавни тела.

Исто така, овој извештај се концентрира на сегашноста и на неодамнешното минато, така што може да се чини дека е концентриран на партиите кои се сега на власт. Сепак, корупцијата е аспект на политичката култура на земјата, а не ексклузивен десерт на една посебна група. Сите политички партии, заедно со граѓанското општество и со меѓународната донаторска заедница треба да ги здружат своите напори во борбата против корупцијата, за таа да биде ефективна. Корупцијата во никој случај не е изнудено прашање што им припаѓа на политичките партии или прашање кое треба да биде злоупотребено за партиски цели. Би било голема грешка да се верува дека промената на власта, по изборите од септември 2002 година, автоматски ќе го реши проблемот.

ПРЕПОРАКИ

За македонската Влада и за политичките партии:

1. Посветете се на борбата против корупцијата како главен приоритет, поважен од животниот век на сегашната Влада и од

изборите во септември 2002 година, и дајте и конкретна форма на вашата посветеност, со тоа што ќе ги прифатите меѓународните предлози и стратегии, вклучувајќи ги и оние што се наведени подолу, како и оние на граѓанското општество.

За главните меѓународни донатори, вклучувајќи ја Европската унија и нејзините земји-членки, САД и меѓународните финансиски институции:

2. Бидете свесни за улогата на корупцијата во потхранувањето на нестабилноста во Македонија и прифатете ја лидерската улога во борбата против неа.
3. Изгответе програми и стратегиски позиции што ќе се однесуваат на корупцијата од минатото, а не само на превентивата на идните епизоди.
4. Идентификувајте ги оние сектори што се особено податливи за корупција како приоритетни области за корективни активности, поради доходовните можности што тие ги нудат, или пак оние области коишто се чувствителни за казнување и за одбегнување на корупцијата, а пред сè натерајте ја македонската Влада да се согласи со поставувањето меѓународни „чувари“, кои би работеле во Фондот за здравствено осигурување, Царинската управа, Обвинителството и во судството.
5. Условите ја финансиската помош за Владата, особено за платниот биланс како и поддршката на буџетот, со сериозна реформа против корупцијата и работете заедно со Владата на изготвувањето на реалните репери за оценување на добрата волја, но и на ефективноста.
6. Обвиненијата и конфискациите нека бидат експресни цели на една анти-корупциска стратегија ориентирана кон резултати, којашто ќе се применува комплементарно со постоечкиот приод кој го нагласува подобрувањето на „капацитетите“ на македонските институции и зајакнувањето на законската рамка.
7. Вградете конкретни „последователни“ елементи во сите едукативни програми против корупцијата.
8. Обезбедете финансиска поддршка за новоформираната владина Комисија против корупцијата, за да може да работи ефективно веднаш штом ќе биде формирана во октомври 2002 година, како и за

Транспарентност интернационал и за напорите на македонското граѓанско општество за изготвување на стратегија против корупцијата и за градење на „Коалиција против корупцијата“.

9. Извршете притисок за да се донесе законодавство со коешто би се ограничил делокругот на партиите, така што кога се на власт тие нема да можат да именуваат лица врз основа на политичката припадност, туку врз основа на компетентноста.
10. Вклучете ги поактивно албанските политички партии и граѓанското општество во борбата против корупцијата.

За Европската унија (ЕУ):

11. Поставете Советник против корупцијата на ЕУ во Македонија, кој би ја дополнително работата на Специјалниот претставник на ЕУ.

За Меѓународниот монетарен фонд (ММФ):

12. Олабавете ги рестрикциите за вработување на дополнителен кадар во Државниот завод за ревизија и во сродните агенции.
13. Утврдете ги целите на зголемените приходи за министерствата каде што корупцијата го намалува приходот.

Скопје/Брисел, 14 август 2002 година

МАКЕДОНСКА ЈАВНА ТАЈНА:

КАКО КОРУПЦИЈАТА ЈА ВЛЕЧЕ ЗЕМЈАТА НАДОЛУ

I. ВОВЕД

Спроведувањето на Рамковниот договор – потпишан во Охрид на 13 август 2001 година – и натаму останува да биде репер за македонскиот прогрес - од општествен конфликт до демократска стабилност. Преземени се важни чекори за да се исполнат клучните одредби од Договорот. Враќањето на полицијата во „кризните региони“ (претходно под контрола на албанските бунтовнички сили) е завршено, со неколку инциденти и само со повремени протести. 90 проценти од лицата кои во почетокот на конфликтот беа раселени се вратени во своите домови.

На 7 март 2002 година, Парламентот го донесе Законот за амнестија, со што му се стави крај на стравот дека повеќето поранешни албански бунтовници ќе бидат апсени и гонети како „терористи“. На 30 мај 2002 година беше донесен закон кој предвидува употреба на албанскиот јазик на личните карти. На 20 јуни беа донесени петнаесет други закони, зацртани во Рамковниот договор од Охрид, кои ги зајакнуваат јазичните права и им даваат поголеми овластувања на локалните заедници во избирањето на началникот на полицијата.

Ставот спрема меѓународната заедница стана помалку конфронтирачки. Премиерот Љубчо Георгиевски предложи продолжување на мандатот на мисијата на НАТО, укажувајќи на фактот дека Алијансата, иако користена како жртвено јагне од страна на локалните политичари, ја демонстрира својата корисност и непристрасност.

Сепак, напредокот е кревок. Меѓународните претставници признаваат дека планот за „враќање“ на полицијата е главно козметика, којашто обично подразбира симболични посети на албанските села. Поранешните кризни региони се уште немаат униформирани полицајци, а Македонците се

ранливи, особено онаму каде што се малцинство.¹ Меѓународните извори се повеќе признаваат дека се случува инфилтрација, дека приказните за нападите на оддалечените позиции на Македонската армија можеби имаат некаква основа и дека некои команданти на поранешната ОНА го имаат задржано и оружјето и насилното однесување.

И покрај впечатливите бројки за враќањето на бегалците, УНХЦР и МКЦК признаваат дека македонското малцинство се уште трпи „високо ниво на малтретирање“, а бавноста со којашто се одвива реконструкцијата на домовите и на другата инфраструктура спречува некои од Албанците да се вратат во своите домови. Се вели дека албанското малцинство во јужниот град Битола го продава својот имот, како реакција на инцидентите, како што тоа го прават етниките малцинства во други региони. Неодамнешната сондажа на јавното мислење сугерира дека минатогодишниот конфликт се уште има силно влијание врз етничките ставови. Македонците и натаму ги отфрлаат отстапките од охридскиот договор, додека Албанците се жалат дека, практично, промените во нивните животи се многу мали.²

Главната компонента на охридскиот договор – децентрализацијата на власта – речиси и не започнала. Дури и клучниот инструмент – новиот Закон за локалната самоуправа – во основа обезбедува само рамка, а критичните детали треба да бидат договорени. Важниот придружен закон – Законот за финансирањето на локалната самоуправа –

¹ Претставниците на УНХЦР забележуваат дека дури и враќањето на симболичните “мешани” патроли е погрешно. Во многу села, во “мешаните” патроли нема македонски членови затоа што тие се плашат за својата лична заштита. Интервју со УНХЦР, 8 август 2002 год.

² Сондажата направена од Стејт департментот на САД во мај 2002 година открива дека две третини од Македонците се против охридскиот договор, додека 90 проценти од Албанците го поддржуваат. Три четвртини од Албанците веруваат дека спроведувањето е премногу бавно. Канцеларија за истражување и за анализа на мислењата, Стејт департмент, “Македонската јавност се прашува за иднината на Рамковниот договор: ставовите за одредбите на Договорот се делат по етничка линија”, 8 мај 2002 година, страници 1-2.

нема да биде донесен пред почетокот на есента, приближно во исто време со потенцијалниот контроверзен попис.

Охридскиот процес - кој е се, само не само-одржлив - бара постојано тројно присуство на меѓународните посредници: претставникот на САД, Џејмс Хоумс,³ амбасадорот во земјата, Лоренс Батлер и претставникот на ЕУ, Ален ЛеРоа. Тие ефективно работат заедно, но дури и кога успеваат да ги совладаат спорните точки, како што велат, употребата на албанскиот јазик на корицата на македонските пасоши или селекцијата на членовите на изборните комисии, една од страните редовно се повлекува, поради што е потребно натамошно посредување.

Задачата на посредниците влезе во една нова, уште посложена фаза со почетокот на изборната кампања, која официјално се уште не започнала⁴, а сепак веќе успеа да произведе загрижувачки знаци на порадикална реторика.⁵ Постои голема веројатност дека и обете кампањи (онаа во албанската заедница и онаа во македонската заедница) ќе играат на националистичката карта, со што земјата и натаму ќе се поларизира.⁶

Колку се поблиску парламентарните избори што ќе се одржат на 15 септември 2002 година, толку повеќе спротивставените партии во двата етнички кампа постојано ја потенцираат својата загриженост за изборите, во смисла на појава на насилство, заплашување и измами – се она што

беше карактеристично на минатите избори. Некои од повисоките дипломати се загрижени дека владејачките партии, македонски и албански, би можеле дури и да инсценираат етнички инциденти или да ги застрашуваат гласачите со покажување сила. Основата за ваквата грижа доаѓа од досието на дубиозите на полицијата,⁷ особено на специјалната единица позната како „Лавови“, под команда на министерот за внатрешни работи Љубе Бошковски.

Потрошувачката поврзана со изборите веќе го искомплицира економското закрепнување. Откако Македонија ги исполни законодавните предуслови од охридскиот договор, донаторите ветиле повеќе од четвртина милијарда американски долари на конференцијата одржана на 12 март 2002 година, за финансирање на обновата и на реформите, но поставила експлицитна, голема и единствена компонента – 165 милиони американски долари за поддршка на платниот биланс, под услов Македонија да постигне стендбај аранжман со ММФ. Преговорите беа прекинати кога Владата одби да ја намали потрошувачката за изборната година.⁸ Како последица на тоа, донаторите ги немаат ослободено 115-те милиони американски долари за покривање на дупката во платниот промет.⁹

Меѓународните експерти велат дека стопанството се уште не е подобро. Производството е ниско, невработеноста е алармантно висока, и во обете заедници, а етничките Македонци емигрираат во рекорден број.¹⁰ Внатрешните извори велат дека репутацијата на Владата за корупција и натаму го инхибира ММФ од индосирање на потрошувачки програми или од олабавување на буџетскиот дефицит којшто би можел да поттикне пораст. Накусо,

³ На 11 јули 2002 година беше објавено дека Хоумс ја завршил својата улога. Индикациите од Вашингтон се дека тој нема да биде заменет.

⁴ Изборите се закажани за 15 септември 2002 година.

⁵ На пример, партискиот лидер на Демократската партија на Албанците (ДПА) Арбен Џафери се прогласи за “радикален” и користи соодветна реторика. Видете “Џафери: Ние сме радикалите”; *Факти*, 10 јуни 2002 година: “Кога беше формирана партијата [на Ахмети] ... помислив дека ние ќе станеме умерена партија, но по нивното првично претставување, таа партија [на Ахмети] ќе ја земе таа позиција. Без сомнение, ние сме оние кои остануваат да ја продолжат нашата радикална политика,” рече претседателот на ДПА, Арбен Џафери, во својот говор за време на митингот во Тетово, на 8 јуни.” Али Ахмети, кој инаку сака да го рехабилитира својот имиџ на “терорист”, се обиде да му одговори на Џафери со прекумерна употреба на албански имиџи за време на неговото прво појавување во Скопје од започнувањето на конфликтот, за време на отворањето на канцеларијата на неговата партија, Демократската унија за интеграција, на 30 јуни 2002 година. Беше интонирана албанската химна и им се одаде почест на паднатите борци на ОНА.

⁶ Со оглед на тоа дека етничките Македонци никогаш не престанале да укажуваат на тоа дека во Македонија постојат и други етнички групи покрај “двете големи”. Меѓутоа, според пописот од 1994 година, Турците, Србите и другите сочинуваат одвај една десетина од вкупното население. Како и во другите делови на Балканот, овие мали малцинства немаат територијални претензии и поради тоа не претставуваат примарен извор на конфликт.

⁷ Едно од најсериозните прашања во врска со однесувањето на полицијата е она што се случи на 2 март 2002 година, односно убиството на седумте осомничени “исламски терористи”. Министерството има направено книга со “докази” за осомничените, но новинарите коишто го истражувале случајот тврдат дека тие, веројатно, биле несреќни “економски бегалци” во потрага по незаконски влез во Европската унија. Видете “Патот кон Европа стана опасен за безнадежните муслимански бегалци”, *Волстриџ журнал*, 28 мај 2002 година и “Македонската влада инсистира дека лицата фатени во заседа беа терористи”, *Волстриџ журнал*, 4 јуни 2002 година. Меѓународната заедница неколкупати бараше распуштање на “Лавовите”; видете - *меѓу другото* - Работен извештај на персоналот на Европската комисија, Извештај за процесот на стабилизација и асоцијација на поранешната југословенка Република Македонија, Брисел, SEC (2002) 342, страница.8.

⁸ И покрај острите предупредувања на ММФ, Владата одобри покривање за “пирамидалната” штедилница ТАТ и ги прифати барањата на државните работници да добијат покачување на платите од 10 проценти.

⁹ Информација од банкарските експерти од Скопје. Помошта за реконструкцијата и за спроведувањето на охридскиот договор не е поврзана со неуспехот на преговорите со ММФ.

¹⁰ Податоците до кои дојде МКГ сугерираат дека бројот на пријавите за имиграција кај некои клучни амбасади, кои главно ги поднесуваат етнички Македонци, е двојно поголем во текот на последната година.

неодговорноста на Владата наметнува одредена строгост којашто инаку, не би била соодветна за една слаба економија.

Кредитот е другата причина за слабата економија, но Народна банка држи високи каматни стапки, а со тоа ги тера корисниците на кредит да ги прекршуваат договорите и ги дестимулира банките да им даваат кредити на претприемачите на коишто тие очајно им требаат, зашто тие, исто така, чувствуваат потреба да се заштитат од екстравагантноста на Владата ориентирана кон изборите.

Се на се, најуспешната интервенција на меѓународната заедница на Балканот е релативна и ограничена. Крајната цел, постигнување стабилен и самоодржлив процес кој дозволува помал меѓународен профил, останува неостварлива. Прашањето е: Зошто?

Јазот меѓу двете главни етнички заедници е најочигледното објаснување. Но, ова само покажува еден факт – албанската и македонската заедница се поделени. Меѓутоа, поделбата не објаснува зошто во 2001 година тие речиси завојуваа меѓу себе. Оваа перспектива не дава друго решение освен територијална поделба, којашто би била тешка за договарање и за спроведување и која би активирала куп опасни незамисливи концепти низ целиот регион.

Избегнувањето на поделбата и компликациите коишто доаѓаат со неа – а не само номинално донесување на охридскиот документ – е вистинскиот меѓународен интерес во Македонија. Ендемичната корупција е главниот фактор што придонесува за центрифугалните сили кои се уште дејствуваат во Македонија. Охридската зделка за надминување на етничкиот конфликт, преку децентрализација на владините институции и зголемување на застапеноста на Албанците во нив, може да успее само ако институциите функционираат ефективно и со кредибилитет. Со други зборови, подемократска и помалку етничка држава може да се реализира само ако Албаниците и Македонците најдат можност да ги решаваат своите тешкотии со посредство на државата.

Меѓутоа, наместо да ги ублажат етничките разлики преку заедничката влада, македонските владејачки партии функционираат како корумпирани коалиции, со поделба на просторот меѓу нив и во рамките на министерствата, па дури и со поделба теренот, заради различни експлоатации. Поделбата на „просторот“ функционира како проба за поделбата на територијата, бидејќи политичарите цинично се презентираат себеси како бранители на националните интереси, а всушност, заедно со другата страна, заговораат лично или партиско богатење. Со продлабочувањето на биетничката корупција, таа стана уште поопасна – рекет со кој

владините инспекциски тимови ги принудуваат претпријатијата да „плаќаат“. Како резултат на тоа, овој рекет создаде и средства (огромно количество готовина) и мотив (страв од судска и од политичка одмазда) за владејачката елита да може да влијае врз претстојните избори, со малтретирање или со едноствано откупување на гласовите.

Разбирливо, Македонците често се жалат на ранливоста на прекуграничното востание од Косово. Меѓутоа, многу помалку внимание му се посветува на шверцувањето забранети стоки и оружје, и тоа не само од шверцери на маски, туку - исто така - и во операции што се изведуваат во соработка со самите власти.¹¹ Главно се игнорира критичната алка меѓу корупцијата и шверцувањето – деструктивниот развој кој има последици не само за Западен Балкан, туку и за Европа во пошироки рамки. Како што кажа еден експерт, „корупцијата го обезбедува кислородот за организираниот криминал и, на многу начини, таа е поголемиот проблем. Тој тешко се решава, затоа што функционира во законски рамки, вклучувајќи и законски актери. Лесно е да се спречат оние кои се корумпирани на базичното ниво, на пример, ... службениците на граничните премини... но [корупцијата] тешко се отстранува кај повисокото ниво.“¹²

Колективното наследство од социјализмот - државните и општествените претпријатија, честопати се приватизираат на мошне нетранспарентен начин. Крајниот резултат е послаба држава, со послаби граници и со стопанство – држава којашто е разочарувачка за оние кои го почитуваат законот и која создава екстремисти, со тоа што ги лути оние коишто се чувствуваат лишени од својот дел од колачето и кои ги напуштаат своите принципи заради

¹¹ Дури и самиот збор “шверцување”, кој подразбира прикривање и провлекување на забранети стоки од властите, честопати погрешно се применува, кога се станува збор за Македонија, а веројатно и за регионот. Набљудувачите велат дека поголемиот дел од “шверцот” се прави во соработка со, па дури и од страна на, владините службеници. Тоа сугерира дека терминот “државно шверцување” наместо несоодветниот термин “шверцување” би бил поточен. Терминологијата е академско прашање, со оглед на тоа дека политиката произлегува од начинот на којшто се разбира проблемот. Иницијативата за соработка во Југоисточна Европа (СЕКИ), на пример, функционира врз основа на претпоставката дека подобрата соработка меѓу царината и полицијата би помогнала за надминување на напливот од “шверц”, иако поважна компонента на проблемот е вмешаноста на властите во двете институции.

¹² Од Др. Педи Ролинсон (Dr. Paddy Rawlinson), превадач од Центарот за компаративна криминологија и кривична правда при универзитетот во Велс (Centre for Comparative Criminology & Criminal Justice, University of Wales), во неговиот извештај “Подобрување на европското спроведување на законот и соработката на полето на безбедноста заради борба против организираниот криминал, корупцијата и незаконското тргување со оружје” (“Improving European law enforcement and security co-operation to combat organized crime, corruption and illicit arms trafficking”), од семинарот одржан на 15-16 јуни 2001 година, Фондацијата Saferworld и EURISC foundation, стр. 15.

пари. Еден виш советник во Владата отворено кажува: „Корупцијата е најголемата закана за нашата национална безбедност“.¹³

Со растењето на цинизмот и на песимизмот, особено кај етничките Македонци, граѓанското општество ослабнува, а корумпираните службеници се чувствуваат поудобно и безобразно. Додека циклусот се движи надолу, шансите за конфликт одат нагоре. Новите закони коишто произлегоа од охридскиот договор честопати се чинат ирелевантни за невработените Албанци и понижувачки за безнадежните Македонци.

Овој извештај детално ја опишува корупцијата и укажува на тоа како функционираат некои од шемите и што значи таа за стабилноста на Македонија. Исто така, ја разгледува меѓународната реакција во однос на корупцијата и укажува на тоа како таа да се подобри. Не изненадува тоа што меѓународната заедница, трудејќи се околу охридскиот дневен ред, нема ентузијазам да ја конфронтира власта со најчувствителното прашање. За жал, ниту ЕУ, најважниот играч, ниту САД, ниту некоја меѓународна организација не презема обврска да се бори против корупцијата.¹⁴ Овој вакуум во водството го остава проблемот на институциите, здруженијата и на програмите кои главно претпоставуваат добра волја и соработка од страна на власта. На пример, извештајот за корупцијата во Македонија на ГРЕКО на Советот на Европа ќе се базира првенствено на еден прашалник што треба да го пополни самата Влада.¹⁵

Меѓународниот приод кон корупцијата се темели врз две фундаментални, но погрешни идејни претпоставки: дека македонските владетели, всушност, имаат интерес за надминување на проблемот¹⁶ и дека Македонија има време, како

нормална земја во транзиција, да следи некој „долгорочен план.“ Со истурањето помош на Владата за исполнување на обврските спрема Албанците, без да бараат реформа,¹⁷ кај многу Македонци донаторите ненамерно оставаат впечаток дека охридскиот проект, сам по себе, е еден вид „поткуп“. Наместо да изгледа дарежливо и праведно, меѓународната заедница ризикува да биде идентификувана како еден од „овозможувачите“ на корупцијата во Македонија.

Има два ризика кога се потенцира прашањето на корупцијата сега. Првиот е дека тоа може да ги намали перспектите за привлекување критички странски инвестиции. Но, од друга страна, како што кажа еден македонски виш службеник кој е ангажиран во потрага по финансиска стабилност, „подобро е проблемот да се извади на виделина и да се поправи, отколку да се крие“.¹⁸ Вториот е дека со пуштањето на извештајот во вечерината на изборната кампања, МКГ ќе биде обвинета за политички мотиви. Извештајот, неопходно, им дава приоритет на лошите практики на власта, која сега е одговорна за работите во земјата. Меѓутоа, корупцијата во Македонија не се појави за првпат по конституирањето на сегашната влада и дел од материјалот изнесен подолу се однесува на политичарите и на партиите што се сега во опозиција, но кои владеела до 1998 година. Тој поранешен период е вклучен во извештајот, како потсетување дека веројатноста претстојните избори да донесат магична напивка со која ќе се излекува проблемот на корупцијата е многу мала, независно од резултатите. Најдобриот приод за која било партија заинтересирана за тоа да ги ублажи политичките последици би бил да ги земе предвид препораките од овој извештај, да ги прифати иницијативите на граѓанското општество и да побара поконцентрирана меѓународна помош.

Целта на овој извештај не е да влијае врз изборите, туку да гарантира дека проблемот на корупцијата ќе навлезе што е можно пошироко во македонскиот простор и во меѓународната заедница во текот на кампањата. Извештајот има уште една, можеби поважна цел – да се види што може да се стори во врска со корупцијата. Она што е сосема јасно за

¹³ МКГ интервју, 10 април 2002 година.

¹⁴ Неколку заинтересирани земји, како Холандија и Соединетите Држави, финансираат програми, но тие се опишани како програми кои имаат за цел да ги спречат можностите за корупција, а не да ги коригираат злоупотребите.

¹⁵ Интервју на МКГ со Иницијативата против корупција на Пактот за стабилност и со персоналот на Советот на Европа.

¹⁶ Забелешките на премиерот Георгиевски на конференцијата за корупцијата организирана од Институтот отворено општество, на 21 јуни 2002 година, сугерираат обид да се префрли одговорноста за проблемот: “Се соочуваме со неизбежното прашање за тоа дали корупцијата е ексклузивна сопственост на македонските граѓани или, пак, Македонија е таа што беше изложена на корупцијата од странство”. Премиерот инсинуираше дека постои меѓународна корупција со хуманитарната помош за време на косовската криза од 1999 година. Видете: “Нашата држава беше изложена на корупција од странство”, *Нова Македонија*, 22 јуни 2002 година. Албанската партија ДПА силно се спротивстави на забелешките на МКГ за споделената корупција во земјата. Како резултат на тоа, лидерот на парламентарната група на

ДПА достави писмо до МКГ, на 25 јуни, а усно на истиот состанок коментираше дека “од корупцијата не добиваме толку многу колку што мислите”, интервју на МКГ со Замир Дика, 25 јуни 2002 година. Независното списание *Лоби* објави дека основната зделка меѓу ДПА и ВМРО-ДПМНЕ е една третина спрема две третини. “Македонија, по една година: Каде одиме?”, *Лоби*, 25 февруари 2002 година.

¹⁷ Скратувањето на средствата наменети за платниот биланс беше реакција што произлезе од неуспехот за склучување стендбај аранжман со ММФ, а не поради корупцијата сама по себе.

¹⁸ Интервју на МКГ.

постигнување на доброто владеење на Балканот е тоа што едноставното одржување на изборите и надежта дека „следната тајфа ќе биде почесна“ не е никакво решение.¹⁹ Обете водечки македонски партии, како и обете албански партии, имаат валкани досиеја. Сега е време граѓаните на Македонија да се запрашаат не само кој треба да ја води следната влада, туку и како таа да биде подобра, независно од нејзиниот партиски состав.

Токму поради тоа што Владата, најверојатно, ќе биде дефанзивна, и која било идна влада би била помалку дефанзивна, сега е најдобро време меѓународната заедница да наметне смели услови за реформа и понуди за помош. Дипломатите не мора јавно да ја конфронтираат Владата, тие можат да го сторат тоа приватно, со сериозни иницијативи, на пример да вметнат меѓународни „чувари“ во некои од институциите кои се најосомничени за корупција. Независно од тоа кој ќе победи на изборите во септември 2002 година, тој ќе биде обврзан да го исполни ветувањето. Дополнителни конкретни препораки се изнесени во завршниот дел од извештајот.

II. СТАВОВИ СПРЕМА КОРУПЦИЈАТА

Најголемото истражување на јавното мислење што е направено досега низ целиот Западен Балкан покажува дека и македонските и албанските граѓани се приближно еднакво отуѓени од своите политички лидери.²⁰ Тие изразија најниско ниво на доверба во својата Влада (12 проценти),²¹ најголем песимизам спрема економските перспекти и имаат најниско мислење за вистинитоста на локалните медиуми во регионот.

Како најголеми проблеми со коишто се соочува земјата испитаниците од двете заедници ги идентификуваа невработеноста, сиромаштијата и корупцијата – трите прашања кои ја заобиколуваат етничката политика. Значајно е и тоа што загриженоста поради корупцијата е речиси еднаква, изразена во проценти.²² Слични резултати се добија и од фокусните групи нарачани од Националниот демократски институт (National Democratic Institute - NDI): „И Македонците и Албанците велат дека [меѓу] најголеми проблеми со коишто се соочува земјата се... недостигот од владеење на правото [и] систем што ги претпочита оние со лични врски и оние кои се партиски определени“. Учесниците ја поврзаа корупцијата со лошата економска положбата на земјата (прашањето што честопати беше цитирано како најважно). Еден учесник-Албанец изјави: „Сега корупцијата е најдоминантната сила во нашата Влада. Ако не ја елиминираме корупцијата, ќе имаме уште повеќе сиромаштија“.²³

²⁰ Истражувањето на јавното мислење на Југоисточна Европа беше спроведено во јануари-февруари 2002 година од страна на Поддршка на демократијата во Југоисточна Европа (South East Europe Democracy Support - SEEDS), по нарачка на Меѓународниот институт за помош на демократијата и избори (International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA)). Целокупните резултати ви стојат на располагање на следнава веб-страница: www.idea.int.

²¹ Второ најниско ниво на доверба има во Србија, 29 проценти.

²² Само со три процентуални бодови се разликуваат македонските и албанските испитаници по однос на прашањето за корупцијата како најголема грижа (41,7 проценти кај Македонците и 38,5 проценти кај Албанците, според сондажата на SEEDS, стр. 5). И други сондажи ги потврдуваат податоците на IDEA, вклучувајќи го и истражувањето спроведено во ноември 2001 година од страна на Транспарентност интернационал (Transparency International) според кое над 80 проценти се изјаснија дека во Македонија законите не се почитуваат. Сондажата од јануари 2002 година спроведена од БРИМА-Скопје, укажува на тоа дека 64 проценти од испитаниците веруваат дека зголемените надлежности на локалната самоуправа (во согласност со Рамковниот договор од Охрид) нема да го намалат проблемот поврзан со корупцијата.

²³ „Ставови спрема политичките, социјалните и економските услови во Македонија: Резултати од истражувањето на фокусните групи“, презентирани од Пен, Шоен и Бертланд Асоцијетс (Penn, Schoen & Bertland Associates) (Истражувањето беше нарачано од Националниот демократски институт), 31 јануари 2002 година, стр. 4, 7.

¹⁹ Упорноста на корупцијата и економската неефикасност на Хрватска, и покрај тоа што има влада којашто се покажа како потранспарентна и чесна, е доказ дека има поголема потреба отколку обично менување на партиите и на личностите.

Локалните експерти постојано предупредуваа за тоа колку е разорна корупцијата. Никола Тупанчевски, македонскиот претставник во иницијативата ГРЕКО (Група земји против корупцијата, односно GRECO - Group of States against Corruption) на Советот на Европа, неодамна изјави: „Корупцијата и се заканува на нашата земја“.²⁴ Македонското поглавје на невладината организација Транспарентност интернационал рече: „Корупцијата е прифатена како нормална работа или како начин на живеење“.²⁵ Ѓорѓе Марјановиќ, професор на Правниот факултет во Скопје и политичар од опозицијата, изјави, во врска со корупцијата, дека „Македонија не е правна држава“,²⁶ и дека „македонската Влада е сосема негодворен организам којшто конечно мора да биде ставен под контрола“.²⁷

Бизнис истражувањата даваат слични судови. Една студија на Светска банка од 1999 година откри дека „[Македонија] и Албанија... покажуваат повисоко ниво на административна корупција. Овие земји имаат крајно неразвиени јавни администрации и немаат механизми за контрола и за одговорност во рамките на државата“.²⁸ „Високата цена на корупцијата“ беше на второ место по „државната бирократија“, како главни проблеми на коишто наидува бизнисот, според истражувањето на Транспарентност интернационал. Исто така истражувањето откри дека од десет инвеститори во Македонија, четворица морале да поткупат цариници или функционери за да ги избегнат прекините во работата.²⁹

Со различно ниво на искреност, меѓународните организации и службеници, исто така, признаваат дека корупцијата во Македонија е широкораспространета. Најновиот извештај на Европската комисија за процесот на стабилизација и асоцијација потенцира дека „Корупцијата е сериозна причина за загриженост Корупцијата во јавните служби е широкораспространет проблем и го разјадува кредибилитетот на политичките и на

управните институции“.³⁰ Светска банка утврди дека Македонија е предмет на особено високи нивоа на „административна корупција“.³¹ Неодамна, комесарот за надворешни односи на ЕУ, Крис Патен, рече: „Одлучни сме [во Македонија] да видиме ... вистински напори за искоренување на корупцијата. Корупцијата го труе политичкиот и економскиот живот“.³²

Она што најмногу загрижува е тоа што се чини дека трендот во Македонија – за разлика од повеќето други балкански земји – и натаму се влошува. Истражувањето што беше нарачано од УСАИД дојде до сознание дека пет од седумте индекси кои се мерат перцепциите за корупцијата во текот на минатата година покажуваат опаѓање. Во врска со критичката мерка „вклученост во корумпирани практики“, истражувањето покажува дека „вредностите на индексот се зголемија за двапати.“³³

Слаѓана Тасева, извршен директор на Транспарентност интернационал (ТИ) Македонија, смета дека колку повеќе граѓаните стануваат свесни за нивото на корупцијата, нивната толеранција значително се намалува.³⁴ Згрозеноста од корупцијата е основна причина за немањето доверба во институциите и во политичарите и се претпоставува дека токму поради тоа многумина велат дека есенва нема да гласаат.³⁵ Меѓутоа, апстинирањето од демократскиот процес, веројатно само ќе ја поттикне, а нема да ја предизвика, корупцијата.

Организациите на граѓанското општество се премногу слаби за да започнат ефективна кампања против корупцијата. Ова може да се направи само со нова коалиција од постоечките политички групи или од меѓународната заедница. Во практиката, втората се

²⁴ Интервју во списанието *Форум*, 28 март 2002 година.

²⁵ Списание *Форум*, 28 март 2001 година.

²⁶ Интервју со професор Ѓорѓе Марјановиќ, списание *Актуел*, 29 март 2002 година. Исто така интервју на МКГ со Марјановиќ, 25 март 2002 година.

²⁷ *Дневник*, 22 април 2002 година.

²⁸ „Истражување на бизнис-средината и ефикасното работење на претпријатијата од 1999 година (Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS))“, нарачано од Светска банка и од Европската банка за обнова и развој, цитирано во извештајот на Постојаната група на Иницијативата против корупцијата на Пактот за стабилност (SPAI), „Мерки против корупцијата во Југоисточна Европа – прегледи за земјите и за приоритетите за реформа“, Печатот на Советот на Европа: Стразбур, септември 2001 година, стр. 22.

²⁹ „Корупцијата и странските инвестиции не одат рака под рака“, *Дневник*, 15 февруари 2002 година.

³⁰ Извештај за процесот на стабилизација и асоцијација на поранешната југословенска Република Македонија на персоналот на Европската комисија, Брисел SEC (2002) 342, стр. 3.

³¹ Студија на Светска банка цитирана во извештајот на Постојаната група на Иницијативата против корупцијата на Пактот за стабилност (SPAI) „Мерки против корупцијата во Југоисточна Европа – прегледи за земјите и на приоритетите за реформа“, Печатот на Советот на Европа: Стразбур, септември 2001 година, стр. 22.

³² Говорот на Крис Патен, комесар за надворешни односи на ЕУ на Форумот за демократија на Западен Балкан, Солун, 11 април 2002 година.

³³ „Индекси на корупцијата, Мониторинг на регионалната корупција“, април 2002 година, УСАИД, Институт за правен развој на Југоисточна Европа (Southeast European Legal Development Institute), во соработка со Витоша истражување (Vitosha Research), стр. 6.

³⁴ „Земјата е во криза поради корумпираноста на владејачката елита“, *Капитал*, 10 јануари 2002 година.

³⁵ Сондажата нарачана есента 2001 година од Меѓународниот републикански институт (Republican Institute - IRI) чиишто информации дојдоа до рацете на локалните медиуми, утврди дека речиси половината од испитаниците (47,1 проценти) или „не знаеја“ за кого ќе гласаат или не беа определени за ниту една од споменатите партии. Малкумина се одлучија за категоријата „друга партија“.

наоѓа во подобра положба да започне една таква кампања. Овој извештај ги разгледува причините зошто меѓународната заедница не е волна сериозно да се анагажира во врска со корупцијата и предлага начини како и што би можело да го направи. Меѓутоа, прво, заради илустрација на обемот на проблемот и неговите импликации врз стабилноста, извештајот нуди неколку студии за конкретни случаи.

III. СПЕКТАРОТ НА КОРУПЦИЈАТА

A. ЦЕЛОСНА ДРЖАВНА ДОМИНАЦИЈА: СКАНДАЛОТ СО ШПЕДИЦИЈАТА

Иницијативата против корупција на Пактот за стабилност ја опишува корупцијата како симптом на лошото управување и пречка за законското практикување на власта преку економските, социјалните и политичките институции.³⁶ Светска банка разликува две главни форми на корупција:

- „државна контрола“ – што ја подразбира власта на моќните поединци или фирми да влијаат врз формулирањето на законите или на владините политики во сопствена корист.
- „административна корупција“ – кога спроведувањето на законите и на прописите трпи влијание од поткупот на државните службеници (пр. добивање дозволи, отстранување на царински пречки или добивање договори од тендерите за јавни набавки).³⁷

Во Македонија, се чини, постои и се шири една трета, хибридна форма: *целосна државна контрола*, во комбинација со административната *принуда*. Бизнисите не само што се плен на побарувачката на поткуп, туку тие, исто така, се и предмет на активна одмазда и притисок, ако не го дадат бараното.

Најочигледен пример за обвинување е Царинската управа каде што, според најразлични извори, директорот на Царината, Драган Даравелски, наводно зема рекет на тој начин што ги принудува бизнисмените да ги користат услугите на повластен шпедитер што е под негова контрола. Според еден од царинските службеници, кој беше интервјуиран од МКГ, користењето на ривалска шпедитерска фирма може да резултира со „проблеми“.³⁸ Овој службеник, и една друга позната личност од полето на

³⁶ Извештај на Постојаната група на Иницијативата против корупција на Пактот за стабилност, „Мерки против корупцијата во Југоисточна Европа - прегледи на земјите и на приоритетите за реформа“, Издание на Советот на Европа, Стразбур, септември 2001 година, стр. 18. Спротивно на тоа, организираните криминали е дефиниран како „групи кои се првенствено фокусирани на незаконската добивка, кои извршуваат криминални дела со сериозни последици по општеството и кои би можеле да ги скенираат овие кривични активности на релативно успешен начин, особено со тоа што ќе покажат дека се подготвени да користат физичко насилство или со отстранување на лица по корумпиран пат.“ Цитирано во Ролинсон (Rawlinson), „Заканата на организираните криминали - The threat of organised crime“, op. cit., стр. 13.

³⁷ „Антикорупцијата во транзиција – придонес кон дебатата за политиката“, Светска банка © 2000. Видете го, исто така, извештајот на Постојаната група на Пактот за стабилност, op. cit., стр. 19.

³⁸ Интервју на МКГ со царински службеник.

шпедицијата, компилираа извадоци од локалниот печат, што укажуваат на фактот дека Даравелски ги има елиминирани или минимизирани транспортните претпријатија коишто не се согласувале. Проценка е дека, благодарение на влијанието, повластената фирма заработува 10.000 американски долари дневно. Некои од обвинувањата што се пуштени во јавен промет (а некои и во локалниот печат) се следниве:

- Цигари за извоз во Хрватска фирма биле држани на Табановце поради тоа што не го користеле омилениот шпедитер. Се вели дека хрватската влада интервенирала во Скопје, во обид да ја помрдне стоката.
- Конкурентната шпедитерска фирма Фершпед тврди, во писмена форма, дека 200.000 тони цемент биле блокирани од царински и од полициски службеници во 2001 и во 2002 година, „но кога работата ја презема [омилениот] шпедитер, истата пратка беше спроведена нормално и подмачкано, а ние ја изгубивме работата поради очигледната пристрасност на Царинската управа...“³⁹
- Еден увозник на медицинска опрема со договор за реекспорт изјави дека неговите камиони биле блокирани од царинските службеници се додека тој не одлучил да го напушти Фершпед и да премине кај омилениот шпедитер.⁴⁰

Американскиот амбасадор Батлер јавно го изрази своето разочарување од Царинската управа и ги повика деловните луѓе јавно да проговорат јавно за своите проблеми: „Некои стоки чекаат на граница подолго [отколку што е потребно.] Некои наши стоки ни се конфискувани без никаква посебна причина“.⁴¹

³⁹ Текст доставен до МКГ: „Информација за проблемите со коишто се соочуваме со службениците во Владата на Република Македонија, Фершпед А.Д., Скопје, 12 април 2002 година. Фершпед, натаму, обвинува дека пратките до КФОР, на Косово, биле задржувани на грчко-македонската граница повеќе од 60 дена, дека Царинската управа не ги признавала документите на КФОР како потврди за прием на стоките на Косово (оттука и ослободувањето од царина), и дека оваа практика резултирала со неправедни давачки во износ од € 75.000.

⁴⁰ Интервју на МКГ.

⁴¹ „Батлер: Владата на САД е разочарана со македонската царина“, *Дневник*, 20 јуни 2002 година. Амбасадорот Батлер не е единствениот кој се разочарал; пратка од стотина копии од извештајот за Балканот бр. 108 на МКГ, под наслов *По Милошевиќ: Пралтичен дневен ред за траен балкански мир*, 26 април 2001 година, беше задржана од царината речиси цела година. Се бараше да се плати „данок за увоз“, како казна што не беше предвидена во македонското закондавство. Станува збор за публикација којашто МКГ сакаше бесплатно да ја

Директорот на Царина, Даравелски, и реплицираше на МКГ дека ниту тој ниту Царинската управа не се вмешани во која било од наводните активности и дека тој нема никаква врска со кој било шпедитер.⁴² Сосема е соодветно, се разбира, неговото негирање да биде земено предвид во која било истрага. Сепак, јавниот интерес би се задоволил ако се започне детална истрага од страна на соодветните македонски власти, ако не за друго, тогаш заради враќање на довербата на јавноста и на деловните луѓе.

1. Еволуцијата на проблемот

Корумпираните врски меѓу големите претпријатија, државните органи и политичките партии беа дел од пејзажот на Македонија долго пред оваа да дојде на власт оваа Влада. Се чини дека корупцијата била распространета уште во времето на претходната влада, коалицијата на СДСМ-ПДП.⁴³ Дури и самиот Фершпед е обвинет за врските што ги имал со опозиционите партии и дека ги уживал придобивките под раководство на поранешната влада. Во една пригода поранешниот премиер Бранко Црвенковски одржа историски говор во кој предупреди на „октоподот“ на корупцијата, но воопшто не успеа да го ограничи проблемот.

Сепак, шпедитерскиот рекет укажува на една важна еволуција:

- Наместо можни фаворити меѓу шпедитерските фирми со „врски“ во Владата (односно вообичаената државна контрола), новиот царински рекет, се чини, демонстрира *целосна* државна контрола: фузија на фирмите што се во приватна или во партиска сопственост со елементите на државната структура. Како што може да се види подолу, експлоатацијата на државно спонзорираниот рекет, според изјавите, не се врзува само со шпедитерството.
- Наместо едноставни поткупи за услуги („административна корупција“), сегашните обвинувања сугерираат систематска злоупотреба на прописите и на постапките заради наметнување на „омилената фирма“ (административна принуда).

Со други зборови, се верува дека повисокото раководство на една државна агенција еволуирало од пасивни опортунисти во активни рекетари. Како што е наведено подолу, постои активна шверцувачка

дистрибуира. МКГ одби да плати, а поради тоа извештајот никогаш не беше доставен.

⁴² Интервју на МКГ со Драган Даравелски, 22 јули 2002 година.

⁴³ Познати примери за обвинувања за корупција се пропаднатата „пирамидална“ штедилница ТАТ, административната корупција во Царинската управа, во набавките, во извозот, злоупотребите во увозот на автомобили во фирмата Асиба и нетранспарентната приватизација.

соработка меѓу криминалните елементи и државните структури. Ова на МКГ и го откри еден познат владин министер.

Пивара Скопје, најголемата и водечка пиварница во Македонија, и испрати на МКГ писмен извештај со детални обвинувања за селективни апсолутни злоупотреби на постапките од страна на виши службеници во Царината и во Управата за приходи.⁴⁴ Изворите велат дека Пивара била малтретирана затоа што одбивала да плаќа поткуп. Други извори известуваат за слични шеми на корупција и на другите полиња. Еден богат земјопоседник тврди дека двата негови дома со булдожери биле срамнети со земјата зашто одбил да плати 1 милион американски долари побарани од некој владин службеник.⁴⁵

Борче Давитковски, универзитетски професор по право, ги објасни последиците од административната принуда што се применувала кај главната фармацевтска фирма: „Управата за приходи ... направи инспекција на приватизацијата и на финансиското работење и ниту една комисија не наиде на нерегуларности. Очигледно е дека намерата била да се создаде притисок. Ваквите активности не се добри за стопанството ... ниту за странските инвестиции. Кој сака да инвестира во претпријатие во коешто секојдневно се прави инспекција?“⁴⁶

⁴⁴ Документ доставен до МКГ од Пивара АД Скопје од 10 април 2002. Обвинувањата за Царината се однесуваат на тоа што не било дадено дозвола претставник на Пивара да биде присутен за време на земањето мостри од увезениот шеќер, кој конечно ги одредува тарифите, и беа причина за намерни одложувања и одбивања на Царината да рефундира средства. Обвинувањата за Управата за приходи се однесуваат на арбитерните и на долготрајните инспекции, како и на неовластената конфискација на материјалите.

⁴⁵ Интервју со МКГ. Земјопоседникот достави документи до МКГ.

⁴⁶ „Интервју со Борче Давитковски, професор на Правниот факултет“, списание *Актуел*, 5 април 2002 година. Професор Давитковски не држи, официјално, позиција во СДСМ, но се верува дека тој е близок до таа опозициона партија. Претпријатието за коешто станува збор е фармацевтската кука Алколоид. Директорот на Алколоид тврди дека фирмата веќе плаќа, во просек, над 10 милиони евра годишно на име даноци за државата. „Инвестиции во услови на војна и транзиција“, Трајче Мукастов, Билтен на Министерството за финансии, 12/2001, стр. 97.

Б. КОРУПЦИЈАТА И ОХРИДСКИОТ ДОГОВОР: УЦЕНАТА НА ФОНДОТ ЗА ЗДРАВСТВО

Со трошоци од околу \$160 милиони,⁴⁷ Фондот за здравствено осигурување (ФЗО или Фондот), всушност, го контролира домашниот медицински пазар. Фондот функционира како механизам за наплата за државниот здравствен систем, со набавка на лекови и на медицинска опрема. Директорот на Фондот, Војо Михајловски, е истовремено и генерален секретар на владејачката партија ВМРО-ДПМНЕ.

Со години Фондот работел со загуба, така што до 1998 година загубата се искачи до 37 милиони американски долари. За да се реши овој проблем, од фирмите коишто имале потпишано договори за лекови се побара да ги намалат нивните услови (односно да го намалат износот што им го должел Фондот) за 25 проценти, за да можат да им бидат платени заостанатите долгови.

Според извори кои тврдат дека имаат податоци од прва рака, постапката се смени кон средината на 2000 година. Наместо намалување на износот што го побарувале, од комитентите се барало да дадат 5 проценти од побарувањата во готово. Овој износ бил наменет – во писмена форма, според еден извор – како провозија за партијата ВМРО-ДПМНЕ. Со други зборови, од набавувачите се бараше да вратат 5 проценти во готовински средства директно во партијата, наместо намалување на вредноста на нивната тендерска понуда за 25 проценти. Многумина се согласија. Се вели дека подоцна овој придонес се зголемил на 10 проценти, а потоа на 15 проценти. Еден набавувач вели дека провизиите повремено достигнувале дури и до 30 проценти. Еден набљудувач го објаснува ваквото покачување со фактот дека „ова е изборна година“. Изворите велат дека одбивањето на шемата резултира со испраќање инспектори, понекогаш од Управата за приходи, кои ги чешлаат документите, барајќи неправилности во работењето.⁴⁸

Изворите, исто така, обвинуваат за огромна злоупотреба при набавките на опрема за здравството, вклучувајќи и поткуп, кој наводно изнесувал 425.000 американски долари за купување на апарат за третман на рак, како и честите набавки направени без тендери. „Придонесот“ се плаќал во готово, а на „придонесувачот“ му се нудела сметкопотврда.

Службениците од Државниот завод за ревизија и потврдија на МКГ дека за време на ревизијата на Фондот за здравствено осигурување, во август

⁴⁷ Податоци од Министерството за финансии, Билтен 12/2001, стр. 22.

⁴⁸ МКГ интервјуира поединци кои велат дека тие го искусиле ова.

минатата година, утврдиле неправилности, меѓу другото, во набавките, во користењето на средствата и во тендерите.⁴⁹ МКГ има и примерок од ревизијата (кој не е јавно објавен). Покрај критиката на вкупните сметководствени методи – „финансиските извештаи на Фондот за здравствено осигурување не се направени врз основа на основните сметководствени принципи“ – ревизорите, конкретно, го утврдија следново:

- Прикажан е помал приход на Фондот поради поништувањето на обврските, без согласност на комитентите и без одлука на Управниот одбор;⁵⁰
- Нема документација за плаќањето на придонесите на осигурениците, и
- Склучен е договор за набавка по пат на „директно спогодување“ со една фирма којашто воопшто не се јавила на јавно објавениот тендер.⁵¹

Месечните проценки на приходите од шемата за провизии се движат од 200.000 до 250.000 американски долари. Проценката на вкупниот приход од корупцијата на Фондот за здравствено осигурување (вклучувајќи ги и измамите од набавките) оди и до 20 милиони американски долари годишно.

Финансиерите укажуваат на тоа дека во кој било систем каде што провизиите се широкораспространети, како во Фондот за здравство, отсуствува природно спротивставениот однос меѓу купувачот и продавачот (кој, нормално, произведува најекономични цени). Наместо тоа, Фондот го дели интересот на продавачот од покачувањето на цените на лекарствата, со оглед на фактот дека на тој начин и провизијата станува поголема.

Директорот на Фондот за здравствено осигурување, Михајловски, не одговори на писменото барање на МКГ за дискусија во врска со горенаведените обвинувања.⁵² Бидејќи работењето на здравствениот систем има големо значење за сите граѓани, се чини дека би било од голем јавен интерес македонската Влада внимателно да ги разгледа и да се огласи по овие прашања. Првиот чекор би бил Владата да го објави извештајот изготвен од Државниот завод за ревизија.

⁴⁹ Интервју на МКГ со Државниот завод за ревизија, 11 април 2002 година.

⁵⁰ Финансиските експерти велат дека ова е референца за провизиите што беа објаснети погоре.

⁵¹ “Конечен извештај од ревизијата на годишното работење за 2000 година на Фондот за здравствено осигурување”, Државен завод за ревизија, Република Македонија.

⁵² МКГ бараше состаноци со г. Михајловски, по писмен пат и по телефон, на 15 јули 2002 и на 29 јули 2002 година, но не доби одговор.

2. Последици

Наводните уцени на Фондот за здравствено осигурување, се чини, ќе имаат сериозни последици по остварувањето на здравствената заштита и по спроведувањето на охридскиот договор. Во економската терминологија тоа значи дека провизиите исцедени од набавувачите се „заштеда“ којашто би требало да им припаѓа на граѓаните кои придонесуваат во Фондот. Во нормални случаи, сите заштеди добиени од набавувачите би се вратиле во системот за здравствена заштита, со што би се подобриле платите на здравствените работници, би се намалиле партиципациите, би се подобриле условите или би се зголемила достапноста до заштитата и до лекарствата. Наместо тоа, една политичка партија си ги полни џебовите, додека системот за здравствена заштита се распаѓа. Ниските плати ги стимулираат докторите и медицинските сестри да прифаќаат поткупи за услугите.⁵³ Здравствените работници се закануваа дека ќе штрајкуваат поради ниските плати на 11 април 2002 година.⁵⁴

Во глобала, како што рече еден експерт, бидејќи вистинските приходи и расходи никогаш не се пријавуваат правилно, сиромаштијата на здравствениот систем никогаш не се решава, затоа што секогаш се отстрануваат „новите пари“.⁵⁵

На 21 јуни 2002 година, на конференцијата за корупцијата организирана од Институтот отворено општество, МКГ му постави прашања на премиерот Георгиевски во врска со обвинувањата за корупција на Фондот за здравствено осигурување. Без да даде конкретен одговор за тоа дали парите се пренасочуваат кон партијата, тој рече дека е елиминиран дефицитот на Фондот и дека се зголемени инвестициите во здравствената заштита.⁵⁶

Неодамна, властите дејствуваа против некои релативно ситни риби. Полицијата лиши од слобода еден доктор (началникот на Психијатриското одделение во Воената болница), кој беше обвинет за примање поткуп за прогласување на воените обврзници за „ментално неспособни за должност“.⁵⁷ Докторот, еден од неколкуте уапсени за поткуп, ги

⁵³ Еден извор и откри на МКГ како еден доктор кој работи во државниот систем инсистирал на неразумен поткуп (барајќи повеќе отколку што било понудено) за прегледот; кога докторот преминал да работи во приватна болница којашто подобро плаќала, немал такви барања.

⁵⁴ “Здравствениот сектор штрајкува”, *Утрински весник*, 11 април 2002 година.

⁵⁵ Комуникација со здравствен експерт, 9 јули 2002 год.

⁵⁶ Одговорот на Георгиевски ја игнорира главната поента, а тоа е дека - независно од подобрените биланси на состојбата - провизиите продолжуваат да го цедат здравствениот систем.

⁵⁷ “Корумпиран доктор уапсен поради издавање лажна потврда за ослободување од војска”, *Дневник*, 9 април 2002 година. Доктор Ѓорги Митровски е обвинет за примање на седумнаесет поткупи од по € 1.500.

отфрли овие обвиненија и тврди дека бил наместен, затоа што неговиот брат бил близок со претседателот Трајковски, кој пак не се согласувал со премиерот.⁵⁸ Медиумите под контрола на државата објавија за чешлањето на државните аптеки во Скопје и во Битола, како резултат на што дојде до разрешување на директорот на Медицинскиот центар во Битола, поради „незаконското работење на аптеката“.⁵⁹ Меѓутоа, ваквите мерки многу наликуваат на наоѓање жртвени јарци заради подигнување на довербата на јавноста во системот.⁶⁰

Централната идеја на охридскиот договор беше да се спречи распаѓањето на Македонија, со зголемување на правата и на застапеноста на Албанците и со децентрализацијата на власта. Законот за локалната самоуправа се сметаше за толку важен што беше единствениот закон формално предвиден како предуслов за одржување на донаторската конференција. Преговорите околу секторот за здравство беа најжешкиот елемент од законот.⁶¹ Албанските партии постојано бараа една третина од доходната експлоатација на Фондот за здравствено осигурување. Работејќи со години на закрепнувањето и на приватизирањето на здравствениот сектор, донаторите ги убедија Албанците да ја прифатат децентрализацијата на ограничени аспекти на здравствениот систем надвор од Фондот, и подобриот локален увид во системот за здравствена заштита, вклучувајќи го и Фондот, наместо забрзана приватизација на локалните амбуланти.⁶² Се размислуваше за две новини: за проширување на постоечкиот „Здравствен совет“ на министерот за здравство, со вклучување на повеќе Албанци, и за

воспоставување на независен меѓународен, „чувар на здравството“.⁶³

Меѓутоа, малку е направено за да заживеат овие мерки. Приватизацијата е се уште во тек, Здравствениот совет не е проширен и не е воспоставен ветениот меѓународен „чувар“. Претставниците на Светска банка се свесни за потребата од реформи, но не сакаат да го финансираат меѓународниот чувар, велејќи дека функционерите нема ништо да му кажуваат, а потоа ќе го искористат како алиби против обвинувањата за корупција. Нивниот аргумент е дека самите Македонци мора да ја „преземат сопственоста“ на ситуацијата преку Омбудсманот или преку иницијативите на граѓанското општество, кои би можеле да бидат поддржани од Светска банка.⁶⁴

Демократската партија на Албанците, чиешто лидери, се вели, најжестоко се бореа за делот од „една третина“, не е меѓу оние коишто упорно бараат спроведување на договореното во врска со увидот во Фондот за здравствено осигурување. На 28 февруари 2002 година, членовите на ДПА, заедно со своите македонски коалициони партнери од ВМРО-ДПМНЕ, во Парламентот гласаа за блокирање на ревизијата од погореспоменатата државна ревизија на Фондот за здравство.⁶⁵ Со други зборови, наместо отворено да се обелоденат фактите околу работата на Фондот, ДПА – очигледно - помогна во покривањето на својот коалиционен партнер.⁶⁶ Откако ДПА ја изгуби битката за една третина од делот на Фондот, во текот на преговорите за Законот за локалната самоуправа, интересите на ДПА, се чини, се вратија на работата со другите „бизнис-аранжмани“ со ВМРО-ДПМНЕ.

Како и нивните партнери од ВМРО-ДПМНЕ, и лидерите на ДПА се иритирани од обвинувањата за корупција. Меѓутоа, тие - од една страна - ги отфрлуваат, а од друга страна, еден од нивните

⁵⁸ „Докторот од Воената болница е еден од многуте коишто требаше да бидат уапсени“, *Утрински весник*, 10 април 2002 година.

⁵⁹ *Вечер*, 11 април 2002 година.

⁶⁰ „Не се бори со корупцијата со елиминирање на ситните риби“, *Дневник*, 5 април 2002 година.

⁶¹ Во текот на преговорите се појавија две други прашања – околу образованието и правото на општините да создаваат заеднички администрации. Ниту едно од овие прашања не беше толку контроверзно колку кавгата околу здравствениот сектор.

⁶² Точка (1)-9 од член 22 од Законот за локалната самоуправа ги утврдува конкретните надлежности на општините во врска со здравствената заштита: „управување со мрежата на јавни здравствени организации и со зградите на примарното здравство со вклучување на претставници од локалната самоуправа во сите одбори на државните здравствени организации, подобрување на здравјето, превентивните активности, заштитата на здравствените работници и заштитата на работното место, увидот на здравството во однос на животната средина; увид во заразните болести; помош на пациентите со посебни потреби; и други области коишто ќе бидат утврдени со закон“.

⁶³ Според извори од ЕУ, ова беше договорено настрана, надвор од официјалното договарање на законот.

⁶⁴ Интервју на МКГ со висок претставник на Светска банка во Скопје, на 19 април 2002 година. Македонските експерти како професор Марјановиќ и поранешниот министер за правда Владо Камбовски, веруваат дека државните институции и граѓанското општество се премногу немоќни за да се борат со корупцијата, освен ако не добијат директна меѓународна помош. Интервју со Камбовски од 9 јули 2002 година.

⁶⁵ Според Петар Гошев, лидер на опозиционата ЛДП, Никола Поповски поднел барање во Парламентот за отворање дискусија во врска со извештајот на Државниот завод за ревизија на работата на Фондот за здравствено осигурување. Предлогот беше отфрлен со мнозинство гласови во Парламентот, на 28 февруари 2002 година. Само 23 пратеници гласаа „за“ предлогот.

⁶⁶ Запрашан зошто ДПА во суштина помогна во покривањето на ВМРО-ДПМНЕ и ја запре расправата за ревизијата на Фондот за здравствена заштита, еден претставник од партијата одговори едноставно со: „Парламентарните дискусии не водат никаде“. Меѓутоа, тој додаде дека „сите знаат што се случува во Фондот за здравствено осигурување“ и потврди дека ДПА се уште сака да биде поставен „чувар“. Интервју на МКГ со координаторот на ДПА во парламентот, Замир Дика, 25 јуни 2002 година.

членови изјави за МКГ „од корупцијата не добиваме толку многу колку што си мислиш“.⁶⁷ Лидерот на парламентарната група на ДПА не објасни зошто партијата не му одговори на уредникот на списанието *Лоби*, Исо Руси, поради објавените обвинувања дека „постигнувањата“ на ДПА се, всушност, резултат на тоа што ДПА доби согласност од ВМРО-ДПМНЕ да земе една третина од пленот на Владата.⁶⁸

Од друга страна, еден претставник на ДПА обвини дека еден пратеник на СДСМ е во блиска релација со една фармацевтска фирма којашто редовно му плаќа провизии на Фондот за здравствено осигурување. Еден увозник на фармацевтски производи, кој не е поврзан со ниту една партија, вели дека фирмата сака да го именува истиот пратеник за член на својот Одбор на директори, за да се осигури дека, „ако опозицијата ги добие изборите, тие веќе ќе имаат ‘врска’ со новоименуваниот директор на Фондот за здравствено осигурување“.⁶⁹

Тенденцијата охридскиот договор да се толкува како поделба на власта со зголемување на албанскиот дел од пленот на Владата е главната пречка за остварување на ветувањето што произлегува од Законот за локалната самоуправа.

В. МУЛТИЕТНИЧКА КОРУПЦИЈА: ПРОДАЖБА НА „КОНТИНГЕНТИ“ ВО МИНИСТЕРСТВОТО

Поранешен заменик-министер за економија од минатогодишната „здружена влада“⁷⁰ и даде на МКГ, според него, очигледен пример за леснотијата со којашто Албанците и Македонците соработуваат на полето на корупцијата. Наводно, за време на неговата прва средба со (албанскиот) шеф на Министерството, Бесник Фетаи:

⁶⁷ Ibid. Во текот на состанокот кога го кажа тоа, Дика исто така достави и писмо во коешто ги негираше обвинувањата против партијата.

⁶⁸ „Македонија, по една година: Каде одиме?“, *Лоби*, 25 февруари 2002 година. Средба со координаторот на парламентарната група на ДПА, Замир Дика, 25 јуни 2002 година.

⁶⁹ Интервју на МКГ со бизнисмен од фармацевтската индустрија, 12 јули 2002 година. Според Транспарентност интернационал Македонија, неодамнешниот Закон за пратеници го прави ваквото членство незаконско.

⁷⁰ Поранешниот заменик-министер е Зоран Витанов од Социјалистичката партија. Потребата од наоѓање широкоприфатлив политички договор за решавање на конфликтот го наметна и проширувањето на Владата на ДПА и ВМРО-ДПМНЕ. Опозиционите партии ПДП (албанска) и СДСМ (македонска) и се придружија на Владата на 8 мај 2001 година. Нивната влада на национално единство траеше до крајот на есента. Долго одложуваните уставни амандмани предвидени во охридскиот договор, беа донесени на 16 ноември 2001 година, а СДСМ излезе од коалицијата на 21 ноември.

[Без да го прашам,] Фетаи ... отворено ми кажа да зборувам со инспекторот Х⁷¹ и да побарам да ми достави список од 50-те најголеми големопродажни фирми. [Тој] ми рече да изберам една фирма и да го испратам инспектор Х таму за да „најде неправилности“. Овие неправилности би донеле вкупно околу 150.000 американски долари на име на казни. Тој рече дека тогаш продавачот би бил „поттикнат“ да понуди околу \$12-15.000 како поткуп за да ја избегне казната. [Тој] ми кажа да го задржам поткупот, но да му дадам околу 20 проценти на инспекторот Х.⁷²

Се подразбираше дека заменикот ќе добие слободен пристап кон уцената, но ќе се држи настрана од „територијата“ на министерот. Се верува дека ваквата поделба на пленот по територија или по сектор е вообичаена карактеристика на сегашната коалиција. Поранешниот заменик-министер ја опиша својата шокираност, но и шокираноста на министерот – тој бил шокиран од она што му било понудено, а министерот од тоа што понудата била одбиена.

Вистинскиот интерес на министерот Фетаи, според поранешниот заменик-министер и според некои други, беше утврдувањето на цените и продажбата на „контингентите“ (права за увоз на стоки, како што се шеќерот, месото и сирењето). Оваа, наводно, ујдурма се базира на законските права да се ограничува увозот на ваквите стоки заради заштита на домашните производители од странската конкуренција. Според поранешниот заменик-министер, Министерството вештачки ги зголемува цените, со тоа што го намалува увозот на подолг период. Потоа, на некој увозник му се одобрува „контингент“ за увоз на таа стока, а в цен се става одредена сума.⁷³ Поранешниот заменик-министер проценува дека пленот на службениците кои ги продаваа контингентите, за коишто тој знаеше за време на неговиот кус престој на функцијата, изнесува околу 2,5 милиони американски долари, а вкупниот плен во истиот тој период е барем петпати поголем.

Во едно интервју што беше направено во текот на годинава, министерот Фетаи ја минимизира својата улога во доделувањето на контингентите:

Во Министерството за економија има комисија којашто ги селектира претпријатијата кои се пријавиле за контингентите за шеќер, така што тоа не е моја задача. На тендерот се пријавија околу 50 претпријатија, од кои 30 се од

⁷¹ Поранешниот заменик-министер го кажа и името на инспекторот пред МКГ.

⁷² Интервју на МКГ од 11 април 2002 година. Поранешниот заменик министер ги има кажано истите работи јавно пред повеќе од половина година. Сега тој е член на партија во опозиција. МКГ направи интервјуа и со друг извор, кој дискутираше за продажбата на контингентите за коишто се зборува подолу.

⁷³ Контингентите ги одобрува Одбор во којшто има претставници од неколку министерства.

кондиторската индустрија. Претседателот на Комисијата, Имер Шабани, ги оценуваше и реши да им даде дозволи за увоз на дванаесет претпријатија. Тие ја донесоа одлуката, а јас само ја потпишав. Не знам ни од каде се увезуваше шеќерот, ниту пак ги знам бизнисмените кои го увезуваа.⁷⁴

Ова интервју, главно, ги потврди ставовите на Министерот од пред една година, за тоа дека:

Владата одлучи да увезе бел шеќер за продажба, а не за производство. Педесет претпријатија доставија барања до Министерството за економија, од кои дванаесет се трговски претпријатија, а 38 се претпријатија од прехранбената индустрија. Според одлуката на Владата и членот 24(а) од Царинскиот закон, ако на пазарот има недостиг од некои производи коишто се важни за стандардот на живеење на граѓаните, Министерството за економија има право да интервенира на пазарот. Оваа одлука беше донесена на една од седниците на Владата, по која беа поделени контингентите. Контингентите се делат со одлука на Комисијата во Министерството за економија, а јас само ги потпишувам таквите одлуки.⁷⁵

Списанието *Зум* ја процени „цената“ што треба да се плати за добивање на правото за продажба на 15.000 тони свинско, а тоа е 12,5 милиони американски долари. Наводно, секоја поединечна продажба на контингент на службеник близок до министерот чини \$200.000. Списанието, исто така, тврди дека претпријатијата што се блиски до владејачките партии имаат и повластен третман во однос на добивањето контингенти и дека одредени увозници на месо се однапред информирани за продажбата на контингентите, па тие соодветно ги покачуваат цените.⁷⁶

Контингентите треба да бидат доделувани врз основа на потврдена вредност (опременост, сигурност, санитарски стандарди) или врз основа на тоа кој прв доаѓа, тој прв добива. Тие добиваат попрво од оние коишто можат да платат, независно од големината или од барањето. На пример, контингент за увоз на 1000 тони шеќер му беше одобрен на едно претпријатие со само тројца вработени, додека на претпријатие со над дваесет супермаркети му беа доделени само десет тони.⁷⁷

⁷⁴ „Македонското стопанство трпи загуби од 700 милион ДЕМ од кризата“, *Вечер*, 10 април 2002 година.

⁷⁵ „Мега интервју со Бесник Фетаи“, *Капитал*, 19 април 2001 година.

⁷⁶ „Албанските фирми го добија увозот на месо“, *Зум*, 20 април 2001 година.

⁷⁷ Министерот за финансии вели дека неговото министерство, коешто е застаено во конкретниот Одбор, не ги одобрило овие

Други бизнисмени зборуваат за слични постапки на доделување, врз основа на тоа кој е волен „да ја плати цената“.⁷⁸ *Зум* направи проценка според која практиката од ваквото продавање контингенти го чини буџетот 20 милиони американски долари. За подобро да се разбере сево ова, неодамнешната помош на САД за платниот биланс на Македонија изнесува \$16.5 милиони.⁷⁹

Ваквата корупција, наводно, има двојно влијание врз стопанството. Таа ги поткусува приходите на Народна банка, предизвикува зголемување на даноците, со што го инхибира растот, а потрошувачите плаќаат повисоки цени.

МКГ се обидуваше да му даде можност на министерот Фетаи да се произнесе во врска со обвинувањата упатени на негова адреса. Министерот не одговори на барањето на МКГ.⁸⁰

Неодамна, министерот Фетаи, во неговото обраќање до Македонско-американската стопанска комора, спомена дека пристапувањето во Светската трговска организација подразбира усогласување на националното законодавство со меѓународните стандарди и дека тоа би помогнало во решавањето на ваквите проблеми бидејќи ќе ја „зголеми транспарентноста и ќе ги намали можностите за субјективизам во третманот на бизнисите“.⁸¹ Всушност, се чини, гореспоменатото го илустрира фактот дека честопати отсутството на закони не е тоа што поттикнува на корупција, колку што е тоа мрежата од постоечките правила и прописи. Според професор Давитковски, Македонија „всушност ја иницира корупцијата, со донесувањето на прописи коишто им даваат огромни дискрециони права на министрите ... Ако ги спречиме можностите што ги

продажби. Интервју на МКГ со министерот Груевски, 16 април 2002 година. МКГ информира дека има обвинувања во врска со дека добивката од слична зделка со шеќер, односно 15.000 килограми рафиниран шеќер во 2000/2001, била проценета на \$2,5 милиони. Видете го извештајот за Балканот број 109 на МКГ, *Македонското прашање: Реформа или бунт*, 5 април 2001 година, стр. 13. Извештајот цитираше напис од насловната страница на *Дневник* од 30 март 2001 год.

⁷⁸ На пример, Пивара Скопје јавно обвини.

⁷⁹ Податок од известувањето за печатот на Амбасадата на САД од 12 март 2002 година.

⁸⁰ МКГ достави барање за средба со министерот Фетаи во почетокот на април 2002 година, на коешто воопшто не е одговорено. Последователно, МКГ зборуваше со Замир Дика, висок претставник на партијата на министерот, ДПА, во врска со активностите за коишто се обвинуваат и Министерот и партијата. За време на истото интервју, Дика достави писмо до МКГ во коешто се оградуваше од обвинувањата, додека усно коментираше „ние не добиваме од корупцијата колку што мислиш“. Интервју на МКГ со лидерот на парламентарната група на ДПА Замир Дика, 25 јуни 2002 година.

⁸¹ Списание на Стопанската комора на САД, „Правила на слободниот пазар“, февруари/март 2002 год., стр. 8.

нудат дискреционите права, тогаш ќе ја избегнеме и корупцијата на високо ниво⁸².

Вистинскиот изненадувачки елемент од обвинувањата за ујдурмата со продажбата на контингентите е тоа што јавноста знае за неа веќе подолго време, а реакцијата е толку мала. Истражувањата на печатот беа објавени пред повеќе од една година, а и обвинувањата на поранешниот заменик-министер и се познати на јавноста подолг временски период. Сепак, типично за неа, Владата не покрена никакви јавни обвиненија. Најмалку што може да стори Владата е да ги пушти во оптек сите информации што ги има, за јавноста да може да заземе информиран став во однос на овие сериозни обвинувања.

Масовниот цинизам кај граѓаните од која било националност произлегува од комбинацијата на високоразвиената јавна свест за постењето на корупцијата и подеднакво високоразвиената свест за тоа дека државните институции не прават ништо во врска со обвинувањата. Ова го објаснува ниското ниво на доверба на јавноста во институциите во Македонија, како и тешкотиите со коишто се соочуваат лидерите на граѓанското општество кои сакаат да ја мобилизираат јавноста против корупцијата.⁸³ Професор Марјановиќ вели дека во Македонија власта и неранливоста се природни партнери: „Луѓето кои се на власт се недопирливи, по дефиниција, зашто ако можат да те ‘допрат’, тогаш не си власт со кредибилитет“.⁸⁴ Тасева од Транспарентност Македонија додава дека корупцијата и натаму останува да биде „активност со мал ризик, но со голема награда“.⁸⁵

Ваквите откритија се незначајни за политичарите во Македонија. Поранешниот заменик-министер Витанов вели дека тој двапати бил кај премиерот Георгиевски, поради ујдурмата со контингентите и дека го предупредил дека тоа ќе го каже во јавноста. Премиерот, наводно, му рекол: „Стори го тоа, јавното мислење овде не значи ништо“.⁸⁶

⁸² “Интервју со Борче Давитковски, професор на Правен факултет”, списание *Актуел*, 5 април 2002 година.

⁸³ Како што се извршниот директор на Транспарентност Македонија, Тасева, и претседателот Зоран Јачев и директорот на Институтот отворено општество (ИОО), Владимир Милчин.

⁸⁴ Интервју на МКГ, 3 април 2002 година.

⁸⁵ Поради ова е и кампањата за промена на законите и на прописите со што ќе може да се конфискува имот. На пример, Транспарентност Македонија предлага даночната стапка за имот чиешто потекло не може да се одреди (утврдено во нацрт-законот против корупцијата) треба значително да се покачи.

⁸⁶ Интервју на МКГ, 11 април 2002 година.

Г. ПРКОСЕЊЕТО НА МЕЃУНАРОДНИТЕ КРЕДИТОРИ: СЛУЧАЈОТ МАКЕДОНСКИ ТЕЛЕКОМ

Во никој случај не смее да се сфати дека корупцијата е ограничена само на активностите на владините службеници. Таа произлегува од климата на деловното работење во земјата. Следниов случај може да послужи како илустрација за тоа колкава е довербата на деловните луѓе во Македонија, за да се впуштат во матни практики, дури и кога овие се детектирани од надворешни страни. Според меѓународни извори, како и според кажувањата на Македонци кои беа запознати со трансакцијата, Одборот на Македонски телеком си додели две значителни дивиденди. Првата дивиденда беше дадена на 30 ноември 2000 година, кога претпријатието беше активно ангажирано во приватизацијата. Втората дивиденда беше исплатена откако беше прифатена понудата на купувачот. Првата дивиденда изнесува меѓу 25 и 30 милиони американски долари, а втората дивиденда, којашто е спорна, меѓу 8 милиони и 20 милиони американски долари.⁸⁷

Поранешните раководители на Телеком инсистираа на целосно откривање на дивидендите на купувачите, кои на крајот за претпријатието платија 362,5 милиони евра.⁸⁸ Меѓутоа, купувачите велат дека воопшто не биле запознати со втората дивиденда и негодуваа за износот на „спонзорствата“ (грантови во готовина), дадени од управата на Телекомот во текот на и по периодот на направената проценка.⁸⁹

Македонските извори признаваат дека дивидендите претставуваа прекршување на условите од кредитот од Европската банка за обнова и развој (ЕБОР). Тие дури и признаваат дека одлуката за втората дивиденда беше донесена откако ЕБОР, недвосмислено, го предупреди Одборот на Телеком дека дејствува спротивно на условите од кредитот.⁹⁰

Ова искуство^{90А}, ако не друго, може да биде поучно за странските инвеститори, кои можат да зависат од

⁸⁷ Интервјуа на МКГ со македонски внатрешен играч, 12 јули 2002 година, и со меѓународни извори, вклучувајќи и лице што беше поврзано со купувачкиот конзорциум, 12 август 2002.

⁸⁸ Интервју на МКГ со внатрешен македонски извор, 12 јули 2002 година.

⁸⁹ Интервју на МКГ со лице вклучено во конзорциумот, 12 август 2002 година.

⁹⁰ Интервју на МКГ со внатрешен македонски извор, 12 јули 2002 година.

^{90А} По објавувањето на овој извештај, поранешниот генерален директор на Македонски телеком, Даниел Дончев, на 9 септември 2002 година испрати “отворено писмо“ до македонските медиуми во кое категорично негира дека имало плаќање на каква било дополнителна дивиденда. Независно од тоа дали сметката на г-от Дончев е точна или не, останува фактот

дисциплината којашто моќните меѓународни кредитори, како што е ЕБОР, треба да ја наметнат на своите клиенти.⁹¹ Од друга страна, Македонија не може да си дозволи да ги обесхрабрува инвестициите. Иако бројките варираат, во зависност од дефиницијата, во една нормална година Македонија добива од 50 милиони американски долари – до 75 милиони долари на име на странски инвестиции. Со исклучок на продажбата на телекомуникациите, што се случи еднаш (и која произведе 362,5 милиони евра), во 2001⁹² година инвестициите опаднаа за 60 до 70 проценти, а тој тренд на опаѓање продолжи и во 2002 година.⁹³

Опаѓањето на странските инвестиции ја зголемува цената на чинење на капиталот на локалните фирми во зачеток или во развој, и го лишува целото стопанство од потребното гориво. „Ниту еден деловен проект не се исплатува ако користи кредит што треба да се врати со 20 проценти камата“, вели едно приватно претпријатие.⁹⁴ Високите каматни стапки значат дека фирмите мора да користат повеќе приходи за сервисирање на долгот, отколку за производство и за вработување. Целокупната побарувачка опаѓа, вклучувајќи ги и фирмите кои не зависат од странските инвестиции, а економските дејности се намалуваат. Губењето на странските инвестиции, исто така, значи губење на странските деловни зделки и техники на раководење, кои се неопходни за градење на едно стабилно стопанство.

Поради тоа, а со оглед на фактот дека економскиот ризик е огромен, македонската Влада треба итно да ја ревидира својата програма за приватизација, за да биде сигурна дека таа функционира во согласност со меѓународните стандарди и дека ја заслужува довербата на инвеститорите.

дека дивидендите претставуваа прекршување на договорот со ЕБОР. МКГ се уште смета дека би било корисно за целата трансакција доколку би се спровела високонезависна истрага.

⁹¹ Има и поучни приказни, а некои од нив се повеќе од монетарни спорови. Гидеон Сандел, државјанин на Израел кој претставуваше различни бизниси, и потврди на МКГ, во писмена форма, дека тој бил предмет на бесправен тримесечен притвор за време на претходната влада (водена од СДСМ). Тој обвини дека не само што му било ускратен правото на процес, туку воопшто не му било кажано врз основа на што бил лишен од слобода.

⁹² Интервјуа со ММФ и посебно со Фондот за поддршка на малите претпријатија.

⁹³ Интервју со ММФ, 25 јуни 2002 година.

⁹⁴ “Скапите кредити и корупцијата го попречуваат развојот”, *Капитал*, 7 февруари 2002 година.

Д. ПРИВАТИЗАЦИЈАТА НА РАФИНЕРИЈАТА ОКТА

Како и во повеќето земји во транзиција, приватизацијата на државната сопственост во Македонија честопати беше се, само не транспарентна. Како последица на тоа произлегуваа прашањата за тоа дали куповните цени и другите аспекти на зделките, вклучувајќи го и однесувањето на вишите службеници, беа соодветни.

Во некои случаи купувачите не беа заинтересирани за физичкиот имот сам по себе (кој може да биде застарена и ’рѓосана социјалистичка структура), туку за монополот и за пазарните права кои одат заедно со претпријатието. Овие права беа главен интерес за грчките инвеститори Хеленик Петролеум и Метон-Етеп,⁹⁵ за време на преговорите во 1998 и во 1999 година, за добивањето на македонската нафтената рафинерија Окта. Според објективните аналитичари, оваа зделка заврши со тоа што Македонија ги распродаде, под поволна цена за купувачот, не само државниот имот, туку – буквално – и можноста за контрола на увозот и за одредување на цената на еден стратески производ како што е нафтата. Голем дел од енергетската сувереност на Македонија, всушност, беше пренесена на една фирма од соседна Грција, држава со која Македонија има неколку нерешени политички прашања.⁹⁶ Меѓународните финансиски стручњаци изјавија за МКГ дека цената од 32 милиона американски долари не претставува праведна пазарна вредност и дека не е препорачливо создавањето приватен монопол. Еден независен инвеститор, кој знаеше за зделката, отворено коментираше дека таква зделка може да склучи само „идиот или корумпиран функционер“.⁹⁷

⁹⁵ Хеленик Петролеум и Метон-Етеп ја купија Окта преку холдинг компанијата “E.P.ET – Balkanike, Societe Anonyme Petroleum Trading and Investment“. Метон-Етеп е фирмата што раководеше со изградбата на неодамна отворениот нафтовод што ги поврзува Окта и Солун, додека Хеленик Петролеум главно се занимава со пласманот на нафтата на пазарот. Грчката влада е мнозинскиот акционер во Хеленик Петролеум. МКГ имаше интервју со Петрос Каралис, директорот на Окта и на “E.P.ET.Balkaniki“, на 8 август 2002 година. МКГ напиша допис до Хеленик Петролеум на 31 јули 2002 година, барајќи состанок за разговор во врска со обвинувањата околу зделката со Окта. Истиот ден со истата намера беше испратен допис и до Метон-Етеп. Хеленик Петролеум одговори дека г. Каралис би можел да зборува за тоа во нивно име. Метон-Етеп не одговори. Меѓутоа, за време на состанокот од 8 август 2002 година, споменат погоре, г. Каралис од Окта изјави дека тој не би можел да зборува во името на Хеленик Петролеум и во името на Метон-Етеп за овие прашања.

⁹⁶ Политичките спорови резултираа со тоа што Грција постави речиси целосно трговско ембарго на Македонија од 1993 до 1995 година.

⁹⁷ За дискусијата за обвинувањата за Окта, видете го *Старт*, 28 мај 1999 година, “Нафтена стратегија – Тројанскиот ‘нафтен коњ’ на “E.P. ET. BALKAN?”

Патот до зделката со Окта беше поплочен во јануари 1999 година, со донесувањето на новиот Закон за приватизација, кој ја укина стандардната постапка за распишување на меѓународен тендер и воведо нова политика која дозволуваше „директни преговори“ со купувачот. Во овој случај, Владата преговараше само со Хеленик и ги исклучи од игра сите други потенцијални понудувачи (на пример, други големи меѓународни нафтени компании).⁹⁸

Сомнителната практика на директно спогодување го привлече вниманието на Светска банка, но договорот за продажба веќе беше склучен. Според еден виш македонски банкар, кој рече дека есента 1999 година – по продажбата - зборувал со директорот на Светска банка, Џејмс Волфенсон. Банката напишала писмо до Владата во коешто ја изразила својата голема загриженост во врска со трансакцијата.⁹⁹ По склучувањето на зделката, Банката и наметна услов на Македонија за донесување на нов и транспарентен метод со јавен тендер, како итен услов за ослободување на втората транша од еден голем кредит.¹⁰⁰

Министерот за финансии тврди дека и Светска банка и ММФ препорачале Македонија да премине на „приватна продажба“. Меѓутоа, еден висок службеник на Светска банка го негира ова и инсистира на тоа дека меѓународните финансиски институции постојано притискале за јавни тендери.¹⁰¹

Според Договорот за купување акции и за концесија, склучен во мај 1999 година, којшто го има и МКГ, купувачите на Окта ветиле да платат 32 милиона американски долари во текот на три години. За возврат, тие не само што го добиле имотот на Окта, туку имаат и „ексклузивно право“

да ги задоволуваат потребите на Македонија за сурова нафта преку увоз за пет години.¹⁰² Увозот треба да биде буквално без давачки (со 1 процент давачки, наместо нормалната тарифа којашто ја плаќа конкурентот на Окта, односно 22 процента).¹⁰³ Купувачот, исто така, го добива правото да ја одредува цената на нафтата (според некоја формула) на секои две недели. Окта го доби правото да го пресметува целокупното количество нафта потребно за да се задоволат енергетските потреби на Македонија, користејќи го како критериум сопствениот извоз на рафинеријата. Конечно, Владата останува одговорна за долгот на Окта до датумот на склучувањето на договорот.¹⁰⁴

Финансиските експерти коишто направија преглед на билансот на состојбата на Окта велат дека во 2000 и во 2001 година фирмата имала годишна добивка од околу 5 милиони американски долари до 6 милиони долари.¹⁰⁵ Ако е тоа така, тоа би значело дека двогодишната добивка на фирмата покрива приближно една третина од цената по којашто е купена. Тоа објаснува зошто едно македонско списание, приговорајќи на цената по којашто беше продадена Окта, напиша дека „грчкиот партнер ќе ја купи Окта со парите од македонските граѓани“.¹⁰⁶

Наводно, платени се само 15 милиони американски долари, од вкупната куповна цена од 32 милиона долари. Министерот за финансии потврди дека последната транша од куповната цена се уште не е платена, но вели дека очекува таа да биде платена наскоро.¹⁰⁷ Речиси една третина од куповната цена (10 милиони долари), според условите на договорот, треба да биде платена како акционерски капитал за нафтоводот кој ја поврзува скопската рафинерија со

⁹⁸ Министерот за финансии, Никола Груевски, потврди дека Владата преговараше само со Хеленик, но натаму образложи дека тоа беше поради тоа што другите потенцијални купувачи никогаш не покажаа сериозен интерес. Интервју на МКГ со министерот за финансии, Никола Груевски, 8 август 2002 година.

⁹⁹ Интервју на МКГ со македонски виш финансиски службеник, 29 јули 2002 година.

¹⁰⁰ Втората транша на ФЕСАЈ (Кредит за приспособување на секторот за финансии и за претпријатија) изнесуваше до 30 милиони американски долари. Видете го извештајот бр. N°P 7935 МК на Светска банка, од 17 ноември 2000 година.

¹⁰¹ Посебни интервјуа на МКГ од 8 август 2002 година со министерот за финансии, Груевски, и (по телефон) со директор на Светска банка за Македонија, Мари Елен Брикнел. Груевски обезбеди примерок од писмото испратено до директорот на ММФ од директорот на Народна банка од 1 јуни 1998 година во кое се укажува на владината политика да понуди директна продажба на државниот имот. Груевски напишал писмо до Брикнел на 12 мај 2000 година во коешто ветува укинување на законот кој дозволува продажба на државен капитал преку директно спогодување.

¹⁰² Договор за купување акции и за концесија, член 5.

¹⁰³ Ibid, член 8 предвидува дека купувачот нема да плаќа повеќе од 1 процент давачки. Макпетрол, конкурентот на Окта, и објасни на МКГ дека нормалните давачки изнесуваат 22 процента. Макпетрол и Окта потврдија дека постигнале договор според кој Макпетрол ќе купува нафтени производи од Окта. Телефонско интервју на МКГ со директорот на Макпетрол, 8 август 2002 година, и посебна средба со Каралис, исто така на 8 август 2002 година.

¹⁰⁴ Ibid, членот 6 ги утврдува обврските на претпријатието и предвидува дека “Продавачот на денот на целосното склучување на договорот ги презема, неотповикливо и дефинитивно, сите долгови на претпријатието направени до датумот на склучување на договорот, вклучувајќи го и датумот на склучување на договорот...”

¹⁰⁵ Директорот на Окта вели дека годишната добивка изнесува околу 4 милиони американски долари. Интервју на МКГ со Петрос Каралис, Директор на Окта и на “E.I.P.E.T.Balkaniki“, 8 август 2002 година.

¹⁰⁶ *Старт*, 28 мај 1999 година.

¹⁰⁷ Интервју на МКГ со министерот за финансии, Груевски, 8 август 2002 година.

грчкото пристаниште Солун, проект на еден од купувачите (Метон-Етеп).¹⁰⁸

Купувачите на Окта инсистираат на фактот дека со оваа зделка „изгубиле пари“, поради големата инвестиција што ја вложиле во инфраструктурата.¹⁰⁹ Окта и Владата го задржуваат ставот дека зделката е корисна за Македонија, затоа што зачувала 1200 работни места. Кога одговара на прашањата во врска со оваа зделка, премиерот Георгиевски честопати вели дека Окта беше ’рѓосано претпријатие во загуба.¹¹⁰

Условите на зделката Окта водеа сметка за тоа дека преференцијалната положба на фирмата може да биде прогласена за неуставна и дека во тој случај, договорот наметнува обврска за собирање на даноците од страна на Владата, за Окта да биде сигурна дека е во повластена положба.¹¹¹ Главниот конкурент на Окта, Макпетрол, има доставено барање пред Уставниот суд, тврдејќи дека монополот на Окта е неуставен и е во спротивност со (слободна трговија) Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА) којашто Македонија ја потпиша (во април 2001) со Европските заедници.¹¹²

¹⁰⁸ Договор за купување акции, став 4.1(d). Како последица на тоа, се верува дека купувачите на Окта сега ги уживаат ексклузивните права да ја снабдуваат Македонија со нафта преку нафтоводот за дваесет години. Се чини дека ова, договорно, го блокира конкурентниот проект „АМБО“ (Албанија– Македонија – Бугарија) за кој некои аналитичари веруваат дека би придонел за воспоставување на важен стабилизирачки фактор на релацијата Исток-Запад во регионалниот развој. Видете “Градење на односи кои ќе се темелат на интересите меѓу Македонија и САД (Building an interest-based relationship between Macedonia and the U.S.), забелешки на Глен Левин, придружен член на Центарот за стратешки и меѓународни студии во Вашингтон, на тркалезната маса за македонската национална безбедност на Процесот 2002, од 11 мај 2002 година.

¹⁰⁹ Интервју на МКГ со Петрос Каралис, директор на Окта и на “E.I.P.E.T.Balkaniki“, на 8 август 2002 година.

¹¹⁰ МКГ му постави прашање на Премиерот во врска со зделката со Окта и други корупциски прашања на јавниот форум спонзиран од Институтот отворено општество на 21 јуни 2002 година.

¹¹¹ Договор за купување акции, член 8.

¹¹² Интервју на МКГ со претседателот на Макпетрол, Јосифовски, 12 април 2002. Макпетрол го цитира став 33 од ССА. Документ на Макпетрол, став 7.2 и 7.3.3. ССА предвидува укинување или прогресивно намалување на царинските давачки за сите увозници, а не само за селектирани фирми. Видете ја ССА, Наслов IV “Слободно движење на стоки”, Глава I “Индустриски производи”, член 18. Документ на Макпетрол, став 7.3.2.1. Иако Макпетрол и Окта постигнаа договор за набавка на нафтени производи од Окта, раководството на Макпетрол инсистира на тоа дека тој нема никакво значење за случајот доставен пред Уставниот суд. Интервју на МКГ со директорот на Макпетрол, 8 август 2002. Окта смета дека Владата го прекршува договорот со тоа што

Сите услови, вклучувајќи го и „Договорот за купување акции и за концесија“ не се објавени,¹¹³ а тоа само ја потхранува широкораспространетата грижа дека некои повисоки македонски функционери можеби добиле дебели „провизии“, како дел од зделката. Еден политичар пресметал дека тие изнесувале \$5 милиони американски долари; а друг пресметал дека наводно 5 до 15 милиони американски долари завршиле на приватни сметки.¹¹⁴ Прашан директно од МКГ дали беше исплатена провизија за продажбата на Окта, директорот на Окта, кој кажа дека би можел да зборува и во името на Хеленик и во името на Метон-Етеп, рече дека тој „не верува дека биле платени такви пари“.¹¹⁵

Обемот на зделката на Окта, како и импликациите од обвинувањата што кружат околу неа, се толку големи што македонската јавност има јасен интерес и право на увид во целосното досие од она што било направено во нејзино име од страна на нејзините избрани претставници. Македонската Влада треба да го стави на располагање на јавноста целосното досие, за јавноста да може да донесе сопствен суд врз основа на расположливата документација.

Ѓ. ВНАТРЕШЕН ДИЛЕР: МАКЕДОНСКА БАНКА

Иако корупцијата во Македонија е честопати бесрамна, повремено се јавува потреба да се најдат „паравани“ за покривање на интересите на вистинските сопственици. Медиумите идентификуваа неколку вакви случаи. Можеби, најголемиот е преносот на сопственоста на една голема банка, „Македонска банка“.

Веднаш по серијата стекнати имоти од страна на партијата ВМРО-ДПМНЕ, Уставниот суд во 2001 година ја укина одредба од Законот за финансирање на политичките партии, којашто дозволуваше ваква сопственост.¹¹⁶ Уставниот суд, недвосмислено, ја изрази својата загриженост поради можноста политичките партии да бидат вклучени во комерцијални дејности. Наместо јасно да се дистанцира по ваквата одлука, ВМРО-ДПМНЕ, наводно, ги пренесе акциите од Македонска банка,

дозволува конкурентот Макпетрол да увезува нафта, што е спротивно на монополската положба што ја ужива Окта. Интервју на МКГ со Петрос Каралис, директор на Окта и “E.I.P.E.T.Balkaniki“, од 8 август 2002 година.

¹¹³ Документ на Макпетрол, став 4.

¹¹⁴ “Македонски приказни за корупцијата”, Алтернативна информативна мрежа (АИМ), 30 април 2001 година.

¹¹⁵ Интервју на МКГ со Петрос Каралис, 8 август 2002 година. Господин Каралис е директор и на Окта и на “E.I.P.E.T. Balkaniki“.

¹¹⁶ Одлука на Уставниот суд објавена во Службен весник на Република Македонија бр. 70/92. Видете, исто така, “Уставниот суд ги затвора партиските фирми”, *Дневник*, 1 март 2001 година.

каде што значителен интерес беше концентриран во рацете на тројца „партиски војници“ – таканаречените „ергени“: директорот на Електростопанство (ЕСМ) Ламбе Арнаудов, директорот на Фондот за здравствено осигурување и генерален секретар на ВМРО-ДПМНЕ, Војо Михајловски и Марјанчо Конески, по професија возач.¹¹⁷ Според некои банкарски службеници, „ергените“ неодамна ги пренеле своите акции на лице чијашто заднина и идентитет не се сосема јасни.¹¹⁸

Претставници од Народна банка и од Светска банка потврдија дека бил направен пренос на акции на името на „ергените“.¹¹⁹ Претходната грешка на Светска банка, ненамерно ги направи ваквите преноси можни. Имено, Светска банка инсистираше на измени и дополнувања на законодавството, со кои на Народна банка и се одзема можноста да иследува какви било стекнувања помали од 10 проценти од вкупната капитализација. Тие велат дека ВМРО-ДПМНЕ беше во состојба да го експлоатира ова со тоа што преносот на ергените го направи со трансакции што беа под прагот утврден за добивање согласност од Народна банка.¹²⁰ Независниот дневен весник, *Дневник*, точно ги идентификува берзанските трансакции и тоа: печатницата Гоце Делчев, за којашто е добро познато дека е под контрола на ВМРО-ДПМНЕ,¹²¹ му продаде речиси 10 проценти од своите акции во Македонска банка на возачот Конески, наводно по цена далеку пониска од вредноста; Арнаудов, наводно, се стекнал со истиот износ на акции по иста цена; и Михајловски собрал 8 проценти од вкупниот број акции од три различни фирми.¹²² Господин Михајловски не одговори на писменото барање на МКГ за средба на која ќе продискутираме за овие прашања.¹²³

Во едно поголемо интервју, премиерот Георгиевски беше прашан како може возач да стане косопственик на банка. Георгиевски не ги негираше обвинувањата, туку одговори дека

според „Уставниот суд [одлуката], ... ВМРО-ДПМНЕ реши сите акции што ги имаше во некои од претпријатијата да им ги даде на своите членови или да ги продаде на партиски членови по законски цени“. Оттука, Премиерот - се чини - признава дека целта на трансакциите била капиталот да се држи под контрола на партијата, односно да се избегне недвосмислената цел на одлуката на Уставниот суд. На прашањето што следуваше: „Што ако тие кои ги добиле акциите на крајот ја напуштат партијата?“, Георгиевски одговори: „Веруваме дека тоа нема да се случи. Станува збор за луѓе од нашата партијана кои им веруваме“.¹²⁴

Македонска банка не е само уште еден распродаден имот. Според еден виш службеник во Народна банка, една од целите на Банката беше да го канализира капиталот до другите фирми стекнати од партијата, а потоа, по пат на слични ујдурми, да биде пренесен до „партиските војници“.¹²⁵ Контролата врз Банката им обезбедува на сопствениците информации за финансиската положба на комитентите, што претставува ресурс кој, потенцијално, може да биде искористен за да се има влијание врз нејзините активности. Да се има банка контролирана од партијата, исто така, значи дека средствата – независно од кои извори – можат да се движат во и надвор од земјата, со мал ризик дека ќе бидат откриени.

Пренесувањето на акциите на доверливи партиски членови можеше да остане и во рамките на законот (и секако дека е возможно во натамошните трансакции ВМРО повеќе да нема ефективна контрола врз Банката), но се чини дека целата работа, ако не друго, навлегува во полето на политичката етика. Би било корисно ако вклучените лица и организации ги објават деталите, за да можат македонските граѓани да донесат информирани судови за соодветноста.

Од една страна, партијата отворено се стекна со своја *приватна* банка, но од друга страна таа направи чекор понатаму, со тоа што ќе и овозможи политичко влијание и во *јавна* банка – Македонска банка за развој. Во февруари 2002 година, Владата го наместа отпуштањето на Владимир Наумовски, почитуван директор на Македонската банка за промоција на развојот. Дипломатите веруваат дека вистинската причина зошто бил отпуштен Наумовски е тоа што одбил да овластува сомнителни кредити за владините „пајташи“, а неговата банка веќе беше одредена да врши надзор над донаторските средства за поддршка на малите и на средните претпријатија (МСП), поради

¹¹⁷ Се верува дека ВМРО-ДПМНЕ реагираше на сличен начин и со другите институции каде што имаше мнозински интерес, но случајот со Македонска банка е најноторен.

¹¹⁸ Интервју на МКГ со банкарите, 21 и 25 јуни 2002 год.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Видете, на пример, “Штрајк во печатницата ‘Гоце Делчев’”, Утрински весник, 9 август 2002 година: “Печатницата е во сопственост на ВМРО-ДПМНЕ”.

¹²² “ВМРО-ДПМНЕ го зголемува својот банкарски капитал”, *Дневник*, 20 јуни 2001 година.

¹²³ МКГ бараше состанок со г. Михајловски, и по писмен пат и по телефон, на 15 јули 2002 и на 29 јули 2002 година, но не доби одговор.

¹²⁴ Интервју со премиерот Љубчо Георгиевски, *Дневник*, 31 декември 2001 година.

¹²⁵ Интервју на МКГ со виш службеник во Народна банка на 25 јуни 2002 година.

што тој претставуваше пречка којашто мораше да биде отстранета.¹²⁶

Министерот за финансии негира дека тој бил отпуштен поради овие причини и наместо тоа инсинуира дека Наумовски имал сопствени сомнителни зделки што довеле до негово отпуштање.¹²⁷ Замената на Наумовски, Драган Мартиновски, рече дека Наумовски бил корумпиран и дека поранешниот директор бил одговорен за тоа што банката за развој имала „портфолио на неуспешни пласмани“ кои изнесувале речиси 70 проценти.¹²⁸ Иако тој го обвинува Наумовски за неуспешно работење, Мартиновски признава дека, за разлика од Наумовски, тој лично немал искуство во раководењето со какво и да е банкарско портфолио.

Е. ПРИТИСОК ВРЗ СУДОВИТЕ: ПРЕЗЕМАЊЕТО НА МАК-ТАБАК

Со тутунското претпријатие Македонија табак 2000 раководи Стевчо Коцевски, кој е роднина со Снежана, сопругата на премиерот Георгиевски.¹²⁹ Вметнувањето на член од семејството, се чини, беше приоритетно за партијата на Премиерот, за да може да ја преземе фирмата. Според акционерите и поранешните членови на Одборот, притисокот врз поранешниот претседател на Македонија табак, Страшо Неловски, член на Социјал-демократската партија, започнал во септември 1999 година со барање за ово повлекување. Откако Коцевски го зазел неговото место, осуммина други членови од Одборот биле

¹²⁶ Тоа воопшто не е спореден пример од незначаен сектор, затоа што економистите го гледаат растежот на МСП како решение за масовната невработеност во Македонија, која Заводот за статистика на Република Македонија ја проценува меѓу 30 и 40 проценти, додека речиси четвртина од оние кои работат не добиваат редовно плати.

¹²⁷ Интервју на МКГ со министерот за финансии Груевски, 16 април 2002 година.

¹²⁸ Интервју на МКГ со директорот на Македонската банка за развој, Драган Мартиновски, 22 април 2002 година. Наумовски ги негираше обвинувањата и рече дека има документи со кои може да го докаже тоа. Исто така, тој рече дека во неговото решение никаде не се споменува лошо работење. Интервју на МКГ со Владо Наумовски, 26 април 2002 година. Министерот за финансии изјави за МКГ дека лошото работење не се споменува како официјална причина затоа што Владата ќе беше принудена да оди на суд, а „нема докази“. Интервју на МКГ со Груевски, 16 април 2002 година.

¹²⁹ Сестра му на Коцевски, Весна Таковска, е мажена за братот на Снежана. Г-ѓа Таковска е директор на Табак осигурување, претпријатие коешто произлезе од првобитното претпријатие Македонија табак.

избркани.¹³⁰ Во декември 1999 година, новоинсталираниот Одбор донесе одлука за основање на ново претпријатие, Македонија табак 2000.¹³¹ Во следните шест месеци, првобитното претпријатие Македонија табак отиде во стечај и внимателно беше избран стечаен управник кој ќе ги надгледува работите.

Според акционерите и другите кои тврдат дека се запознати со случајот, стечајниот управник дозволил сиот имот да се пренесе на новоформираното претпријатие „Мак табак 2000“, додека долговите, кои наводно се искачиле до речиси 25 милиони американски долари, останаа кај првобитната фирма.¹³² Тогаш, со финансиска ујдурма, „Мак табак 2000“, преку својот влог во едно друго претпријатие („Голд Мак“), стана најголемиот акционер во Тутунски комбинат – претпријатие на кое Македонија табак му должеше барем четири милиони евра. Со други зборови, резултатот од пучот против поранешниот одбор на Македонија табак беше формирањето на сосема нова школка која не само што ги апсорбираше сите средства – оставајќи го единствено долгот – туку апсорбираше и еден од своите главни кредитори.

Акционерите и поранешните членови на Одборот на Македонија табак поднесоа тужба во судот во Скопје, во јуни 2001, барајќи Македонија табак 2000 да се „избрише“ од официјалната регистрација и судот да го забрани располагањето со имотот.¹³³ Во август 2001 година, судот издаде налог за ефективно замрзнување на средствата на претпријатието, се додека не се постигне конечна одлука за правата на акционерите. Акционерите тврдат дека раководството на Македонија табак 2000 го игнорирало налогот на судот и го продавало имотот во жалбената постапка. Во декември 2001, Апелациониот суд ја потврди одлуката на Основниот суд. Во април 2002 година, акционерите и натаму тврдат дека Македонија табак го премести своето седиште од Скопје во Штип, за да ја комплицира диспозицијата на предметот и да најде

¹³⁰ Според адвокатот на акционерите на Македонија табак, во времето кога г. Коцевски станал директор, 63 проценти од капиталот на фирмата им припаѓал на акционерите, а 37 проценти на Агенцијата за приватизација. Телефонско интервју на МКГ со Саша Крстиќ, 12 август 2002 година.

¹³¹ Македонија табак 2000 формално се регистрираше во февруари 2000, иако одлуката за основањето на претпријатието беше донесена два месеца пред тоа, дури и пред да оди во стечај. Акционерите инсистираат дека Македонија табак не беше банкрот. Интервју на МКГ со поранешните членови на Одборот и акционерите на Македонија табак, 2 јули 2002 година.

¹³² Интервју на МКГ.

¹³³ Акционерите имаат поднесено посебна тужба со којашто бараат судот да потврди дека тие се законските сопственици на претпријатието. Акционерите и покажаа на МКГ обесхрабрувачко писмо од министерот за финансии и посебен документ од Регистарот за негово индосирање. Интервју на МКГ со акционерите, 3 јули 2002 година.

понаклонети судии. Сега судот од Скопје, за одредени аспекти, мора да се потре врз судот од Штип, а штипскиот суд, како што тврдат акционерите, е пријателски настроен спрема Македонија табак 2000.¹³⁴

Господин Коцевски, директорот на Македонија табак 2000, ги негираше обвинувањата на акционерите пред МКГ и го изнесе својот став дека „судскиот процес е завршен“. Откако му беа покажани интерни документи поврзани со преземањето и со трансформацијата на Македонија табак, Коцевски не ја негираше нивната автентичност, туку рече дека тие не содржат ништо што е неправилно. Тој рече дека клучните одлуки биле донесени од „Совет, составен од луѓето кои ги поседувале средствата“ и го опиша процесот на преземање и трансформација на Македонија табак 2000 како случај со „посебна историја“. Формалното преместување на седиштето на претпријатието во Штип, тој го објасни со фактот што претпријатието не го поседувало големиот модерен простор во Скопје (каде што се одвиваше интервјуто со МКГ).¹³⁵

Акционерите што го отворија случајот Македонија табак изјавија за МКГ дека тие веруваат дека судиите што го решаваат предметот не се толку корумпирани колку што се заплашувани. Неда Здравева, координатор на правната програма на Институтот отворено општество Македонија вели дека политичкото мешање во судството е хроничен проблем и дека помоќните политичари сакаат да влијаат на изборот на судиите за предметите за коишто се заинтересирани.¹³⁶

Очигледен пример за потрагата по можноста за политичко влијание над судството е неодамнешното именување на висок претставник на ВМРО-ДПМНЕ и Потпретседател на парламентот, Томислав Стојановски, чиј син е директорот на Царинската управа, Драган Даравелски, за член на Судскиот совет, со седумгодишен мандат (наводно независна комисија којашто ги предлага кандидатите за судии и врши надзор на нивната „компетентност и етика во извршувањето на должноста судија“¹³⁷), на 18 јули 2002 година.¹³⁸ Ова именување, се чини, е во директен конфликт со Уставот, кој забранува членовите на Советот да извршуваат некоја јавна

функција или да бидат активни во некоја политичка партија.¹³⁹

Здравева истакна дека сондажите на јавното мислење покажуваат дека јавноста оценува дека нивото на корумпираност на судиите е мошне високо. Секако, судовите не се ослободени од корупцијата, но напорите на Македонија табак 2000 да го смени судот сугерираат дека некои судии одбиваат притисоци или искушенија. Во основа, се чини дека Уставниот суд покажува извонредно високо ниво на независност.

Импликациите дека судството повеќе страда од ранливоста од политичките влијанија, отколку од чиста корупција се мошне важни. Заштитата на судиите од политички притисок може да се постигне полесно отколку да се искоренува ендемската корупција на самите судии.

Ж. ДРЖАВНА НЕЗАКОНСКА ТРГОВИЈА: ТРГОВИЈАТА СО ТУТУН

Тутунската индустрија е суштински елемент на македонското стопанство, во кој се вклучени 16% од населението.¹⁴⁰ Веќе подолго време таа има врски со власта и со политиката. Пред да пристигне Коцевски и неговиот тим поврзан со сегашната Влада, со бизнисот доминираше легендарниот Данчо Шутурков, кој беше близок со претходната власт на СДСМ и долго години беше познат како југословенскиот тутунски кнез.

Меѓутоа, историски гледано, тутунот во Македонија има и своја потемна страна. Шверцувањето тутун во земјата е „нормално“ од две причини: прво, поради нејзината географска положба на балканската крстосница што ги поврзува Грција, Бугарија, Јужна Србија и Косово и Албанија; второ, поради тоа што е голем производител (седмо место во светот) на висококвалитетен ориентален (ароматичен) тутун. Поранешниот министер за внатрешни работи, Павле Трајанов, списанието *Фокус* и други тврдат дека директорот на Царината, Драган Даравелски, е „големиот ум“ што стои зад сегашниот шверц на тутун во Македонија и дека тој ја ужива целосната поддршка од власта, на највисоко ниво¹⁴¹. Натаму,

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Интервју на МКГ со Стевчо Коцевски, 8 јули 2002.

¹³⁶ Телефонско интервју на МКГ со Неда Здравева, 3 јули 2002 година.

¹³⁷ Македонскиот устав, член 105.

¹³⁸ „Томислав Стојановски именуван за член на Републичкиот судски совет“, *Дневник*, 18 јули 2002 год.

¹³⁹ Видете го македонскиот Устав, член 104 (5): „Функцијата член на Републичкиот судски совет е некомпатибилен со извршувањето на други јавни функции, професии или со членство во политички партии“. Исто така, видете во Законот за Републичкиот судски совет, членови 5 и 7.

¹⁴⁰ Стево Коцевски, директор на „Македонија табак 2000“, „Неколку согледувања за условите за производство на тутун во светот и во нашата земја“, Билтен на Министерството за финансии, 12/2001, стр. 100.

¹⁴¹ Пролетта 2001 г., *Фокус* објави детален, триделен циклус статии за она што беше опишано како шверцерна операција на

широкораспространето е тврдењето дека „Тутунскиот комбинат“ во родниот град на Даравелски - Куманово, каде што се произведуваат повеќето од најпопуларните марки цигари, којшто беше преземен од „Македонија табак 2000“, е центарот за производство на фалсификувани цигари.¹⁴²

Директорот на Царинска управа, Даравелски, категорично одрекува каква и да е вмешаност во незаконската трговија со цигари и тврди дека во Македонија нема незаконско производство на цигари.¹⁴³ Сепак, постојат необични околности коишто, се чини, налагаат детална истрага - во интерес на јавноста - од страна на соодветните македонски надлежни органи. МКГ доби еден документ од „Тутунски комбинат Куманово“ во којшто претпријатието потврдува дека произведува цигари од марката „Асос“. Сопственикот на марката „Асос“ изјави за МКГ дека никогаш немал договор со ниту едно македонско претпријатие за производство на неговата марка цигари.¹⁴⁴ МКГ, исто така, ги набави книгите од производството, наводно на „Тутунскиот комбинат Куманово“, во кои по се изгледа е евидентирано производството на неколку марки цигари, меѓу кои и марката „Монте Карло“, сега во сопственост на Цапен табако. Ова претпријатие неодамна прати остро писмо до Премиерот на соседна Србија, со поплака за „шештата на масовно фалсификување и шверцување“ на цигарите од марката „Монте Карло“ во Југославија.¹⁴⁵

За Даравелски се тврди дека ги користи истите методи за да ја отстрани или да ја ограничи

конкуренцијата во тутунската индустрија, како оние за коишто се обвинува дека ги користи во шпедицијата. На пример, се зборува дека словенечката фирма „Тобачна“ ја купи скопската фабрика за тутун ТКС по, навидум, поволна цена, но еден царински службеник изјави за МКГ дека Царината го блокира нејзиниот производ за да изнуди поткуп од 1,5 милиони американски долари.¹⁴⁶ Г. Даравелски пред МКГ категорично ги отфрли ваквите тврдења.¹⁴⁷

Премиерот Георгиевски индиректно призна дека постои проблем со тутунот, кога ја искажа потребата за укинување на акцизните даноци на цигари, коишто обезбедуваат стимул за шверцот.¹⁴⁸ Медиумите и министерот за финансии веќе подолго време зборуваат за постоење на сериозни неправилности во Царината.¹⁴⁹ Јавниот обвинител Циков, политички застапник на ВМРО-ДПМНЕ, и ја потврди на МКГ својата загриженост во врска со царинското работење.¹⁵⁰

Големи пари можат да се заработат од пласманот на цигари, без оглед на тоа дали станува збор за лиценциран производ или за незаконски произведени фалсификати, на пазарите во Западна и во Источна Европа.¹⁵¹ Според една проценка, само еден шлепер незаконски цигари вреди речиси 100.000 американски долари (наводно царинските службеници обично добиваат процент).

Трговијата со незаконски тутун е облик на организиран криминал. Меѓутоа, за разлика од организираниот криминал на Запад, криминалните мрежи на Западен Балкан често работат преку државните институции, а не околу нив. Се на се, премногу службеници од царината и од службите за

Даравелски, со цитирање на имиња, адреси, количества и методи. МКГ имаше одделни интервјуа со авторот на циклусот од *Фокус* и со други извори коишто ги поткрепија наводите во списанието.

¹⁴² За пример, видете го горенаведениот триделен циклус во *Фокус*, пролет 2001 г.

¹⁴³ Интервју на МКГ со директорот на Царинска управа, Даравелски, 22 јули 2002 г. Иако Даравелски негираше дека постои какво било производство на шверцувани цигари во Македонија и дека тоа е надвор од надлежностите на Царинската управа, тој ни даде примерок од службеното списание на Царината, *Цариник*, во којшто е објавен напис за, наводно, незаконската фабрика за цигари Марлборо на Косово. Даравелски, исто како и министерот за финансии Груевски, изјави дека Косово е „генератор на криминалот и на корупцијата во регионот“. Видете *Цариник*, бр. 9, од 5 јули 2002 г. „Марлборо произведени во Гњилане [Косово]“. Според годишниот извештај на Царинската управа (стр. 20), во 2001 г. беа покренати само шест кривични пријави.

¹⁴⁴ Документот е „Одлука“ на „Тутунски комбинат Куманово“ од 1.11.1999 г. Сопственикот на марката „Асос“ е претпријатието за цигари „Папастратос“ од Атина, Грција. Интервју на МКГ со Арванидис, директор за извоз на „Папастратос“, 31.7. 2002 година.

¹⁴⁵ „Оваа недела состанок во четири очи меѓу Цапен табако и Зоран Ѓинѓиќ“, *Сведок*, 23.7.2002 г., стр. 3.

¹⁴⁶ Интервју на МКГ со царински службеник за прашањата на шпедицијата, видете погоре Глава III А.

¹⁴⁷ Интервју на МКГ со директорот на Царинската управа, Даравелски, 22 јули 2002 г.

¹⁴⁸ Премиерот на Конференцијата за корупцијата на Институтот отворено општество, *Нова Македонија*, 22 јуни 2002 година.

¹⁴⁹ „Царината ... е сè уште една од најслабите точки во институциите на системот“: во „Криминал, сива економија и корупција“, министер за финансии Никола Груевски, 31 март 2002 г. Своите ставови Груевски ги елаборираше во интервјето за МКГ на 16 април 2002 г.

¹⁵⁰ Интервју на МКГ со Јавниот обвинител Ставре Циков, 25 април 2002 година.

¹⁵¹ Источна Европа е позната како исклучителен пазар за фалсификувана стока. ЕУ неодамна покренала и изгубила спор во кој тврдеше дека американските тутунски гиганти Филип Морис и Р.Д. Рејнолдс намерно прекумерно ги снабдуваат земјите од Источна Европа, заради шверцот на вишокот цигари во ЕУ, што чинеше милијарди во изгубени даноци. „Судијата ја отфрла тужбата на ЕУ против тутунските компании“, *Асошиетед прес*, 20 февруари 2002 г. Данскиот печат го отвори прашањето за тоа дали е можно најголемиот производител на цигари во таа земја, СТ, да извезува цигари заради снабдување на шверцерите „во земјите како што е Македонија“. *Politiken*, 13.2.2002 г.

државна безбедност во регионот (како тајни, така и униформирани) се на лош глас поради сомневањата дека се активно вклучени во шверцот. Во таа смисла, можеби изразите „државна незаконска трговија“ или „незаконска трговија потпомогната од државата“ се попрецизни изрази отколку „шверц“.

Згора на тоа, иако цигарите се побезбедна и поедноставна стока за незаконска трговија, во споредба со дрогата, жените или оружјето, активностите се тесно поврзани и идентични. Во една понова студија за организираниот криминал, корупцијата и незаконската трговија со оружје се изјавува дека зголемената незаконска трговија со дрога, луѓе и со друга шверцувана стока е паралелна на и „тесно поврзана“ со незаконската трговија со оружје.¹⁵² Претставници на меѓународните организации, задолжени за помош на жените вмешани во круговите на проституцијата, потврдуваат дека тие се водат преку државни и национални линии; дека се шверцуваат, првенствено жени од Молдова и од Украина, во и преку албанските кругови, а во соработка со Македонците и со другите не-Албанци.¹⁵³

Накусо, ако границите се доведуваат во прашање со помош и од страна на самите органи коишто треба да ги контролираат, тогаш не постои граница за видот на шверцуваната стока што може да помине. За македонската Влада постои јасен јавен интерес да му даде висок приоритет на истражувањето на тврдењата и на обвинувањата и да ги изнесе на виделина сите детали, за да можат граѓаните да извлечат информирани заклучоци.

3. МЕЃУЕТНИЧКА СОРАБОТКА ВО ШВЕРЦОТ

Поранешниот министер за внатрешни работи, Павле Трајанов, е еден од оние кои директно го посочија Даравелски, како човек што е поврзан со шверцот на тутунот. Тој тврди дека Даравелски добива од 10.000 до 15.000 американски долари по шлепер што ја поминал границата.¹⁵⁴ Трајанов,

исто така, изјавува дека пазарот на тутун се дели со Албанците. Потпретседателот на ДПА, Мендух Тачи, како што тврди тој, мати со увозниот тутун, додека Даравелски се концентрира на локално произведените фалсификати.¹⁵⁵ Цигарите, наводно, се движат преку косовските, српските и црногорските контакти кон доходовните пазари во Западна Европа. Се смета дека клучната врска се наоѓа на Косово, во Пеќ. Трајанов тврди дека поголем дел од севкупниот извозен пазар на Косово му е отстапен на Тачи. На пример, како што тврди тој, наместо да имаат неволи со фирма којашто, наводно, му е наклонета на Даравелски, шпедитерските претпријатија блиски до ДПА имаат предност во Западна Македонија.¹⁵⁶

Од Трајанов, кој има цврсти ставови за албанските прашања, би можело да се очекува дека претерува во поглед на нивниот дел од државниот плен. Меѓутоа, и некои Албанци се доста гласни во своите обвинувања. На формален состанок со МКГ, зборувајќи пред „Советот на албанските политички партии“, Али Ахмети остро критикуваше велејќи: „Нашите политички лидери, при што многумина од нив се на власт, сакаат само да се збогатат.“¹⁵⁷ Цеват Адеми, личност од екстремната албанска опозиција од Националната демократска партија (НДП), јавно ја обвини владејачката македонско-албанска коалиција за шверц:

Шверцот стана меѓународен проблем, а во таа активност апсолутно се вмешани сите политичари од власта. Нашите политичари се вмешани и во активностите надвор од Македонија. Тие ги искористија најновите војни за криминални активности, [меѓу кои] и шверцот со тутунот, нафтените деривати, незаконската трговија со дроги и проституцијата.¹⁵⁸

И респектирани медиуми се огласуваат и ја напаѓаат (албанско-македонската) „корумпирана коалиција“

на владеештвото на СДСМ и во време на владеештвото на ВМРО-ДПМНЕ.

¹⁵⁵ Трајанов, без двоумење, тврди дека незаконската трговија со тутунот цутеше и во време на претходната Влада на СДСМ.

¹⁵⁶ Како што е наведено погоре, Даравелски негира дека има каква било врска со шверцот или со шпедитерите или дека е ангажиран во какво било дејство чијашто намера е да става фирми во повластена или во неповластена положба. Интервју на МКГ со директорот на Царинската управа, Даравелски, 22 јули 2002 год.

¹⁵⁷ Состанок на МКГ со Ахмети и со Советот на албанските политички партии, 6 март 2002 год.

¹⁵⁸ Адеми во *Фокус*, 19 април 2002 год. НДП е отворено против Рамковниот договор, бидејќи не ја дозволува „федерализацијата“ (т.е. етничката поделба) на Македонија. И Претседателот на НДП, Кастриот Хаџиреца, и Адеми се ставени на американскиот „контролен список“ на лицата за кои Вашингтон смета дека придонесуваат за нестабилноста во регионот.

¹⁵² „Организиран криминал, корупција и незаконска трговија со оружје во проширената ЕУ“, извештај на Saferworld, автори Јан Дејвис, Криси Херст и Бернардо Маријани, декември 2001 г., стр. 5.

¹⁵³ Дискусија со службеник на НВО вклучена во поддршка на жените кои се предмет на незаконската трговија, април 2002 г.

¹⁵⁴ Интервју на МКГ со Павле Трајанов, 24 април 2002 г. Пред местото министер за внатрешни работи, Трајанов беше одговорен за истраги во истото Министерство. Сега е водач на политичката партија Демократски сојуз, којашто не е во сојуз со ниту една голема македонска партија. Трајанов е подеднакво отворен со своите тврдења за корупција за време

ДПА - ВМРО-ДПМНЕ, како штетна по заедничките интереси. Исо Руси, уредник на неделникот на албански јазик *Лоби*, пишува дека клучното достигнување на лидерите на ДПА, Арбен Џафери и Мендух Тачи, беше да го обезбедат „за албанските членови на Владата нивниот заслужен дел од минимум една третина од 'владиноот бизнис'... Иако тотално демаскирани во нивниот единствен успешен обид за полнење на сопствените џебови, владејачките структури се мошне спокојни во односот едни кон други”¹⁵⁹.

Еден автор го опишува впечатокот на „Македонците од сите општествени слоеви [кои] сметаат дека системот е заситен со корупција. И албанските и македонските интелектуалци остро ги критикуваат политичките партии дека се 'султанистички', т.е., дека во суштина се политички машинерии со кои раководат авторитарни и нечесни партиски шефови”¹⁶⁰. Ако ваквите впечатоци и обвинувања се точни, мултинационалната коалициона Влада е малку повеќе од маневрот за она што *Дневник* го нарекува „поделба на пленот”¹⁶¹.

Како што беше забележано погоре, еден повисок функционер на ДПА во изјавата за МКГ потенцираше дека „од корупцијата не добиваме толку колку што си мислиш”¹⁶². Претседателот на ДПА, Арбен Џафери, доследно го оправдува албанското учество во корупцијата како „логично кога 'Славјаните' доминираат во државниот сектор. Што би правеле ние ако не учествуваме во тоа”¹⁶³. Руси, уредникот на *Лоби*, укажа на тоа дека вообичаената претстава за „Тачи-ДПА [криминалитет]” им одговара на Македонците „за да ги прикријат вистинските корумпирани босови на организираниот криминал во нивните редови”¹⁶⁴.

Точниот албански „дел“ е помалку важен од тоа што се чини дека е значителен и дека е резултат на доброволно учество. Изговорот на Џафери – “ако ние не ги земеме парите, другите ќе го сторат тоа” – е валиден само во една смисла: за борба против корупцијата ќе биде потребен заеднички, меѓуетнички напор. А за да може да успее, како што вели еден повисок член на партијата на Ахмети, ДУИ, „на нас Албанците ќе ни треба решителен македонски партнер”¹⁶⁵. Македонските политичари кои се загрижени за корупцијата ги искажуваат истите чувства: ниту една Влада не може да постигне напредок во борбата против корупцијата доколку и македонските и албанските водечки партии не се заложат за тоа.

¹⁵⁹ „Македонија, една година потоа: Каде одиме?”, *Лоби*, 25 февруари 2002 год. Повеќето од ваквите обвинувања, се чини, не прават дистинкција меѓу обвинувањата поврзани со стекнувањето средства за политичката партија или, пак, за лични цели.

¹⁶⁰ „Меѓу лош мир и добра војна: Проникнување во лекциите од речиси-војната во Македонија”, Роберт Хислоп, (документ во ревизија), стр.16.

¹⁶¹ Цитат од *Дневник* во документот на Хислоп.

¹⁶² Интервју на МКГ со собранискиот лидер на ДПА Замир Дика, 25 јуни 2002 година. На истиот состанок Дика предаде писмо, адресирано до МКГ, во кое фактички се негираат обвиненијата на неговата партија за корупција.

¹⁶³ Интервју на МКГ со Арбен Џафери, 23 јануари 2002 г.

¹⁶⁴ „Приказна за возрасни“, Исо Руси во *Караван* (публикација на Потрагата по заедничка основа), јули 2002 год. Треба да се забележи дека во овој напис Руси го повторува своето тврдење дека ДПА добива една третина од владиноот плен.

¹⁶⁵ Зборовите на членот на Одборот на ДУИ, д-р Теута Арифи, на партиската конференција за печатот во Скопје, 16 јули 2002 година.

IV. ЗАГОВОР ИЛИ КОЛУЗИЈА: НА КОЈ НАЧИН КОРУПЦИЈАТА ПОМОГНА МАКЕДОНИЈА ДА БИДЕ ДОВЕДЕНА ДО РАБОТ НА ВОЈНАТА

Конечното обвинување во врска со над-етничката корупција е дека таа е причината за конфликтот во 2001 година. Македонските граѓани, како и нивните балкански соседи од сите националности, имаат склоност кон теориите на заговор, а многумина се убедени дека зад борбите стоеше некаква „зделка“. Барем еден повисок функционер, претседателот Трајковски, извлече директна врска меѓу организираниот криминал и судирот, велјќи дека „еден од најважните елементи на кризата [во 2001 год.] беше токму организираниот криминал во регионот“.¹⁶⁶

Не е лесно да се утврди на кој начин корупцијата и криминалот се вкрстуваат со етничкиот судир, но неопходно е да се направи тој обид, бидејќи од политичарите не треба да се очекува да пристапат кон борбата против корупцијата, ако не се убедени дека таа силно влијае на стабилноста.

Постојат две општи школи коишто корупцијата ја поврзуваат со минатогодишниот судир:

Школата на „големиот заговор“. Следбениците на ова гледиште сметаат дека корумпираните владејачки елити интригираа за да создадат или барем да управуваат со аспектите на ланскиот судир, со цел да ги постигнат заемните цели. Откако веќе го поделиле „теренот“ за експлоатација, продолжува најекстремната теорија, владејачките партии предизвикаа војна за да ја формализираат поделбата на земјата. Се нуди и краткорочен мотив: наводната потреба за „контролирана борба“ за да се одвлече јавното мислење од тогашниот скандал со прислушувањето, кој се закануваше дека ќе ја собори Владата.¹⁶⁷

Школа за „изградба/слабење на капацитетите“. Оние кои се следбеници на овој став тврдат дека организираниот криминал и корумпираните елементи на државата се комбинираа за да го *изградат* капацитетот на екстремистите за да добијат регрути и за да го *ослабат* капацитетот и легитимноста на државните институции.

¹⁶⁶ Говорот на претседателот Трајковски во “Балканскиот клуб”, Скопје, 30 март 2002 год.

¹⁶⁷ Видете го извештајот на МКГ за Балканот бр. 109, „Македонското прашање: реформа или бунт“, 5 април 2001 година, стр.13-14: “... во јануари ... лидерот на најголемата опозициона партија, СДСМ, ја обвини Владата за прислушување на телефонските разговори на повеќе од 100 јавни личности”. Обвинувањата се проширија на прислушување на дипломати, а посматрачите се согласуваат дека тоа претставуваше сериозна закана за опстанокот на Владата – се до моментот на конфликтот.

Поткупливоста на владејачките партии и криминалните синдикати, вели оваа школа, ги поттикнаа екстремистите да се фатат за оружје. Од идеолошки причини (гневни оти ДПА се збогатуваше без да се залага за албанската кауза) или од чисто деловни причини (моќните патрони од Косово, можеби лути поради Тачи), тие, наводно, сметаа дека се исклучени од згодниот меѓуетнички аранжман што го уживаа владејачките партии. Освен тоа, продолжува теоријата, државната незаконска трговија го олесни пристапот до оружјето и до шверцуваната стока, кои се неопходни за вооружување и за финансирање на востанието. Еден елемент во поддршка на оваа теорија е убедувањето дека неприсуството на македонската полиција во критичните подрачја им овозможи на востаниците да создадат бази и да регрутираат. Сета тоа се должеше на намерната политика на игнорирање – наводно за да се почитува барањето на ДПА за „слободен простор за шверцери“.

A. НЕМА ГОЛЕМ ЗАГОВОР

Поранешниот министер за внатрешни работи, Трајанов, е еден од оние за кои се чини дека се убедени дека судирот во 2001 година во значителен степен беше аранжирана работа. Тој скицира сценарио во кое поделбата на теренот преку корупцијата лесно се претвора во поделба на територијата. “Фактички“, тврди тој, “корупцијата служеше како „проба“ за формалната етничка поделба“. Како доказ го наведува константниот притисок на кој бил изложен (додека бил министер за внатрешни работи) од страна на Георгиевски и Џафери, за да замижи пред наводните активности на регрутирање и обука на албанските борци,¹⁶⁸ и пред она што тој го нарекува обичајот на Владата, без никакво објаснување, да ги пушта Албанците осомничени за „тероризам“.¹⁶⁹

¹⁶⁸ Трајанов тврди дека му било кажано да го игнорира рудникот полн со оружје што бил откриен во близина на Куманово, во мај 1999 год. Тој вели дека операцијата за собирање на оружјето во Мала Речица (близу до Тетово) беше прекината по налог на Премиерот во јули 1999 година, и дека, што е најсензационално, еден Албанец којшто „странските разузнувачки служби“ го идентификувале како оперативец на Ал-Каеда бил уапсен за полесни обвинувања поради притисокот на Џафери и на Георгиевски. Трајанов инсистира на тоа дека тоа лице било конкретно идентификувано како оперативец на Ал-Каеда, а не како „терорист“. Интервју на МКГ со Павле Трајанов, 24 јули 2002 година.

¹⁶⁹ Меѓу нив е Сами Хабиби, осомничениот во фаталниот напад на полициската станица во селото Теарце, во јануари 2001 година и Цавид Хасани, пуштен со кауција во април 2000 г. во замена за четворицата киднапирани македонски војници. Хасани на крајот избега, а неговата кауција од 100.000 американски долари беше префрлена во државниот буџет, откако беше обвинет - во отсуство.

Без оглед на тоа дали е дел од некој голем план или не, повлекувањето на македонската полиција од албанските краишта, особено од патиштата на шверцот близу до границата со Косово, беше важен предуслов за засилувањето. Еден посматрач на развојот на настаните рече:

Јавноста знае ... дека главна причина зошто, [откако ВМРО и ДПА ја презедоа власта] во 1998 година, Владата се воздржуваше од патролирање во граничната зона по повлекувањето на УНПРЕДЕП, [мировните сили на ОН кои заминаа во 1999 г.] беше да ја [овозвозможи] незаконската трговија преку границата ... на Мендух Тачи од ДПА, во соработка со елементите мошне блиски до раководството на ВМРО-ДПМНЕ.¹⁷⁰

Позата „не гледам никакво зло“ на македонската полиција, им овозможи на шверцерските села како што е Танушевци (сместено на границата, 36 километри северно од Скопје) фактички да станат „слободни територии“. Селото не стана само транзитна точка за шверцување, туку служеше и како база за регрутирање и за обука на албанските радикали, активни во соседната Прешевска долина, во Јужна Србија.¹⁷¹ Една новинарска екипа на една македонска телевизија беше накусо задржана од страна на униформирани албански герилци. Извештајот што следуваше стана сензација, го испровоцира избрзаното праќање на македонските единици и ја предизвика првата сериозна борба.¹⁷²

Сепак, намерното игнорирање на полициските должности, како во Танушевци, не е исто што и активен заговор за отпочнување војна. Впрочем, за да се утврди дека постоело однапред смислен заговор меѓу ВМРО-ДПМНЕ и ДПА за отпочнување на судирот, би требало да се покаже дека ОНА беше дел од еден елабориран план разработен заеднички со Арбен Џафери (а преку него со премиерот Георгиевски). Всушност, најверодостојните јавни обвинувања укажуваат на тоа дека се случило спротивното: ДПА нудеше поткуп за да ја убеди ОНА да *престане* да се бори.

Во интервјуто во независното списание *Лоби*, еден истакнат командант на ОНА, познат како „Командант Хоџа“ (Џезаир Шаќири), изјави: “Потпретседателот на ДПА, Мендух Тачи, го прати во Танушевци својот емисар, Фламур Аме, за да ни

објасни дека ќе треба да чекаме уште една година [за да го почнеме судирот] и дека, доколку сакаме, ќе прати пари во банка или ќе донесе кеш. [Тачи] праќаше и други емисари, но ние ги одбивме [нив]. Не бевме таму за да тргуваме ... ние имавме искрен идеал и крајот на војната [охридскиот договор] покажа дека никој не можеше да не корумпира...”¹⁷³

Два надворешни настана се доволни за да се објасни зошто Танушевци беше местото каде што избувнаа борбите во 2001 год.: прво, крајот на борбите во Прешево - наметнат од НАТО - го изолира теренот за албанските бунтовници, од кои неколкумина беа базирани во селото; второ, февруарската спогодба меѓу Белград и Скопје за демаркација на границата со Косово ги разгневи Албанците, со што бунтовниците си добија кауза. Кон овие, аналитичарите додаваат и трета, поприкриена причина: можна внатрешно-албанска расправија меѓу Тачи и моќните групи од Косово, наводно бесни поради неговата монополизација на трговијата со провинцијата под претерани услови. Според оваа логика, ОНА можеби добила поттик од патроните кои посакуваа да ја видат ДПА онаму каде што и е местото.

Во теоријата на однапред осмислен голем заговор не се води сметка ниту за политичкото однос меѓу Џафери и Ахмети. Многу Албанци се сеќаваат на острите јавни изјави за ОНА од страна на лидерите на ДПА, пред сите да ја потпишат „Призренската декларација“ (спогодба со која ОНА и клучните албански политички лидери се обединуваат околу програмата за поголеми права на Албанците во рамките на Македонија, наместо менување на границите).¹⁷⁴ А многу посматрачи веруваат дека забележливото вклучување на Џафери и на Тачи, што го направи Ахмети на инаугуративната седница на неговиот „Совет на албанските политички партии“, приближно една година од започнувањето на судирот, беше начин да им даде „амнестија“ на неговите поранешни критичари, кои беа против ОНА пред да увидат колку е таа популарна кај нивните гласачи.

И покрај доказите кои го кажуваат спротивното, и натаму опстојува мислењето дека постоеше „зделка“

¹⁷⁰ „Кризата во Македонија”, работен документ, Етнобарометар 6 (Рим, 2002 г.), стр. 14.

¹⁷¹ Извештај на МКГ, *Македонското прашање*, op. cit.: „Танушевци стана позаплеткано и испреплетено со Ослободителната војска на Прешево, Медвеѓа и Бујановац (ОВПМБ)”.

¹⁷² Исто.

¹⁷³ „Добро познатиот ‘Командант Хоџа’ од ОНА: ‘Оние кои сакаа да ме убијат се срамеа од себеси’”, *Лоби*, бр. 54, 25 февруари 2002 год. Хоџа беше член на Главниот штаб на Ахмети. И споменатиот Хасани се огласуваше од Танушевци. Се чини дека „искреноста“ на идеалите на ОНА беше ставена на проба неколку недели подоцна во Тетово и дека таа се покажа неадекватна; видете подолу.

¹⁷⁴ Треба да се спомене дека Ахмети не се појави како јавен лидер на ОНА пред избувнувањето на судирот. Посредник во склучувањето на Призренската декларација беше американскиот дипломат Роберт Фровик, во својство на специјален претставник на ОБСЕ; Иако меѓународните актери веднаш се откажаа од Фровик, Призренската декларација беше круцијална за мировниот процес.

за поделба на Македонија.¹⁷⁵ Дури и многумина од оние кои признаваат дека судирот не беше резултат на голем заговор, сметаат дека владејачките партии имаа таен договор, барем за да го манипулираат јавното мислење, додека тој се случуваше. Некои, на пример, забележуваат дека по пуштањето на планот за поделба на земјата на Македонската академија на науките и уметностите (МАНУ), „случајно“ следувахе најдрастичниот момент во судирот – битката кај Арачиново, село на само дванаесетина километри од Скопје. Многу луѓе ја толкуваат неодредената реакција на премиерот Георгиевски на планот на МАНУ како поддршка на поделбата, во контекст на засилените тензии по Арачиново.¹⁷⁶

И овде, подеталната анализа не дава добра поткрепа на теоријата. Али Ахмети изјави за МКГ дека окупацијата на Арачиново од страна на ОНА – од каде што теоретски му се закануваше на Скопје и на скопскиот аеродром – послужи како средство за видливо отфрлување на планот на МАНУ, кој ќе подразбираше преселување на илјадници Албанци од Скопје и од Куманово.¹⁷⁷ И еден виш владин советник, кој беше активен во тој период, изразува сомневање дека постоела колузија за кој било аспект на арачиновската драма.¹⁷⁸

Најубедлив пример за тајниот договор на владејачката партија претставува еден друг забележлив настан, таканаречената офанзива на средновековната тврдина над Тетово, на 25 март 2001 година. Иако на јавноста и беше претставена како победа, еден македонски командант на „Волците“ (специјални сили) им изјавил на истражувачите дека неговите сили не наишле буквално на никаков отпор. Млади и дезориентирани албански борци беа наоѓани по рововите и во засолништата во очигледен шок затоа што нивните команданти ненадејно ги напуштиле. Овој македонски командант изрази

сомневање дека постои колузија меѓу владејачките партии, поради што неговите војници би можеле да се најдат во опасна стапица.¹⁷⁹

Нашироко се шпекулираше дека лидерите на ДПА, дејствувајќи со согласност на ВМРО-ДПМНЕ, понудиле значителна сума пари за борците да се повлечат, за да може Македонската армија да прогласи голема „победа“. (Офанзивата доби широк публицитет како таква). Еден висок македонски функционер тврди дека кога македонските сили го почнале нападот, тој му ја кажал веста на Џафери, кој му одговорил: „Нема за што да се возбудуваме. Целото повлекување е договорено“.¹⁸⁰

За жал, охридскиот договор и последователниот напредок не им ставија крај на шпекулациите за колузија или за поделбата на Македонија. Всушност, Али Ахмети, во два наврата, изјави за МКГ дека имал понуди за поделба на земјата – еднаш по доста време по потпишувањето во Охрид.¹⁸¹ Од неодамна, се чини дека колузијата стана очигледна во текот на потенцијално експлозивната конфронтација на 8 јули 2002 г., кога неколку стотици Македонци го блокираа главниот пат Тетово-Скопје (кај селото Желино), наводно за да протестираат поради нерешената судбина на дванаесетте Македонци исчезнати во ланскиот судир. Протестот брзо ги иницираше Албанците да се соберат во околните шуми, а некои од нив, наводно, испукувале куршуми. Напнатоста веднаш се прошири во соседно Тетово и траеше се до отстранувањето на блокадите наредниот ден.

Има неколку показатели што укажуваат на тоа дека блокадата на патот беше изрежирана - не како искрен протест, туку заради поттикнување тензија и свртување на вниманието од критичкиот меѓународен извештај за прашањето на исчезнатите лица.¹⁸² Во толпата беа забележани припадници на злогласните

¹⁷⁵ Мислењето за договорот меѓу ВМРО и Албанците за поделба на земјата потекнува од периодот на војувањето, како и од фашистичкиот бугарски и албански период за време на Втората светска војна.

¹⁷⁶ За планот на МАНУ Георгиевски кажа: „Сметам дека нивната идеја потекнува од фактот дека Македонија е во војна веќе три месеци. Всушност, имаме оружен бунт на Албанците во Македонија, а академиците се обидоа да изнајдат мирољубиво, краткорочно и стратемиско решение за оваа криза“. Меѓутоа, премиерот додаде дека тој не ја прифаќа идејата. Забелешките цитирани во *МИЛС*, 31 мај 2001 год. Видете и во Извештајот на МКГ за Балканот бр. 113, *Македонија: последна шанса за мирот*, 20 јуни 2001 год.

¹⁷⁷ Интервју на МКГ со Али Ахмети, март 2002 год. Ахмети своето спротивставување на поделбата на Македонија го преточи во видно, главно начело во платформата на неговата политичка партија, Демократска унија за интеграција.

¹⁷⁸ Интервју на МКГ со висок советник, на 24 јули 2002 година.

¹⁷⁹ Интервјуто со командантот на „Волците“ го водеше Владимир Милчин, директор на Институтот отворено општество на или околу 6 април 2001 год.

¹⁸⁰ Интервју на МКГ со поранешен висок македонски функционер, 24 јули 2002 година. Од своја страна, командантот Хоџа, кој е од Танушевци, инсистира на тоа дека тамошната востаничка активност беше реакција на убиството на албанскиот селанец од страна на македонските безбедности сили. Видете подолу, во цитираното интервју со Хоџа во *Лоби*.

¹⁸¹ Интервјуа на МКГ со Ахмети, декември 2001 год. и март 2002 год.

¹⁸² Амбасадорот на НАТО, Николас Бигман, наводно, изјавил дека блокадата на патот Тетово-Скопје очигледно била добро организирана и дека луѓето не се собрале спонтанно заради случајот на исчезнатите лица. Бигман инсинуираше дека меѓу демонстрантите имало припадници на „Лавовите“: „Изгледа имаше луѓе кои препознаа припадници на „Лавовите“, иако треба да провериме дали тие сè уште и припаѓаат на оваа Единица“. Бигман вели: „За Владата е навредливо една вооружена група да постави блокада“, *Дневник*, 15 јули 2002 год. Исти впечатоци имаат и новинарите и другите посматрачи, вклучувајќи го персоналот на МКГ што беше на местото на настанот.

„Лавови“, единицата на специјалната полиција под команда на Министерот за внатрешни работи, односно висок функционер на ВМРО-ДПМНЕ. Меѓутоа, меѓународните извори, исто така, наведуваат дека Албанците кои се појавиле во близината на Желино не биле од тоа село и укажуваат на тоа дека двете владејачки партии, македонската ВМРО и албанската ДПА, можеби работеле заедно за да го изрежираат инцидентот.

Сè на сè, иако доказите во поддршка на големиот заговор се слаби, голема е веројатноста дека шемите на однесувањето на владејачките партии – работење во колузија (особено за полициските прашања) и за корупцијата – ја ослабеа државата и им отворија можности на екстремистите.

Б. КРИМИНАЛ, КОРУПЦИЈА И ЗГОЛЕМЕНА МОЖНОСТ ЗА СУДИР: АЛБАНСКИ ИЛИ РЕГИОНАЛЕН ПРОБЛЕМ?

Теоријата на градење/слабење на капацитетите за македонскиот судир ја разработи еден академски посматрач, професор Роберт Хислоп, кој тврди дека симбиотските сили на албанскиот организиран криминал и корумпираноста на македонската држава во голема мера придонесоа за избувнувањето на борбите.¹⁸³ Ставот на Хислоп е дека, од една страна, ендемската корупција во државните структури го попречи демократскиот развој, ја поткопа легитимноста на институциите и придонесе за фрустрацијата на албанското малцинство. Од друга страна, со шверцување тутун, дрога и други стоки, „албанската мафија“ ги снабдуваше со оружје, директно или индиректно (преку нејзиниот претходник ОВК), бунтовниците од ОНА.¹⁸⁴

¹⁸³ „Организиран криминал во дезорганизирана држава: на кој начин корупцијата придонесе за македонската минивојна“, Роберт Хислоп, доцент по политички науки, Јунион Колеџ, Шенектади, Њујорк. *Проблемите на посткомунизмот*, том 49, бр. 3, мај/јуни 2002 г, стр. 33-41. За општ преглед на врската меѓу корупцијата, организираниот криминал и шверцувањето оружје, видете го извештајот „Организиран криминал, корупција и незаконско шверцување оружје во проширена ЕУ“, Иан Дејвис, Криси Хирст и Бернардо Маријани, извештајот на Saferworld од декември 2001 год.

¹⁸⁴ Хислоп, „Организиран криминал“, *op. cit.* стр. 1, 14. Видете и кај Тим Цуда, *Косово: Војна и одмазда* (Њу Хевн, 2000 год.). Цуда укажува (стр. 70) дека падот на комунизмот во Албанија во 1991 год. значеше дека „сега се отворени нови големи маршрути на патот на дрогата кои минуваат низ делови на Македонија, Косово и во потесна Србија населени со Албанци и - секако - низ самата Албанија. Значењето на ова, во смисла на косовското прашање, не треба да се преценува. Но, сепак, фактот дека одредена сума „валкани пари“ помогна да се финансира косовската кауза е повеќе од извесен и е факт што треба да се забележи“.

Иако Хислоп признава дека „врските на ОНА со мафијата не се толку очигледни како [оние на] ОВК“, тој останува на ставот дека - директно или индиректно - „мафијата беше еден од неколкуте извори за финансирање и за снабдување со оружје“.¹⁸⁵ Дополнителните финансиски потреби ги задоволуваше албанската дијаспора.¹⁸⁶

Хоџа, командантот на ОНА, го поддржува тврдењето за меѓуетничката набавка на оружје и изјавува дека „не е точно [дека целото наше оружје потекнува од Косово]; најдовме голем број и во Македонија и во Србија... Мафијата не ја засегаат нации или религии. Мафијата ја интересираат само парите. Ако имаш пари, добиваш оружје“, објасни тој.¹⁸⁷

Коментарот на Хоџа се совпаѓа со оној на Saferworld (Безбеден свет), група за надзор на ситно оружје, која во една неодамнешна студија укажа на тоа дека „очигледната врска меѓу организираниот криминал и незаконската трговија со оружје може да се прошири и на конфликтните ситуации, каде што криминогените групи неизбежно се активни и ги снабдуваат учесниците со шверцувана воена опрема и муниција“.¹⁸⁸

Освен што ги отвори патиштата за незаконската трговија со оружје, на крајот би можело да се каже дека цената на колузијата во врска со полициските работи беше мошне висока. Тие, наводно, издејствуваа измени во законот, во врска со обелоденувањето на информациите од таканаречените „тајни полициски досиеја“. Натаму, непосредно пред општинските избори 2000, тврди еден виш советник во Владата, високи функционери на ВМРО во Владата дадоа на увид неколку досиеја што ги содржат имињата на албанските поткажувачи поврзани со партијата ПДП. ДПА посегна кон тие информации за да ги дискредитира кандидатите на својот главен ривал. Според ставовите на високиот советник, ова предавство на изворите имаше сериозни последици по безбедноста откако избувна судирот, бидејќи малку албански извори се осмелуваа да ги споделат информациите, со што и ја отежнаа работата на Владата, поради слабите разузнавачки информации.¹⁸⁹

Иако обата елемента на Хислоповите „сили-близначки“ – корумпираните државни структури и

¹⁸⁵ Хислоп, „Организиран криминал“, *op. cit.*, стр. 16. Тој смета (стр. 18) дека „доказите за врските на ОНА со мафијата дури сега излегуваат на виделина“.

¹⁸⁶ Исто, стр. 15. Еден висок албански функционер и кажа на МКГ за средства во износ од 2,5 милиони американски долари собрани од дијаспората во САД.

¹⁸⁷ Исто.

¹⁸⁸ Цитирано од извештајот на Saferworld, „Организиран криминал, корупција и незаконска трговија со оружје“, стр. 5.

¹⁸⁹ Интервју на МКГ со виш советник на Владата за безбедност, 29 јули 2002 година.

албанскиот организиран криминал – се општо признаени, релативната важност на секоја од нив често е јаболкото на раздорот меѓу Албанците и Македонците. Министерот за финансии Никола Груевски (Македонец) го изразува мислењето на многу Македонци, кога инсистира на тоа дека: „главниот генератор на криминалот, корупцијата и сивата економија во Југоисточна Европа е Косово, а тоа ја загрозува не само Македонија, туку и Србија, Црна Гора и Албанија, а преку нив и другите земји во регионот”.¹⁹⁰

Меѓутоа, поранешниот министер за финансии, Џевдет Хајредини (Албанец) смета дека на шверцот не може да се гледа „строго како на албанска“ професија: „За да може да шверцува тутун, дрога или оружје, Македонија мора да биде поврзана не само со Косово, туку и со Бугарија, Романија и со другите земји. А за таков вид поврзаност на шверцерите им е неопходна официјална [т.е. македонска] соработка”.¹⁹¹

Поинаку кажано, иако е јасно дека албанскиот криминал делумно го финансираше оружјето на бунтовниците, македонските и албанските криминогени актери - во и надвор од државата - соработуваа. Оваа наводна врска меѓу криминалните синдикати (од исти националности) и државата е веројатно она на што укажуваше претседателот Трајковски кога ги предупреди балканските лидери за комплексот на државниот криминал:

Сите овие криминални активности [меѓу кои] и незаконската трговија со цигари, дрога, луѓе, перењето пари, корупцијата и тероризмот, не ќе беа можни без тесна соработка со одредени оддели и лица, коишто се претставници на владите на нашите земји.¹⁹²

¹⁹⁰ „Криминал, сива економија и корупција“, министерот Никола Груевски, ставено на веб-страницата на Министерството за финансии, 31 март 2002 година.

¹⁹¹ Интервју на МКГ со Џевдет Хајредини, 16 април 2002 година.

¹⁹² Говорот на претседателот Трајковски во „Балканскиот клуб“, Скопје, 30 март 2002 год. И Албанците дадоа укажи на говорот на Трајковски. Висок лидер на НДП, Џеват Адеми, изјави дека „поранешниот пион на ВМРО-ДПМНЕ и ДПА [Трајковски], сегашниот Претседател со прст покажа на оние кои се вмешани во неполитичките [т.е. криминалните] активности”. Интервју со Џеват Адеми во „Тачи и Љубчо направија Колумбија од Тетово”, *Фокус*, 19 април 2002 година.

V. СЛАБИ НАПОРИ НА ВЛАДАТА ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА

Во рамките на истиот говор од 30 март 2002 година, претседателот Трајковски алудираше на соучесништвото на Владата со криминалните кругови, критикувајќи го „конфузното убедување дека некои делови од криминалните структури можат да бидат наши сојузници во постигнувањето на некои - помали или поголеми – општествени, или поточно, политички цели“. Овие забелешки во Скопје општо се толкуваа како критика на Владата на Георгиевски.¹⁹³

Додека ДПА на Џафери претрпуваше комбинирани напади од конкурентските албански партии, по меѓународната донаторска конференција во медиумите ВМРО-ДПМНЕ ја тресеше лавина обвинувања за корупција.¹⁹⁴ Обвинувањата и контраобвинувањата покажуваат дека „корупцијата“, барем засега, го замени „тероризмот“ како доминантна тема на македонската политика.

Владата одговори така што презеде неколку чекори, а некои од нив не се охрабрувачки. Позитивно е тоа што таа отвори „жешка линија“ за граѓаните за поплаки против корупцијата. Има и предлози да се спроведе приватизација на примарната здравствена заштита (како што беше договорено во јануари, како дел од Законот за локалната самоуправа).¹⁹⁵

Три дена по говорот на Трајковски, Владата најави формирање на „Комисија за борба против корупцијата“. Меѓутоа, спорно е тоа што министерот за внатрешни работи, Бошковски, беше избран за претседател на Комисијата, а самиот тој е предмет на обвинувања за корумпираност.¹⁹⁶ Како

¹⁹³ Премиерот, кој беше во публиката, наводно покажал видлива вознемираност во текот на говорот.

¹⁹⁴ По повод донаторската конференција во Брисел на 12 март 2002 год., претседателот на МКГ, Гарет Еванс, објави статија во Волстрит журнал (*Wall Street Journal*) (европско издание) насловена „Исчистете ја Македонија“. МКГ објави и соопштение за медиумите со апел до донаторите: „Финасирајте го мирот во Македонија, а не корупцијата“. Според списанието *Форум*, „Нема поконкизна порака од насловот на [соопштението на МКГ] до меѓународната заедница за она што со години во Македонија е 'јавна тајна' – тонеме во корупцијата. МКГ ... ја играше улогата на детето во 'Царевото ново руво'”. ударна статија, „Штрајкувајте против корупцијата!”, *Форум*, 28 март 2002 год.

¹⁹⁵ Интервју на МКГ со министерот за финансии Груевски, 16 април 2002 год. За другите позитивни развојни настани видете во цитираната статија на Груевски, „Криминал, сива економија и корупција”.

¹⁹⁶ Бошковски беше јавно обвинет есента 2001 г. дека примил 1 милион УСД во еден незаконски потфат со оризот. Тој одговори со необично негирање: „Не ме интересираат милиони долари. Јас секојдневно заработувам толку пари на многу начини”. *Дневник*, 2 октомври 2001 год. Бошковски им кажа на МКГ дека „ако се

сигнал за тоа дека Комисијата нема сериозно да ја нападне домашната корупција, Владата најави дека нејзиниот прв чин ќе биде да го испита „користењето на хуманитарната помош за време на косовската криза“. Ова беше шлаганица наменета за Трајковски, кој играше клучна улога во координацијата на односите со меѓународната хуманитарна заедница во 1999 год. Слично на тоа, Владата покрена кривични постапки против директорите на неколку големи претпријатија, меѓу кои: Фершпед, скопската Пиварница, Алкалоид, Рубин-Кармин и против А1 ТВ, при што секој од нив имаше заземено политички став против Владата или се сметаше дека одбива да „го плати влогот“.¹⁹⁷

Владата има обврска да ги истражи сериозните обвинувања, меѓу кои – несомнено - се и некои од претходните.¹⁹⁸ Проблемот е во тоа што првите дејства на Комисијата за борба против корупцијата оставаат впечаток за постоење на транспарентни политички мотиви. Фершпед, на пример, има врски со дневниот весник *Вест*, којшто неодамна објави напис за „палатата“ што, наводно, се гради во име на свеската на Премиерот.¹⁹⁹ Мали се изгледите дека ваквите дејства ќе ја повратат довербата на јавноста во институциите.

најдат какви било докази за тоа дека сум корумпиран, ќе се запалам на гладскиот плоштад како што стори Јан Палах во Чехословачка“. Интервју на МКГ со Љубе Бошковски, 22 март 2002 година.

¹⁹⁷ „Кривична постапка против директорите на најмоќните македонски претпријатија“, *Дневник*, 2 април 2002 год., и „Според МВР, Фершпед испрал милиони долари [американски]“, *Дневник*, 17 април 2002 год. Во втората статија се наведува дека МВР смета дека пет големи македонски претпријатија префрлиле 300 милиони американски долари во странски банки. За Фершпед се тврди дека префрлил пари на својот супсидиер, Фер-агент, којшто има свои супсидиери во Германија и во Грција.

¹⁹⁸ Во оние кои инсинуираат на директорот на А1 телевизија, на пример, се споменува перење пари, а владата не е нивниот единствен извор.

¹⁹⁹ „Градоначалникот на Скопје вели дека мистериозната палата на свеската на Премиерот е незаконска“, *Вест*, 20 март 2002 година.

VI. КАКО МЕЃУНАРОДНАТА ЗАЕДНИЦА ПОМАГА ДА СЕ ОВОЗМОЖИ КОРУПЦИЈАТА

Високите меѓународни службеници во Македонија манифестираат - а понекогаш и признаваат дека е така - речиси ирационален несопој во врска со прашањето на корупцијата. Еден од нив изјави: „Ние танцуваме околу проблемот“, а еден друг: „[Европските] амбасадорите не сакаат да се зафаќаат со тоа“.²⁰⁰

Кога се бара коментар, меѓународните претставници имаат обичај да ја потценуваат македонската корумпираност така што ќе ја споредат со онаа во другите држави во транзиција. Тоа ја окуражува Владата да го рационализира проблемот. На пример, по изјавите на МКГ за време на донаторската конференција, *Македонскиот деловен неделник* инсистираше дека: „Ова не е само македонски проблем ... и тоа беше едногласен став [на конференцијата] во Брисел на македонскиот премиер Љубчо Георгиевски и на директорот на Светска банка за Македонија и регионален координатор за Југоисточна Европа, Кристијан Портман“.²⁰¹ Министерот за финансии Груевски цитираше слична забелешка како доказ дека „можеби не сме ангели, но тоа не значи дека некој друг е безгрешен“.²⁰²

Всушност, како што е опишано погоре, се чини дека резултатите на Македонија опаднаа, додека оние на соседните земји, вклучувајќи ја и Албанија, се подобрија.²⁰³ Но, со споредба со показателите на корупцијата во другите земји во транзиција, не се доаѓа до поентата. Мал е бројот на земјите што се борат за да го одржат голиот опстанок, а истовремено ја користат корупцијата како главна потпора за „управување“ со етничките односи. Во една држава којашто, според својата природа, е толку слаба како што е Македонија, со релативно мало стопанство,

²⁰⁰ Светска банка е доволно искрена да ја признае својата збунетост: „Иако Банката отсекогаш се грижеше за интегритетот на своите операции, таа не зборуваше изречно за ‘корупцијата’ како таква ... пред средината на 90-тите. Она што нам денес ни изгледа како едно очигледно прашање, тогаш се сметаше за политички пречувствително, или, едноставно, за премногу политичко...“ Ваквата политика продолжи се до 1996 год., кога претседателот Џејмс Волфенсон ја ангажира Банката во борба против „ракот на корупцијата“. Од веб-страницата на Светска банка, „Да им се помогне на земјите да ја победат корупцијата/развијната улога на Светска банка, напори на Светска банка“.

²⁰¹ „Македонија да и објави војна на корупцијата“, *Македонски деловен неделник*, март 2002 год., бр. 5, година I, стр. 4. Портман пред МКГ го повторува приодот дека корупцијата е проблем во многу земји. Интервју на 27 јуни 2002 година.

²⁰² Министерот за финансии Никола Груевски, „Криминал, сива економија и корупција“, е ставено на вебсајтот на Министерството за финансии, 31 март 2002.

²⁰³ За пример, видете фуснота 33 погоре.

мегакорупцијата нанесува значително повеќе штета. Оттука, потценувањето на посебната сериозност на корупцијата во Македонија е грешка што само може да ја окуражи Владата да ја одложи реформата.

Пример за тоа на кој начин меѓународната заедница го заобиколува ова прашање е нејзиното ветување дека ќе наметне строга контрола на донаторските средства. Добро е тоа што Европската агенција за реконструкција и другите донаторски организации преземаат чекори за да се осигураат дека помошта оди токму до целта за којашто е наменета. Меѓутоа, проектната помош сочинува помалку од половина од вкупно ветените донаторски средства во Брисел, во март 2002 година. Многу повеќе од половина од ветените четвртина милијарда американски долари (165 милиони долари) беа за директно влевање во националниот трезор, како помош за платниот биланс.

Министерот за финансии Груевски, со одредена помош на меѓународните претставници, аргументира дека дефицитот во платниот биланс е резултат на кризата од 2001 година: „[Со] користење на девизните резерви и на буџетскиот вишок... [Владата] мораше нагло да купи поголемо количество оружје, муниција и друга воена опрема за да се одбрани од напад“.²⁰⁴ Меѓутоа, дури и во секторот на одбраната, корупцијата директно ги зголеми трошоците и го продлабочи дефицитот. Во еден обелоденет скандал, поранешниот министер за одбрана, Љубен Пауновски, наводно, се офајди со дури 6,5 милиони американски долари од набавките за Армијата од фирми кои се во сопственост на таткото на неговата сопруга и на неговиот шура.²⁰⁵

Бидејќи парите се за трошење, оваа поддршка за дефицитот е и ќе остане општа субвенција за повеќето операции на Владата.²⁰⁶ Со други

²⁰⁴ Пишување на министерот за финансии во *Билтен*, 12/2001, стр. 3. Освен за воените набавки, Владата мораше да потроши уште повеќе средства за свикнување на резервистите, како во полицијата така и во армијата.

²⁰⁵ Видете ги медиумскиот извештај од 23-25 април 2001 год., меѓу кои и „Затишје пред бура во Министерство за одбрана“, *Дневник*, 25 април 2001 г. Пауновски, на крајот, даде оставка и сега чека обвинение. Тој даде неколку пркосни изјави во кои инсинуираше дека кога ќе почне постапката ќе го открие она „што го знае“ за другите корумпирани трансакции. „Пауновски рече дека ќе ги даде имињата, историјатот и улогата на некои партиски функционери кои, според него, се главните креатори на скандалот во Министерството за одбрана“, *Утрински весник*, 20 јуни 2001 година.

²⁰⁶ Преговорите со ММФ колабираа во јуни 2002 г., со што се намали натамошната донаторска помош за дефицитот. Меѓутоа, веќе се исплатени 50 милиони американски долари. Меѓународните извори велат дека разговорите со ММФ

зборови, меѓународните средства - барем делумно - и помагаат на Македонија да ги покрие понорите што ги остави корумпираната практика на целата Влада.²⁰⁷ Според една проценка, дури 40 проценти од дефицитот може да и се припише директно на корупцијата – со исклучок на улогата на корупцијата во намалувањето на инвестициите и во зголемувањето на трошоците. Во една друга проценка се вели дека цената на корупцијата изнесува 3 проценти од БДП.²⁰⁸

Еден вид грешка е Македонија да се третира како „нормална“ транзициона земја во однос на корупцијата. Сосема поинаков вид грешка е да се субвенционираат малверзиациите на Владата, а да не се бара реформа. Со тоа, меѓународната заедница ненамерно придонесува за навикнувањето на Македонија на корупцијата – им сигнализира на оние кои се на власт дека „работата по старо“ ќе продолжи да се толерира. Тогаш не изненадува тоа што многу Македонци на донаторската конференција од март 2002 год. не гледаат како на израз на меѓународната заложба за стабилност на земјата, туку како на кусорочно средство за постигнување на политичка соработка.

Дипломатите и организациите, како што е ОБСЕ, се склони кон тоа да веруваат дека деликатниот процес на враќање на полицијата, којшто во голема мера зависи од соработката на Владата, ќе биде изложен на ризик, ако премногу го кренат гласот во врска со корупцијата.²⁰⁹ Меѓутоа, ангажирањето на Владата по прашањето на корупцијата не мора секогаш да значи конфронтирање.²¹⁰ На пример, нема зошто да се

пропадна поради разни причини, меѓу кои е и одлуката на Владата да продолжи со исплата на средства - во изборна година - за штедачите од пропаднатата пирамидална штедилница, како и согласноста на Владата со барањата на Синдикатот за општо зголемување на платите на државните службеници. Тие укажуваат дека и лошото минато на Владата во однос на корупцијата беше фактор што проднесе за неуспехот на преговорите, бидејќи ги поттикна учесниците со недоверба да гледаат на македонските предвидувања и ветувања.

²⁰⁷ Кога МКГ го интервјуираше Министерот за финансии, тој потврди дека корупцијата претставува отежнување за економијата и за националниот буџетски дефицит. Интервју со министерот за финансии Груевски, 16 април 2002 год.

²⁰⁸ „Корупцијата ‘јаде’ 200 милиони долари годишно“, *Утрински весник*, 23 април 2002 год. *Утрински весник* цитира податоци од студијата финансирана од УСАИД.

²⁰⁹ На 8 април 2002 год., Шефот на мисијата на ОБСЕ во Македонија одговори на пишан апел на МКГ (во врска со Законот против корупцијата) и вети дека ќе даде континуирана поддршка на „Стратегија против корупцијата“ што треба да ја изведат локалните актери.

²¹⁰ Суштинска колебливост, дури и кај меѓународните претставници, за справување со обвинувањата за корумпираност е фундаментално погрешната претстава за „доказ“. „Доказ“ е правен концепт. Меѓутоа, дури и во судовите стандардите за доказите варираат. Во САД „доказ“ оди од најстрогиот „надвор од секое разумно сомневање“ во кривичните предмети до „надмоќноста на доказите“ или „повеќе веројатно отколку не“ кај

мисли дека инсистирањето на законодавство за корупцијата - во и по себе - би ја нарушило соработката на новата легислатива. На Владата, едноставно, и недостига одреден степен на домашна или на меѓународна поддршка за да ги забошоти заложбите на коишто се обврза во Охрид.

Во контекст на состојбата во судството, најфаворизираниот законски акт не претставува дури ни директна закана за практиката на корумпираност на Владата. Со оглед на критиките што ги добива во медиумите, Владата би можела дури и да го поздравува засиленото меѓународно ангажирање во законодавството против корупцијата, ако за ништо друго, тогаш затоа што би добила можност да ја подобри репутацијата по таа тема пред изборите.

Меѓутоа, бидејќи Македонците се сè уште во голема мера убедени дека Охрид е еднонасочна улица на отстапки, јасно е дека на извршниот процес му недостигаат „интегративни“ компоненти, елементи што можат да ги повлечат Македонците и Албанците кон заедничката цел. Борбата против корупцијата би можела да биде еден таков елемент којшто, наместо да го попречува, би го стимулирал спроведувањето на охридскиот договор. На ист начин како што владејачките елити соработуваат - на национална или на етничка линија - во ограбувањето на државниот имот, видните актери на граѓанското општество, особено оние кои можат да помогнат за да се засилат врските што ги надминуваат заедниците, а се неопходни за функционирање на Рамковниот договор, можат да се движат по должината на етничките линии, за да ги мобилизираат граѓаните против корупцијата.²¹¹ На пример, без меѓународно инсистирање, „Коалицијата без корупција“ го избра екс-

некои граѓански и управни предмети. Се чини дека во овој контекст стандардите за „доказот“ би биле дури и пониски. Меѓународната заедница – Светска банка, ММФ, ЕУ – не се „судии“ што настојуваат да фрлат некого во зандана. Тие се заинтересирани страни кои имаат право да покренуваат прашања, онаму каде што обвинувањата се веродостојни и сериозни. Би требало да постои некаква логична врска меѓу наводните факти и улогата на меѓународната заедница. Меѓутоа, со оглед на доминантниот интерес на меѓународната заедница за развојот на владеењето на правото во Македонија, исполнувањето на овој стандард би требало да биде лесно.

²¹¹ Потенцијалот со антикорупциските напори да се премости етничкиот расцеп е поткрепен со неодамнешните преговори во врска со Законот за локалната самоуправа. Некои македонски градоначалници, меѓу кои и претседателот на Здружението на градоначалниците (и член на владејачката партија ВМРО-ДПМНЕ), раскрсти со позицијата на нивната влада и застапа со Албанците во барањето да се максимизира степенот на надлежностите што се пренесени на општините.

министерот за финансии Џевдет Хајредини (Албанец) за претседавач на координативното тело.

Накусо, дипломатите го преувеличуваат ризикот од влегување во дискусија со Владата по прашањето на корупцијата, а едновременно разбираат кои се потенцијалните придобивки доколку се стори тоа.

A. ТЕСТИРАЊЕ НА МЕЃУНАРОДНИТЕ ЗАЛОЖБИ: ЗАКОНОТ ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА

Според Транспарентност - Македонија и списанието *Форум*, Законот против корупцијата што го донесе Собранието во април 2002 год. би требало да ја образува срцевината на „стратегијата против корупцијата“.²¹² Меѓу другото, со него се формира Државна комисија за спречување на корупцијата, со обемни должности - меѓу кои и донесувањето и спроведувањето на државната програма за борба против корупцијата, па дури и за покренување постапки против корумпираните службеници. За жал, како што истакнуваат во Транспарентност Македонија, Законот има сериозни пропусти, вклучувајќи го и шестмесечното одлагање пред да почне да работи Комисијата против корупција.²¹³

Дури и соодветно изменет, Законот против корупцијата не би бил лек за сè, ниту пак Комисијата веднаш би почнала да ги отпушта корумпираните службеници. Меѓутоа, во жаргонот на борбата против корупцијата, Законот е барем соодветна „пристапна точка“: односно, „местото каде што целите се остварливи и каде што може да се остварат конкретни резултати, во временска рамка што гради потпора за натамошни реформи“.²¹⁴ Осмислувањето и спроведувањето на толку дискутираната „Национална стратегија против корупцијата“, треба да биде една од најважните обврски на Комисијата.²¹⁵ Од приодите планирани за борба против корупцијата, донесувањето на законските акти спаѓа во наједноставните и во помалку спорните. Со оваа мала и остварлива придобивка, се создава „битен начин за

²¹² Екипата на *Форум*, во соработка на Транспарентност-Македонија и Секторот за истражување на *Форум*, „Штрајк против корупцијата!“, *Форум*, 28 март 2002 г.

²¹³ Транспарентност-Македонија даде препораки за подобрување на Законот додека тој сè уште беше во собраниска постапка, меѓу кои и тоа составот на Комисијата за антикорупција да биде избалансиран и ослободен од политичко влијание. Видете „Јавна објава – препораки“, Транспарентност интернационал Македонија. МКГ ги поддржа предложените амандмани на Транспарентност Македонија во писмата пратени на 3 април 2002 г. до амбасадорите на шест големи земји и двајца клучни меѓународни функционери.

²¹⁴ „Антикорупција во транзиција – Придонес кон политичка дебата“, Светска банка, стр. 30, © 2000, ставено на вебсајтот на Светската банка.

²¹⁵ Нацрт-закон, Глава пет – Државна комисија за спречување на корупцијата, член 49 (1), редови 1 и 2.

влијание врз јавното и врз официјалното мислење” (кажано со зборовите на Светска банка).

Меѓутоа, еден силен притисок на меѓународната заедница за подобрување на Законот против корупцијата пролетта 2002 год., ќе и дадеше повеќе тежина на заложбата на комесарот за надворешни односи на ЕУ, Крис Патен: „Во поранешната југословенска Република Македонија, а всушност и во целиот регион, да види навистина решителен напор за искоренување на корупцијата. Корупцијата го труе политичкиот и стопанскиот живот во целиот регион: таа мора да се решава со целосна и со безрезервна решителност”.²¹⁶ Сепак, на 17 април 2002 год., истиот ден кога Патен (заедно со Хавиер Солана и со Ален Лероа) се сретна со премиерот Георгиевски и со министерот за надворешни работи Чашуле, Собранието не ги прифати амандманите за подобрување на Законот против корупцијата.²¹⁷ Утредента Собранието едногласно го донесе фаличниот законски акт.²¹⁸

Можеби комесарот Патен ја фрлил ракавицата, но меѓународната заедница во Македонија допрва треба да ја прифати. Според Делегацијата на Европската комисија во Скопје, прашањето на законот не беше покренато пред Владата поради натамошното проучување на нацртот. Делегацијата на Комисијата, исто така, не смета дека таа има политичка платформа за да влезе во дискусија со Владата по прашањето на корупцијата, и наместо тоа претпочита да финансира проекти.²¹⁹ Слично на тоа, Советот на Европа повеќе сакаше да ја почека натамошната ревизија на нацртот и на состојбата со корупцијата од страна на неговиот огранок ГРЕКО (Група држави против корупцијата), отколку да лобира за амандманите. Амбасадорите на ЕУ неубедливо дискутираа за

Законот со Делегацијата на Комисијата.²²⁰ Точно е дека специјалниот претставник на ЕУ, Лероа, којшто е целосно преокупиран со законите што произлегуваат од охридскиот договор, па смета дека другите треба да ја предводат борбата против корупцијата, но одби да ги протезира промените што ги предложија Транспарентност и опозицијата.²²¹

И Амбасадата на САД го покрена пред функционерите прашањето на Законот.²²² Амбасадорот Батлер даде неколку јавни изјави за потребата од борба против корупцијата, меѓу кои најнов е апелот до јавноста „претстојните избори да ги искористите за да побарате промени, ако Владата не работи за вас”.²²³

Транспарентност Македонија, Институтот отворено општество²²⁴ и други презедоа иницијатива за развој на „Коалицијата без корупција“ на клучните граѓански актери, како начин за преобразување на растечката јавна одвратност спрема корупцијата во продуктивна активност. Поддршка дадоа службениците од Американската амбасада и другите службеници финансирани од САД, потоа ОБСЕ, како и Делегацијата на Европската комисија, која исто така се согласи да го финансира обидот на Транспарентност да состави национална „стратегија против корупцијата“. Целта на Коалицијата е да мобилизира поддршка во сферите на законодавството, јавната свест и јавното застапување. Овој потфат, колку и да ветува, ќе успее само доколку е придружен со енергични меѓународни напори, од оној вид што го сугерираше комесарот Патен.

Б. ПРАЗНИНА ВО МЕЃУНАРОДНОТО ВОДСТВО

Од водечките амбасади во Скопје само оние на САД и Холандија известуваат за активни програми за справување со корупцијата.²²⁵ УСАИД има неколку програми чијашто основна цел е реформа на банкарството и на сметководството и играше клучна улога во зацврстувањето на Законот за спречување на

²¹⁶ Говорот на Крис Патен пред Демократскиот форум на Западен Балкан, Солун, 11 април 2002 год.

²¹⁷ Со еден од амандманите (во согласност со препораките на Транспарентност Македонија) - во критичен момент - Комисијата против корупцијата ќе почнеше со работа во рок од 30 дена. Наместо тоа, според желбата на Владата, Комисијата нема да почне да работи пред да истекнат шест месеци од донесувањето – далеку по изборите.

²¹⁸ Во дебатата пред донесувањето на Законот лидерот на ЛДП, Петар Гошев, изјави: „Тврдам дека Премиерот е корумпиран и го предизвикувам да ме изведе пред суд за да можам да го докажам тоа”. Превод од телевизиските извештаи од собраниската дебата на 18 април 2002 г. Гошев дава исти или слични изјави и надвор од Собранието, меѓу кои и на печатот и во интервјуата со МКГ, каде што не го штити имунитетот. За пример видете „трибината на ЛДП во Охрид“, *Дневник*, 25 февруари 2002 год. и „Петар Гошев: ‘Бугарофилот Георгиевски и неговата ВМРО-ДПМНЕ политички се веќе покојни’”, *Дневник*, 17 јуни 2002 година.

²¹⁹ Интервју на МКГ со персоналот на Делегацијата на ЕУ, 16 април 2002 година.

²²⁰ Интервју на МКГ со службеник на Делегацијата на ЕУ, 16.04.2002 г. Други службеници изјавуваат дека Амбасадорите на ЕУ не горат од желба да постапуваат по прашањето на корупцијата.

²²¹ Интервју на МКГ со специјалниот пратеник на ЕУ, Ален Лероа, 13.04. 2002 г.

²²² Дискусији на МКГ со Амбасадата на САД.

²²³ „Ако Владата не работи за вас, изборите се шанса за промени”, *Утрински весник*, 27-29.04.2002 г. Батлер нагласи дека „работиме со Транспарентност Македонија, Советот на Европа и со ОЕСР (ОECD) на засилување на борбата на Македонија против корупцијата”.

²²⁴ Директорот на ИОО, Владимир Милчин, одделно лансира мултиетничко движење за борба против корупцијата наречено „Доста е”.

²²⁵ Распрашувања на МКГ кај амбасадите во Скопје.

перењето пари (и на другите закони битни за финансискиот сектор). Министерството за финансии на САД одржа специјална обука од областа на перењето пари. Виш службеник на УСАИД неодамна рече дека Агенцијата размислува за програма за подигнување на „етичката свест и на моралните вредности“, како и за други средства што ќе се применат во борбата против корупцијата. Меѓутоа, друго службено лице изјави дека програмите на УСАИД се главно дизајнирани за да ги спречат можностите за корупција, наспроти унапредувањето на спроведувањето на законите и на казнувањето. Британската влада ја финансира „Студијата за национален интегритет“ на Транспарентност, претходник на изготвувањето на „Стратегијата против корупцијата“.

Делегацијата на Европската комисија ќе го финансира изготвувањето на нацрт-документот на таа национална „Стратегија против корупцијата“. Меѓутоа, „Стратегијата за земјата“, документот на Комисијата за Македонија, одвај ја споменува корупцијата и, спротивно на повикот на комесарот Патен за „навистина одлучен напор“, ја испушта корупцијата од списокот на главните предизвици со коишто се соочува земјата.²²⁶ Делегацијата подготвува активности за финансирање на политичките партии, приватизација и политичко влијание во судството, но сè уште не најавува конкретни програми.²²⁷

Холандија финансира две програми на Светска банка - за градење на транспарентност во јавната администрација и во приватизацијата.²²⁸ Сепак, и покрај соопштениот успех во приватизацијата на македонската Железарница, и двете програми (ФЕСАЛ и ПСМАЦ) имаат ограничувања.²²⁹ ФЕСАЛ (Заем за приспособување на секторот на претпријатијата) е првенствено насочен кон тоа да „најде решение“ (да ги затвори или да ги приватизира) гигантските претпријатија што работат со загуба, а коишто датираат уште од ерата на социјализмот. Во принцип, од оваа позиција Банката може да види дека решението е транспарентно. Во практиката, на Банката не и е дозволено да учествува во проценката на понудите,

така што „инсајдерите“ сè уште можат да добијат договори со додворување. Натаму, според персоналот на Банката, стотици претпријатија се целосно надвор од ФЕСАЛ, па оттаму, и надвор од критичкото око на Банката.

ПСМАЦ, пред се е проект за „градење на капацитети“, на пример, проект со кој ќе се наметнат ограничувања на буџетот на министерствата.²³⁰ Банката, исто така, финансира регионален кредит за олеснување на трговијата и на финансиите, за да ги хармонизира царинските постапки. Тоа е од голема помош за надоградување на информатичката технологија и на физичките постројки, за обука и за хармонизирање на Законот за царината. Персоналот на Банката признава дека овие напори за унапредување на „административниот капацитет“ не се справуваат со сериозните проблеми на Царинската служба.

Банката има петкрака стратегија за справување со „државната контрола и со административната корупција“, но активно работи само на ограничените споменати приоди и само во доменот на интересите на Владата. Како што изјави едно службено лице на Банката, „работиме онаму каде што сака клиентот“.²³¹

Според извршниот директор на Транспарентност Македонија, Тасева, многу меѓународно спонзорирани програми за обука се настани што се случуваат само еднаш, без координација и продолжение.²³² Забележително недостига продолжението на двете најголеми иницијативи против корупцијата: широко-фокусираната Иницијатива против корупцијата на Пактот за стабилност (СПАИ) и работата на ГРЕКО (Група држави против корупцијата) на Советот на Европа, подлабока, но ограничена по обем. Последната

²²⁶ На стр. 3 стратегијата благо вели дека „зголемувањето на ефикасноста на земјата“ е еден од најголемите предизвици. Зборот „корупција“ е споменат попатно, четири пати. КАРДС програмата за помош за Македонија, 2002 до 2006 г.

²²⁷ Интервју на МКГ со Делегацијата на ЕК, 16 април 2002 г.

²²⁸ Холандската влада има посебна релација со Македонија за финансиските работи што ги претставува (заедно со другите балкански нации) во Светска банка и во ММФ. Исто така, Холандија ја презема командата на НАТО мисијата на 26 јуни 2002 г., а сегашниот постојан претставник на НАТО е Холанѓанец.

²²⁹ Интервју на МКГ со виш службеник од персоналот на Светска банка, 19 април 2002 г. и претходно.

²³⁰ Персоналот на Банката вели дека ПСМАЦ, исто така, може да биде поттик за законодавството. Тие тврдат дека неодамнешното законодавство за јавни набавки било донесено бидејќи било услов за ПСМАЦ. Интервју со персоналот на Банката во Вашингтон, 27 јуни 2002 г.

²³¹ Интервју на МКГ со Џоел Хелман специјалист за олово на Светска банка, Јавен сектор и управување, Европа и регионот на Средна Азија, по електронска пошта, 15 април 2002 г. Петте крака на стратегијата на Банката се: политичка одговорност, конкурентен приватен сектор, управување во јавниот сектор, учество на граѓанското општество и институционално ограничување. „Антикорупцијата во транзиција - придонес за дебатата за политиките“, Светска банка © 2000 г. стр. xxii. Стратегијата на Банката против корупцијата споменува четири клучни области: спречување на корупцијата во проектите и во програмите финансирани од Банката; помош во борбата против корупцијата; загриженост поради корупцијата, како доминантен правец директно во анализата за земјата и во изнаоѓање решенија; и придонесување на меѓународните напори за борбата против корупцијата. Веб-страница на Светска банка, „Напорите на Светска банка“ („World Bank Efforts“)

²³² „Меѓународната заедница и организираниот криминал во Југоисточна Европа: Перспектива за Југоисточна Европа“, забелешки на извршниот директор на Транспарентност Македонија, Слаѓана Тасева, Лондон, 18 март 2002 г.

вклучува Избран комитет на експерти за проценка на мерките против перењето пари и ПАКО (Програма против корупцијата и организираниот криминал во Југоисточна Европа).²³³

На најголемата СПАИ средба во Тирана, во април 2001 година, македонската Влада потпиша документ за реформи (речиси 30 одделни препораки во пет „столба“). Сепак, нема речиси никаков начин за тоа како СПАИ да ја поттикне Владата да ги спроведе препораките, освен периодичните конференции на коишто владите известуваат за нивниот напредок.²³⁴

Приодот на Советот на Европа вклучува и воведување на европски стандарди, зајакнување на капацитетите преку техничка соработка и набљудување на сообразноста со европските стандарди. Но, неговите начини за „набљудување на сообразноста“ се повремени и ограничени, а во концептот целосно отсуствуваат методите за дијагностицирање на неуспехот во задоволувањето на стандардите и во тестирањето (а не само градењето) на капацитетите.

ГРЕКО треба да изготви извештај во кој ќе даде своја проценка на корупцијата во Македонија, првенствено во три области: во законодавството, судството, и во спроведувањето на законите. Иако тоа е замислено како „флексибилен и ефикасен механизам за продолжување“, Владата ќе има осумнаесет месеци за да ги спроведе препораките, откако ќе излезе извештајот во летото 2002 година, а ГРЕКО нема да има капацитет да ги поттикне.²³⁵

²³³ Saferworld наведува дузина различни регионални иницијативи што работат на прашањето на организираниот криминал и корупцијата. „Организираните криминал, корупцијата и незаконското шверцување на оружје во проширена ЕУ“, извештај на Saferworld, автори Иан Дејвис, Крис Хајрст и Бернардо Маријани, декември 2001 г., стр. 31.

²³⁴ Последната средба се одржа кон крајот на април 2002 год. во Вашингтон. Сепак, напредокот на Македонија во спроведувањето на обврските од Тирана, април 2001 г., не беше посебна точка на конференцијата. Според експертите, единствен начин како поинаку да се поттикнат владите е отворање на програма за техничка помош. Интервју на МКГ со член на персоналот на СПАИ по телефон, 11 април 2002г. и 26 јули 2002г. Столбовите од I до IV се: донесување на европски и други меѓународни инструменти; промовирање на доброто управување и одговорна јавна администрација (систем за јавни набавки; систем за управување со јавната потрошувачка; финансиска контрола; способностите на државните служби; систем за надворешна ревизија во јавниот сектор); криминализација на корупцијата и перењето пари (специјализирани единици; истражни капацитети); и промовирање на транспарентноста и интегритетот во деловното работење (спречување на поткуп на јавни високи службеници при деловни трансакции; промовирање на интегритетот во деловното работење). Видете „Мерки против корупцијата во Југоисточна Европа - Преглед и приоритети за реформа на земјата“, стр. 25-36.

²³⁵ Наместо тоа, ГРЕКО се потпира на „притисокот од колегите“ и на „заемната проценка“. Видете „Што е ГРЕКО?“ на веб-страницата на Советот на Европа, ГРЕКО. Лицата кои

За најголем дел од анализите во извештајот, ГРЕКО зависи од одговорите на Владата на долгите прашалници. Исто така, Владата може да го разгледа извештајот и да даде коментари пред тој воопшто да излезе.

Во 1995 г. беше лансирана друга регионална организација, Иницијатива за соработка во Југоисточна Европа (СЕКИ), за да ја поттикне соработката меѓу балканските земји, особено во спроведувањето на законите. СЕКИ тврди дека нивниот центар во Букурешт е „единствената меѓународна организација за спроведување на законите, којашто ги собира заедно претставниците на полицијата и на царината“, наведувајќи го името на претставникот на македонската царина.²³⁶ Сепак, учеството во СЕКИ не значеше и придвижување кон спречувањето на активното рекетирање во царинскиот сектор. Искуството на Македонија ги илустрира ограничувањата на регионалните програми во интензивирањето на „соработката“ при спроведувањето на законот, кога самите државни актери се или учесници или соработници во организираниот криминал.

Недостигот од интензивно продолжување на доста ограничените напори за борбата против корупцијата во Македонија делумно објаснува зошто програмите против корупцијата генерално имале – да ги примениме зборовите од темелната студија на Светска банка - само „мешани резултати“.²³⁷ Во ред е СПАИ да воспостави стратегија за борба против корупција којашто се состои од пет столба или Светска банка да ја опреми својата стратегија со пет крака, но доколку отсуствува поголемо внимание за да се види дека препораките во столбовите/краците се донесени, ќе се постигне многу малку. Моментално изгледа дека ниту една меѓународна агенција или, пак, актер во Македонија не верува дека водењето или барем координирањето на борбата против корупцијата е негова/нејзина одговорност.

Напорите против корупцијата, исто така, страдаат од премногу стратегија, а недоволно тактика. Виш службеник на Светска банка, зборувајќи на една голема конференција за корупцијата, отворено призна дека „од 28 земји во регионот 25 имаат стратегии

ќе ја вршат проценката, исто така, прават куси интервјуа на самото место и вршат преглед на податоците обезбедени од другите извори. Сепак, персоналот вели дека одговорите на прашалникот го сочинуваат јадрото на извештајот. Избраниот Комитет за проценка на мерките против перењето на пари е уште една организација на Советот на Европа што направила проценка и издала извештај во јуни 2000 год.

²³⁶ Видете ја веб-страницата на СЕКИ www.secicenter.org „Мисија, визија, цели на Центарот СЕКИ“ (“Mission, Vision, Objectives of the SECI Center”). Секи, исто така, овозможува обвинителите во регионот да соработуваат.

²³⁷ „Антикорупција во транзиција - придонес на дебата за политики“, Светска банка © 2000 г., стр. 15.

против корупцијата', а сепак резултатите се безначајни'.²³⁸ Ваквите стратегии понекогаш се вежби за донаторите да се чувствуваат добро и да можат да „штиклираат“ дека „сепак, нешто е направено“.²³⁹ Најнагласени се законодавството и градењето „капацитети“. Сепак, седумте години семинари, обуки и „градење капацитети“ во Босна и Херцеговина не донесоа ниту едно единствено обвинение за корупција од поголеми размери или за организиран криминал, дури и кога меѓународната заедница ги имаше обезбедено доказите.²⁴⁰

Со разбирлива горчина, професор Марјановиќ вели:

Господе Боже, сите можни закони во државава ги хармонизираме со ЕУ. Кривичниот закон беше надгледуван од Советот на Европа и се сметаше дека е без маани — во божествена хармонија со европското кривично законодавство! И што се случи? Ништо! Проблемот е во тоа што никому не му е гајле за [законот во] практиката.²⁴¹

Дури и во самите закони има дупки. Тасева од Транспарентност Македонија верува дека, на пример, ниту приближно доволно внимание не му се посветува на воспоставувањето правила за да не може Владата да профитира од корупцијата и да може да се конфискува нечесно стекнатата заработувачка.

Транспарентност Македонија тврди дека, генерално, „улогата на меѓународната заедница во поддршката и во набљудувањето на активностите против корупцијата е недоволна“.²⁴² Меѓутоа, за среќа, изгледа дека некои виши службеници на САД ја сфатија врската меѓу ерозијата на владеењето на правото во Македонија и стабилноста на земјата:

Денес, најголемата закана за стабилноста не доаѓа од државите, туку од нивната несоодветност — од неспособноста на новите

демократии да ги контролираат границите, да го промовираат владеењето на правото и да одговорат на потребите и на несигурноста на нивните граѓани. Пред една година, овие несоодветности беа експлоатирани од насилни екстремисти, кои речиси успеаја да предизвикаат уште една балканска војна, овојпат во Македонија.²⁴³

Да, овие луцидни предупредувања немаа соодветни дејства. Ако меѓународната заедница во нејзината определеност да постигне целосно спроведување на Рамковниот договор не преземе сериозни напори, соодветни на нејзината определба - да се справи со корупцијата, охридскиот документ што беше толку тешко изготвен, ризикува да стане мир на хартија, чекајќи го следниот конфликт за да биде искинат и повторно напишан. Избегнувајќи ја корупцијата, меѓународната заедница ризикува да ја повтори својата основна грешка во Македонија карактеристична за изминатава деценија: името, отсуството на отворено непријателство да го толкува како „напредок“, а тешките проблеми да се кријат под чергата.

²³⁸ Виш службеник на Светска банка кој зборуваше на конференцијата за Мрежата против корупцијата одржана во Истанбул, на 31 март 2002г., а спонзирана од ОЕСР (OECD).

²³⁹ Ibid. Мора повторно да се забележи дека Македонија веќе има преземено низа законодавни и административни обврски на средбата на СПАИ во Тирана, во април 2001 г.

²⁴⁰ Разговор на МКГ со висок службеник на Канцеларијата на Високиот претставник од „Единицата против измама“, 29 март 2002 г.

²⁴¹ Горѓе Марјановиќ во *Дневник*, 22 април 2002 г. Зборовите на учесникот од Република Грузија на неодамнешната конференција против корупција „Веќе имаме многу закони. Проблемот е во тоа што не ги спроведуваме“, го повторуваат мислењето на Марјановиќ. Конференција на Мрежата против корупцијата е спонзирана од ОЕСР (OECD), Истанбул, 30 март 2002г.

²⁴² „Антикорупцијата во Република Македонија“, документ на Транспарентност Македонија, декември 2001 г. стр.2.

²⁴³ „Стратегијата на САД за Балканот“, презентација на Грег Шулте, виш директор за Југоисточна Европа на Националниот совет за безбедност, Универзитетот Џорџтаун, Вашингтон, 20 март 2002 г.

VII. ЗАКЛУЧОК: ИЗНАОГАЊЕ НАЧИНИ ЗА БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА ДЕНЕС

Овој извештај даде слика за следново:

- дека македонската стабилност боледува од ендемична, биетничка корупција во Владата; и
- дека меѓународната заедница, убедена дека постои противречност меѓу притискањето на Владата во однос на корупцијата и обезбедувањето на нејзината соработка за спроведување на охридскиот договор, не сака да се справи со проблемот на некој друг начин, освен со помош на „вообичаените“ програми.

МКГ смета дека вториот приод е погрешен. Без страв од тоа дека на тој начин ќе се дојде во конфликт со охридскиот договор, главниот приоритет треба да биде заменувањето на корумпираниот систем - како основа за управување со меѓуетничките односи.

Меѓутоа, осмислувањето само на тоа каде и како меѓународната заедница треба да вложи напори, не е ни одблизу толку очигледно. Како што истакнавме претходно, трендот во борбата против корупцијата го нагласува „комплетниот, повеќедимензионален приод“ (на пр. петте краци за Светска банка, или единаесетте столбови за Транспарентност интернационал). Заедничка тема е „градењето на капацитетите“ - јакнењето на правната рамка и на институционалните способности, наспроти правното гонење и обвинување на корумпираните поединци. Уште една очигледна вистина беше фактот дека „борбата против корупцијата е долгорочен процес без брзи решенија“.

Ваквата сеопфатност и долгорочните цели можат да бидат соодветни за многу земји во транзиција, но не и за една земја којашто се обидува да го пронајде излезот од меѓуетничкиот конфликт во кој корупцијата има толку подмолна улога. „Долгорочните“ и „целосните“ приоди содржат еден неразделив елемент: нивната развлечена природа, го намалува чувството на итност. Доколку Македонија за да оствари напредок треба да работи на единаесет посебни фронта (како што предлага целосната програма на Транспарентност интернационал), тогаш никој нема да очекува дека резултатите ќе се појават во скоро време. Прашањето коешто се неметнува овде е дали Македонија има толку време за чекање. Доколку меѓународната заедница се држи до тековната антикорупциска формула, Владата секогаш ќе има подготвено оправдување за тоа зошто не напредува. Изгледа дека Транспарентност интернационал (седиштето) ја признава оваа точка,

нагласувајќи го значењето на извојување на некои „брзи победи“, со цел да се добие поддршка и да се стекне довербата на јавноста.²⁴⁴

Други парализирачки концепти се честото инсистирање на „сопственост“ (од страна на локалните граѓани) и на „партнерство“ (со локалните власти). Иако локалната консултација е значајна, од страна на меѓународните фактори се почесто се применува терминот „сопственост“, како оправдување за да останат да безделничат. Во Македонија, која има премногу невладини организации, а сепак слабо граѓанско општество, меѓународната реторика за „сопственоста“ претендира да стане самослужечка. Доколку меѓународните фактори не ја преземат лидерската улога (или, во најмала рака, не се ангажиранаат во целиот процес), напорите на граѓанското општество, како што е „Коалицијата против корупцијата“, нема да дадат резултати. Всушност, еден од горечките проблеми е отсуството на меѓународна организација или држава што ќе застане и ќе ја преземе водечката улога, барем во однос на координирањето на активностите.

Слично предупредување се применува и за барањето „партнерство“ со властите. Наивно е да се инсистира на „лидерство од врвот“ и на „патнерство меѓу граѓанското општество и Владата“ кога е очигледно, како во случајот на Македонија, дека Владата не покажува интерес за приклучување кон борбата.²⁴⁵ Во Македонија лидерството е повеќе дел од проблемот, отколку решение.

Македонското поглавје на Транспарентност интернационал (ТИ) во моментот подготвува студија за „Националниот систем на интегритет“ на земјата, која ќе биде придружена со „Национална стратегија против корупцијата“, која, пак, ќе произлезе од голем број извори. Овој методолошки проект ќе ги открие областите коишто треба да се нагласат. Меѓутоа, искуството од другите земји налага дека дури и најдеталната и најсеопфатната стратегија не може да ја замени идентификацијата на приоритетните чекори коишто можат да бидат преземни денес од страна на меѓународната заедница и граѓанското општество. Голем дел од стратегијата на ТИ, најверојатно, ќе се фокусира на подобрувањето на македонските закони, препорачувајќи - на пример - промени во доказните прописи и поништување на сегашниот услов кој подразбира покренување на обвинение само кога корумпираниот службеник е буквално фатен на дело. Донесувањето на законите против „нелегалното

²⁴⁴ „Изворна книга на ТИ 2000“, Глава 29: Научени лекции - Извештај за напредокот; Дел 3
www.transparency.org/sourcebook/index.html

²⁴⁵ Банката нагласува дека „сериозна програма против корупцијата не може да биде наметната еднадвор, туку таа налага посветено лидерство од страна на ... највисоките кругови во државата.... Една ефективна програма мора да биде поддржана од врвот“. „Борбата против корупцијата во транзиција - придонес на дебатната политика“, стр. xxx, Светска банка © 2000.

збогатување“ и можноста да се конфискува нечесно стекнатиот имот, се другите значајни препораки коишто можат да произлезат од оваа студија.

Сепак, постојат два проблема со законодавството. Прво, како што беше кажано погоре, постојат неколку последователни механизми за изготвување на нацрт-закони коишто се веќе предложени од страна на СПАИ, ГРЕКО и други. Ваквите прегледи претендираат да се фокусираат, пред се, на тоа дали е донесен еден конкретен закон, а дури потоа на квалитетот на неговите одредби или на она што е најзначајно - неговото спроведување. Во најдобар случај, постои доверба во нешто што е малку повеќе од „притисок од колегата“, за да се охрабри вистинското спроведување на законот.

Второ, иако има голема потреба од некои нови закони, на Македонија во овој момент, сепак, не и недостига законска рамка за покренување случаи. Политичкото влијание врз Обвинителството и судовите и во рамките на Полицијата се јавува како значајна причина за тоа зошто е толку мал бројот на проследените предмети. Во едно интервју со МКГ, Јавниот обвинител Ставре Циков не понуди убедлива причина за тоа зошто не се обвинети некои од најфлагрантните инстанци на корупцијата.²⁴⁶ Една ефективна стратегија треба да се фокусира на активирањето на правниот систем, а не само на донесување на закони. Според наодите на ТИ (седиштето), „[голем број] законодавци со многу помпезност донесоа нови ... закони [за борба против корупцијата]... Но, тие закони се неуспешни во секоја земја во која корупцијата е системска, а нивната неуспешност повеќе се должи на недостигот од нивно спроведување, а помалку на некоја несоодветност во самите закони.“²⁴⁷ Според ТИ, „постои вродена противречност во обидите да се примени еден корумпиран судски систем за да се поддржи владеењето на правото.“²⁴⁸

Препораките на МКГ (подолу) имаат за цел да ја дополнат националната стратегија, којашто се подготвува со активности насочени кон градењето на капацитетите, но истовремено и ги

тестира истите. Повеќето од овие чекори можат да бидат преземни брзо, доколку постои меѓународна желба и доколку тие налагаат скромни трошоци.

Едно е да се изнајдат разумни решенија, а сосема друго да се добие согласност за нив. Претстојната изборна кампања претставува можност за брз напредок. Фактот дека Владата е на одбранбената линија на меѓународната заедница и дава ретка сила да ги покрене овие прашања заедно со неа. Дипломатите можат да ги чуваат дискусиите во дискреција и да излезат пред јавноста (како што направи ММФ) само ако не успеале да го склучат договорот. Владините лидери не можат да и дозволат на опозицијата да ги прикажува како тврдоглави во однос на разумните предлози за изградба на транспарентност и на одговорност.

Дополнителна предност за дејствување во овој момент е фактот дека предизборната посветеност може да се структурира на начин што ќе ги обврзува сите следни влади. Од опозиционите партии треба да се бара согласност и посветеност на истите реформи, па дури и да ја потпишат Националната стратегија против корупцијата (кога ќе биде подготвена). Од друга страна, меѓународната заедница веројатно ќе добие помала соработка, доколку чека прашањето да го реши по изборите со партијата или со партиите кои ќе го добијат мандатот.

Принудете ја македонската Влада да го прифати наименувањето на „меѓународните чувари“, кои ќе работат во институциите кои се особено чувствителни на корумпираните активности, вклучувајќи ја и Царинската управа, Фондот за здравствено осигурување и Министерството за економија.

За да се стабилизира Македонија мора да има демократска, одговорна контрола над нејзините граници. Враќањето на полицијата и на армијата во кризните подрачја и на границите (како што предвидува охридскиот договор) нема да значи многу доколку најголемиот дел од нивниот кадар се согласува со, или дури е вклучен во, шверцување. Слично на тоа, инсистирањето Министерството за финансии да го подобри собирањето на приходите или инсистирањето на децентрализација на здравствениот систем нема да има смисла доколку владините фондови се прелеваат кај политичките партии или кај поедници.

Политичките партии веќе го прифатија концептот за “чувари“, во придружниот договор што беше постигнат за Фондот за здравство, заедно со донесувањето на Законот за локалната самоуправа. Светска банка го одбива концептот за “чувари“ и не е подготвена да го финансира, бидејќи страхува од тоа дека индивидуалното ќе се покаже како неефективно и дека постоењето на позицијата може, всушност, да се искористи за производство на лажно чувство на сигурност во однос на корупцијата. Ова се легитимни грижи, но вреди да и се даде шанса на иновацијата, а банката треба повторно да размисли. Меѓународната

²⁴⁶ Интервју со Јавниот обвинител Ставре Циков, 25 април 2002 год. Циков го наведе тековниот предмет против министерот за одбрана Пауновски, како пример за напорите за иследување на еден чувствителен случај. Пронаоѓањето на правната основа за покренување обвинение против Пауновски наведува на фактот дека ваквите обвиненија се сепак можни. Фактот, пак, дека во голем број случаи не се покренати обвиненија, наведува на тоа дека Пауновски можеби го изгубил покровителството на политичкиот естаблишмент и дека политичките критериуми одредуваат кои обвиненија ќе бидат покренати, а кои не.

²⁴⁷ „Изворна книга на ТИ“, Поглавје 29: Научени лекции - Извештај за напредокот, Дел 26., ТИ веб-страница www.transparency.org/sourcebook/index.html.

²⁴⁸ Ibid., точка 27

заедница треба да биде подготвена да ги преземе трошоците за слични “чувари“ во другите владини институции, каде што прашањата и предизвиците на корупцијата се значајни. Одговорностите на овие чувари можат да се структурираат соодветно на моделот на Фондот за здравство. Клучните елементи се дека чуварите треба да бидат физички лоцирани во владините служби, во близина на највисоките службеници, и да имаат целосен пристап до информациите и до податоците.

Овие меѓународни експерти нема инстантно да ја избришат корупцијата, но тие ќе можат да ги оценат вистинските постапки и перформанси против законите и прописите. Доколку се игнорираат, тие можат да прашаат зошто. Можат да внимаваат на политичкото влијание, во онаа мера која се случи во македонската Народна банка, каде што - како што велат вработените - присуството на постојан претставник на ММФ обезбедува експертиза на самото место и помага во спротивставувањето на политичкото влијание.²⁴⁹ Способноста за преживување на внатрешните чувари може да се демонстрира преку успехот на ревизорите, спонзорирани од страна на УСАИД кои беа сместени во Одделот за приватизација на Хрватска. Ревизорите нудат „втора ревизија“ на понудите за приватизација, обезбедувајќи проверка на „внатрешните склучувања на зделки“.²⁵⁰

Ваквите „чувари“ одржуваат рамнотежа меѓу преголемата зависност од локалните службеници, кои треба да го издржат притисокот и искушенијата, и преголемата меѓународна вклученост. Одговорноста останува во рамките на Владата; додека “чуварите“ служат како доверливи лица, советници и витални спроводници до меѓународната заедница, а не како администратори во сенка. Концептот ја избегнува заблудата за „сопственост“ (барајќи од Македонците да направат повеќе од она што можат), но исто така го отфрла „ползечкиот протекторат“. Исто така “чуварите“ претставуваат евтина работа во

споредба со трошоците што би произлегле доколку и натаму се дозволува злоупотребата.

Исто така, натерајте ја македонската Влада да прифати наименување на „меѓународни чувари“ во институциите кои се особено чувствителни на казнувањето или на одбегнувањето на казните поради корупцијата, вклучувајќи го и Јавното обвинителство и судството.

Нема да има севкупен напредок во борбата против корупцијата доколку не се проследат флагрантните случаи. Паралелено со напорот да се насочи и да се подобри правниот кодекс, Македонија треба да го подобри работењето на Обвинителството, Полицијата и на судството. Изградувањето на „капацитетите“ (обуката на нови полициски кадети, на пример, и евентуалното подобрување на разузнавачките капацитети на полицијата за собирање на подобри и навремени информации коишто можат да се применат во борбата против корупцијата, како и за други сериозни кривични активности) е од суштинско значење за среднорочните цели, но тоа нема да ги опфати небрежноста и политичките игри коишто постојат во моментот.

Внесувањето “чувари“ во овие клучни области би помогнало во придржувањето кон стандардите и би го минимизирало политичкото влијание. Јавниот обвинител изјави за МКГ дека тој би го поздравил именувањето на едно вакво лице во неговата канцеларија.²⁵¹ Искуството од Канцеларијата на високиот претставник во Одделот против измама во Босна ја покажува ефикасноста на присуството на меѓународните фактори во рамките на судскиот систем. Тие помагаат да се издржи политичкото влијание и да се надмине системската летаргија. Во исто време, во рамките на судскиот систем “чуварите“ би можеле да помогнат при избегнувањето на одмаздливите кривични гонења на политичките непријатели кои во моментот се на власт.²⁵²

Именувајте европски советник против корупција од ЕУ (СПК).

Исто како што денот на специјалниот пратеник на ЕУ, Лероа, е исполнет со обиди да ги натера Владата и Парламентот да изготват нацрт и да ја донесат значајната охридска легислатива, така и советникот би работел на реализацијата на Програмата против

²⁴⁹ Гувернерите можат да одбијат да прават услуги со тоа што ќе кажат “Никогаш нема да можам да го провлечам тоа покрај типот од ММФ”. Друг преседан е направен во Министерството за одбрана каде што британски бригадир служи како внатрешен советник. Министерството за одбрана, има многу подобра репутација за сигурност и за соработка за разлика од неговиот пандам, Министерството за внатрешни работи. Друга успешна приказна од Хрватска е онаа каде што еден експертски тим на Прајс Вотерхаус во Фондот за приватизација помага во обезбедувањето целосна транспарентност и оптимално располагање со државниот имот. Интервју со Прајс Вотерхаус во Загреб, 14 јуни 2002 година. Телефонски разговор со УСАИД Хрватска, кој го финансира проектот, 28 јуни 2002 год.

²⁵⁰ Интервју со службеници на КПМГ во Загреб, Хрватска, 14 јуни 2002 година. Последователниот разговор со службениците на УСАИД ја потврди остварливоста на втората ревизија на понудите на КПМГ. Телефонско интервју со службеник на УСАИД во Загреб, 28 јуни 2002 година.

²⁵¹ Интервју со Јавниот обвинител Ставре Циков, 25 април 2002 година.

²⁵² Аналитичарите велат дека овој проблем се јавил при казнувањето на корупцијата во соседна Бугарија, по последните избори: “Како што е случај насекаде во Југо-источна Европа и во поранешниот Советски Сојуз, најавата за казнување на корупцијата од страна на бугарската Влада понекогаш изгледа како средство за намалување на репутацијата на нејзината претходничка, отколку како непристрасен обид да се отстрани злото кое го саботира економскиот напредок, особено кога вмешаните лица припаѓаат на, или имаат блиски односи со, владеачкиот режим. Од таа причина, јавноста со цинизам и индиферентност гледа гледа на ваквите најави за казнување на корупцијата”. „Бугарија и корупцијата“, Ulrich Vuechsenschuetz, Радио Слободна Европа, 28 јуни 2002 година.

корупцијата.²⁵³ СПК би лобирал кај министрите и кај парламентарците за да изготват нацрт-закони без пропусти и би дејствувал како водечки политички спроводник за „меѓународните чувари“, кога тие ќе најдат на пречки. Исто така, СПК би ги известил клучните амбасади, Делегацијата на Европската комисија и високите меѓународни претставници доколку се соочи со сериозни пречки во неговата/нејзината работа. За да се обезбеди доволно моќ за справување со македонските службеници, СПК треба да биде овластен да препорача прекин на донаторското финансирање, кога тоа е соодветно, а главните донатори треба да се обврзат дека ќе ги почитуваат ваквите препораки. СПК, исто така, успешно би се координирал, би помагал и би ги поддржувал напорите против корупцијата на групите на граѓанското општество и иницијативите на меѓународните тела, како што се Пактот за стабилност и Советот на Европа.

Неколку лидери на македонското граѓанско општество, вклучувајќи ги и извршниот директор на Транспарентност Македонија, Слаѓана Тасева, професор Владо Камбовски и професор Ѓорѓе Марјановиќ, јавно ја одобрија идејата за СПК.²⁵⁴ На состанокот со МКГ, одржан на 6 март 2002, премиерот Георгиевски веднаш ја даде својата согласност за концептот, иако подоцнежните изјави наведуваат помал ентузијазам за проактивни мерки.²⁵⁵

Условите ја финансиската помош на Владата, особено платниот биланс и поддршката на буџетот, со сериозност во преземањето на реформата против корупцијата.

Донаторската конференција, одржана во март 2002 година, донесе заложби за реконструкција и за спроведување на охридскиот договор, но исто така и ветувања за дефицитот на платниот биланс на Македонија. Всушност, најголемата единечна компонента на ветената помош беше дотур на пари за таа цел. Иако донаторите ги стопираа натамошните исплати, по колапсот на преговорите со ММФ, 50 милиони долари веќе беа исплатени. Помошта или кредитите кои сè уште не се исплатени (освен оние кои се директно поврзани

со враќањето на раселените лица во нивните домови или со спроведувањето на охридскиот договор) треба конкретно да ги вклучат заложбите и условите поврзани со корупцијата - на пример, прифаќање на меѓународните чувари и на советникот против корупцијата за кои претходно се дискутираше.

Ќе биде неопходно, но и тешко - во соработка со македонската Влада - да се изготват реални репери за оценување на добрата волја и на ефективностата со којашто ќе се нападне корупцијата. И за донаторите ќе биде тешко да донесат судови во однос на прашањата, како што се: колкав процент од можната помош може да биде ослободен и со колкав степен на недвосмислен успех од страна на Владата. Меѓутоа, едноставно, не постои причина донаторите и меѓународните финансиски институции да бидат срамежливи во директната дискусија со Владата која бара голема финансиска помош. Едноставното гледање на корупцијата со доза на сомневање, во услови кога се дава мека помош, навистина би значело овозможување на корупциската навика, која ќе ги ослаби и стопанството и безбедноста на земјата.

Поддржете ја Комисијата против корупција

Законот против корупцијата, кој беше донесен во април 2002 година, предвидува создавање Комисија против корупцијата, иако дури по шест месеци. До крајот на 2002 година, Парламентот е обврзан да го донесе Законот за Јавното обвинителство, пропишан со охридскиот договор, за да се засили моќта на веќе постоечкиот Омбудсман.

Треба да се совлада искушението за пренесување на борбата против корупцијата на Омбудсманот. Овој службеник веќе има голема одговорност во заштитата на правата што произлегуваат од охридскиот договор (на пример, принципот на еднаква застапеност), што неизбежно одзема голем дел од неговото работно време. За разлика од Омбудсманот, Комисијата треба да се насочи исклучиво на активностите против корупцијата. Таа треба да се смета за примарна владина институција во однос на конкретната цел и, соодветно на тоа, да добие финансиска и друга помош. Во моментот, не е предвидено никакво конкретно меѓународно финансирање за Комисијата. Ова треба да се исправи, за таа да може да функционира ефективно веднаш штом ќе биде основана, во октомври 2002 година. Донаторите, исто така, треба да бидат внимателни и да применат притисок, кога тоа е неопходно, за да се осигураат дека лицата именувани во Комисијата се квалификувани, а не се само „политички пиони“.

Поставете цели кои даваат резултати во однос на обвиненијата и конфискацијата.

²⁵³ Европската унија, заради проширување на нејзините интереси и програми во Македонија, би можела успешно да ја воспостави и да ја операционализира функцијата на СПК и оттука да ја преземе водечката улога во напорите да се добие добра власт. Прашањето за тоа дали носителот на положбата треба директно да одговара пред Советот или пред Комисијата, најдобро ќе биде решено од страна на внатрешните донесувачи на одлуки на ЕУ.

²⁵⁴ „МКГ бара странска помош против корупцијата“, *Утрински весник*, 13 март 2002 година. Марјановиќ цитиран во интервју дадено за *Актуел*, ор. cit.

²⁵⁵ Идејата за советник беше претставена пред Премиерот. Тој „би функционирал исто како [Сецијалниот пратеник на ЕУ] Лероа, но во областа на корупцијата“.

Напорите против корупцијата во Македонија треба да се насочат не само кон законодавството и кон изградувањето на капацитетите, туку и кон обвинување на сторителите и конфискување на незаконски стекнатиот имот. Наместо да се губи во самозадоволство, секогаш кога Парламентот ќе донесе нов закон, меѓународната заедница (и граѓанското општество) треба да постават цели кои се релевантни на тие закони и кои ќе го одржуваат притисокот врз владините институции, вклучувајќи ги и судовите, за тие да дејствуваат според нив.

Поддржете ги напорите за развој на "Стратегијата против корупцијата" на Транспарентност Македонија, како и сродните напори за изградба на „Коалиција против корупцијата“.

Транспарентност интернационал досега има идентификувано четири „непосредни“ законски мерки:

- измена и дополнување на Законот против корупцијата за да се овозможи брз старт на работата на Комисијата против корупцијата;
- измена и дополнување на член 17 од Уставот за да се дозволи присушување;
- воведување мерки за конфискување во Кривичниот законик; и
- подобрување на доказните одредби во Кривичниот законик.

ТИ, исто така, идентификува три среднорочни законодавни мерки:

- изготвување и донесување на Закон за конфликт на интересите;
- изготвување и донесување на Закон за слободен пристап до информациите; и
- воспоставување на регионална соработка во однос на иницијативите против корупцијата.²⁵⁶

Исто така ТИ се залага за ограничување на „дискрецијата“ на јавните службеници, како што е политиката „кој прв дојде, тој прв зема“ заради коригирање на злоупотребата при продажбата на контингентите.

Досега само Делегацијата на Европската комисија, Американската, Холандската и Британската амбасада покажаат некаков интерес за обезбедување на финансиска поддршка за напорите на Транспарентност Македонија. Ако сакаме да успеат полетните иницијативи на граѓанското општество, од суштинско значење е да постои поширок меѓународен одзив. Конкретно, откако ќе

се изготви стратегијата и откако ќе се идентификува приоритетното законодавство и другите мерки, на граѓанското општество ќе му треба силна меѓународна поддршка за да ги преобрази истите во јавна политика и закон.

Вклучете ги албанските партии и граѓанското општество во борбата против корупцијата.

Поради фактот што голем дел од активностите поврзани со законодавството и со реформите на Владата се лоцирани во Скопје, по дефиниција постои тенденција тие да се концентрираат само на македонската заедница. Албанските законодавци и одредени експерти како, Џевдет Хајредини, поранешниот министер за финансии и сегашниот претседавач на „Коалицијата против корупцијата“, се вклучени во кампањата, но тоа не подразбира и вклученост на пошироката албанска заедница. Анкетите покажуваат дека Албаниците се повеќе свесни и згрозени од корупцијата, исто како и Македонците.

Спроведувањето на охридскиот договор, кој многумина во земјата го сметаат за нулта позиција за задоволување на албанските барања, вклучувањето на албанските политички партии, граѓанското општество и медиумите во прашањата поврзани со корупцијата, обезбедува можност за дијалог и за соработка меѓу двете најголеми етнички групи. Ова може да им помогне на Македонците да почнат да гледаат на охридскиот договор не само како на средство со помош на кое „терористите ќе се декларираат како борци за човековите права“, туку како средство за создавање на поодговорни институции на сите инстанци на власта.

Отстранување на ограничувањата на ММФ за вработување на дополнителен персонал во Државниот завод за ревизија.

Службениците од Државниот завод за ревизија со право велат дека буџетските ограничувања сериозно ја намалуваат нивната способност за спроведување барем на мал дел од ревизиите за кои се обврзани. Дури и во оваа незавидна состојба, Заводот - се чини - беше во можност да открие сериозни недоследности. Како клучна компонента во натамошните истраги и во покренувањето обвиненија за случаите на корупција, Државниот завод за ревизија треба да биде изземен од строгите ограничувања за вработување кадар наметнати врз Владата од страна на ММФ. Една ефективна државна ревизорска служба може да стане „множител на буџетот“ преку создавање на приходи поголеми од трошоците за вработување на дополнителен кадар.

Исто така, во оваа служба треба да се земе предвид „збратимувањето“ со други меѓународни ревизорски експерти.

Вградете конкретни „последователни“ елементи во сите едукативни програми против корупцијата.

Недостигот од последователни активности е вообичаен проблем на едукативните програми за

²⁵⁶ „Оперативен план - Коалиција: Македонија без корупција“, 22 април 2002 година, стр. 2. Иако беше идентификуван од страна на Делегацијата на европската комисија наместо од ТИ, Законот за финансирање на политичките партии исто така би бил вредна цел.

техниките за намалување на корупцијата наменети за локалните службеници, кои меѓународните организации ги реализираат во неколку земји. Курсот се одржува, инструкторот заминува и никој не проверува да види како и дали воопшто се применуваат новите методи. Ако треба да биде ефективна, обуката против корупцијата мора да вклучува некаков вид последователни елементи. За да се избегнат одредени трошоци за повторно враќање на инструкторите назад во Македонија, донаторите би можеле да основаат партнерство со ТИ или со некоја друга НВО за следење на спроведувањето.

Ограничете го доменот на политичките партии во наменувањето лица на одредени функции.

Ограничувањето на можностите за политичко патронство треба да биде приоритет во секоја борба за добро владеење. Но, ќе бидат потребни години за да се почувствуваат придобивките од обуката и од развојот на професионалната администрација. Сепак, не постои причина зошто да не се ограничи со закон промената на кадарот одгоре-надолу, кога новата Влада ќе ја преземе власта. Утврдувањето на минималните критериуми за компетентност за ваквите работни места, кои претставуваат партиски подарок, би помогнало во намалувањето на непотизмот.

Воспоставете стимуланти за поттикнување на борбата против корупцијата.

Казнените одредби треба да бидат дополнети со стимуланти за поттикнување на доброто владеење. Ова може да вклучува повисоки плати,²⁵⁷ одложена компензација (на пр. поголеми пензии за оние кои се пензионираат без какво било прекршување на прописите) и “бонуси за оние кои не молчат”.²⁵⁸ Исто така, меѓународната заедница може да земе предвид и финансирање на специјални награди за:

- новинарите кои ефективно известуваат за корупцијата;
- политичарите, судиите и администраторите кои имаат беспрекорни досиеја во однос на прашањата за корупцијата; и
- членовите на граѓанското општество кои ефективно го мобилизирале јавното мислење против корупцијата.

Скопје/Брисел, 14 август 2002 година

²⁵⁷ Иако подобрувањето на примањата на службениците на работните места кои се особено подложни на искушенијата за корупција е разумно, буџетската ситуација на Македонија е таква што е малку веројатно дека ММФ ќе одобри зголемување на платите на владините службеници.

²⁵⁸ Види различни написи на оваа тема од страна на аналитичарот (и поранешниот советник на македонскиот министер за финансии, Никола Груевски) Сем Вакнин, на пр. „Грчките инвестиции на Балканот“, UPI, декември 2001 година, достапни на <http://www.balkanlands.com>.

ДОДАТОК А

МАПА НА МАКЕДОНИЈА

ДОДАТОК Б

МЕЃУНАРОДНАТА КРИЗНА ГРУПА

Меѓународната кризна група (МКГ) е приватна мултинационална организација која има за цел да го зајакне капацитетот на меѓународната заедница да ги предвиди, разбере, спречи и да ги контролира конфликтите.

Приодот на МКГ е базиран на истражување на теренот. Во непосредна близина или во самите земји во коишто постои ризик од започнување, ескалација или од повторно случување на насилен конфликт, се наоѓаат тимови на политички аналитичари. Врз основа на информациите и проценката од теренот, МКГ редовно изготвува аналитички извештаи што содржат практични препораки насочени кон оние што имаат клучна улога во донесувањето на одлуките во меѓународни рамки.

Извештаите и кусите извештаи на МКГ се дистрибуираат во голем обем по пат на електронска пошта и во печатени примероци до високите службеници во министерствата за надворешни работи и до меѓународните организации и, истовремено, тие се достапни на Интернет страницата на организацијата, www.crisisweb.org. МКГ тесно соработува со владите и со оние кои имаат влијание врз нив, вклучувајќи ги и медиумите, за да ги истакне своите анализи за кризата и за да најде поддршка за своите политики.

Одборот на МКГ - во којшто има истакнати личности од областа на политиката, дипломатијата, бизнисот и медиумите - е директно вклучен во активностите за доближување на извештаите и препораките на МКГ од вишите креатори на политиките во целиот свет. Претседавач на МКГ е поранешниот фински претседател Марти Ахтисари, а од јануари 2000 година претседател и главен извршен директор на МКГ е поранешниот министер за надворешни работи на Австралија Гарет Еванс.

Меѓународното седиште на МКГ е во Брисел, со канцеларии во Вашингтон, Њујорк и во Париз и Канцеларија за врски со медиумите во Лондон. Моментално, организацијата има единаесет теренски канцеларии и аналитичари во околу 30 земји и територии погодени од криза, на четири континенти.

Во *Африка*, тие локации се: Бурунди, Руанда, Демократска Република Конго, Сиера Леоне, Либерија, Гвинеја, Сомалија, Судан и Зимбабве; во *Азија*: Индонезија, Бурма, Киргистан, Таџикистан, Узбекистан, Пакистан и Авганистан; во *Европа*: Албанија, Босна, Косово, Македонија, Црна Гора и Србија; на *Блискиот Исток*: Алжир и целиот регион од Египет до Иран; и Колумбија во *Латинска Америка*.

МКГ прибира средства од влади, добротворни фондации, претпријатија и поединечни донатори. Моментално, средства обезбедуваат владите на следниве земји: Австралија, Канада, Данска, Финска, Франција, Германија, Ирска, Луксембург, Холандија, Норвешка, Република Кина (Тајван), Шведска, Швајцарија и Обединетото Кралство.

Донатори-фондации и донатори од приватниот сектор се: Ансари фондацијата, Атлански филантропи, Фондацијата Бил и Мелинда Гејтс, Карнеги корпорацијата од Њујорк, Фондацијата Чарлс Стјуард Мот, Фондацијата Форд, Фондацијата Џон Д. и Кетрин Т. МекАртур, Фондот Џон Мерк, Институтот отворено општество, Плошерс фондот, Трустот Рубен и Елизабет Раузинг, Мировната фондација Сасакава и Фондацијата Вилијам и Флора Хјуелет.

Август 2002

ДОДАТОК В ИЗВЕШТАИ НА МКГ И ИНФОРМАТИВНИ ДОКУМЕНТИ

АФРИКА

АЛЖИР**

The Algerian Crisis: Not Over Yet (Алжирската криза: Сè уште не е завршена), Извештај за Африка бр. 24, 20 октомври 2000 г. (исто така достапен и на француски јазик)

The Civil Concord: A Peace Initiative Wasted (Граѓанскиот договор: Залудно потрошена мировна иницијатива), Извештај за Африка бр. 31, 9 јули 2001 г. (исто така достапен и на француски јазик)

Algeria's Economy: A Vicious Circle of Oil and Violence (Економијата на Алжир: Магичен круг на нафта и насилство), Извештај за Африка бр. 36, 26 октомври 2001 г. (исто така достапен и на француски јазик)

БУРУНДИ

The Mandela Effect: Evaluation and Perspectives of the Peace Process in Burundi (Мандела ефектот: Процена и перспективи на мировниот процес во Бурунди), Извештај за Африка бр. 21, 18 април 2000 г. (исто така достапен и на француски јазик)

Unblocking Burundi's Peace Process: Political Parties, Political Prisoners (Деблокирање на мировниот процес во Бурунди: Политички партии, политички затвореници), и Слобода на печатот, Кус извештај за Африка, 22 јуни 2000 г.

Burundi: The Issues at Stake. Political Parties, Freedom of the Press and Political Prisoners (Бурунди: Ризични прашања. Политички партии, Слобода на печатот и политички затвореници), Извештај за Африка бр. 23, 12 јули 2000 г. (исто така достапен и на француски јазик)

Burundi Peace Process: Tough Challenges Ahead (Мировниот процес во Бурунди: Претстои тежок процес), Кус извештај за Африка, 27 август 2000 г.

Burundi: Neither War, nor Peace (Бурунди: Ниту војна, ниту мир), Извештај за Африка бр. 25, 1 декември 2000 г. (исто така достапен и на француски јазик)

Burundi: Breaking the Deadlock, The Urgent Need for a New Negotiating Framework (Бурунди: Излез од ќор-сокакот, Итна потреба за нова рамка за преговори), Извештај за Африка бр. 29, 14 мај 2001 г. (исто така достапен и на француски јазик)

Burundi: 100 Days to put the Peace Process back on Track (Бурунди: 100 дена за да се врати мировниот процес на вистинскиот пат), Извештај за Африка бр. 33, 14 август 2001 г. (исто така достапен и на француски јазик)

Burundi: After Six Months of Transition: Continuing the War or Winning the Peace (Бурунди: После шест месеци транзиција: Продолжување на војната или Победа на мирот), Извештај за Африка бр. 46, 24 мај 2002 г. (исто така достапен и на француски јазик)

The Burundi Rebellion and the Ceasefire Negotiations (Востанието во Бурунди и преговорите за прекин на огнот), Кус извештај за Африка, 6 август 2002 г.

ДЕМОКРАТСКА РЕПУБЛИКА КОНГО

Scramble for the Congo: Anatomy of an Ugly War (Мешаница за Конго: Анатомија на една грда војна), Извештај за Африка бр. 26, 20 декември 2000 г. (исто така достапен и на француски јазик)

From Kabila to Kabila: Prospects for Peace in the Congo (Од Кабила до Кабила: Изгледите за мир во Конго), Извештај за Африка бр. 27, 16 март 2001 г.

Disarmament in the Congo: Investing in Conflict Prevention (Разоружувањето во Конго: Инвестирање во спречување на конфликт), Кус извештај за Африка, 12 јуни 2001 г.

The Inter-Congolese Dialogue: Political Negotiation or Game of Bluff? (Дијалогот меѓу Конгоанците: Политички преговори или блеф?) Извештај за Африка бр. 37, 16 ноември 2001 г. (исто така достапен и на француски јазик)

Disarmament in the Congo: Jump-Starting DRRR to Prevent Further War (Разоружување во Конго: за да се спречи натамошна војна), Извештај за Африка бр. 38, 14 декември 2001 г.

Storm Clouds Over Sun City: The Urgent Need To Recast The Congolese Peace Process (Облаци на бура над Сан Сити: Итна потреба за ремоделирање на конгоанскиот мировен процес), Извештај за Африка бр. 38, 14 мај 2002 г. (исто така достапен и на француски јазик)

РУАНДА

Uganda and Rwanda: Friends or Enemies? (Уганда и Руанда: Пријатели или непријатели?) Извештај за Африка бр. 15, 4 мај 2000 г.

International Criminal Tribunal for Rwanda: Justice Delayed (Меѓународен кривичен трибунал за Руанда: Задоцнета правда), Извештај за Африка бр. 30, 7 јуни 2001 г. (исто така достапен и на француски јазик)

"Consensual Democracy" in Post Genocide Rwanda: Evaluating the March 2001 District Elections („Консензуална демократија" во постгеноцидна Руанда: Проценка на регионалните избори во март 2001 г.), Извештај за Африка бр. 34, 9 октомври 2001 г.

Rwanda/Uganda: a Dangerous War of Nerves (Руанда/Уганда: Опасна војна на нерви), Кус извештај за Африка, 21 декември 2001 г.

The International Criminal Tribunal for Rwanda: The Countdown (Меѓународниот кривичен трибунал за Руанда: Одбројувањето), Извештај за Африка бр. 50, 1 август 2002 г. (исто така достапен и на француски јазик)

СОМАЛИЈА

Somalia: Countering Terrorism in a Failed State (Сомалија: Спротивставување на тероризмот во една неуспешна држава), Извештај за Африка бр. 45, 23 мај 2002 г.

* Издаден во јануари 2000 година.

** Проектот алжир беше префрлен од Програмата за Африка во јануари 2002 година.

СУДАН

God, Oil & Country: Changing the Logic of War in Sudan (Бог, нафта & земја: Менување на логиката на војната во Судан), Извештај за Африка бр. 39, 28 јануари 2002 г.

Capturing the Moment: Sudan's Peace Process in the Balance (Фактање на моментот: Мировниот процес на Судан во рамнотежа), Извештај за Африка бр. 42, 3 април 2002 г.

Dialogue or Destruction? Organising for Peace as the War in Sudan Escalates (Дијалог или уништување? Организирање за мир додека војната во Судан ескалира), Извештај за Африка бр. 48, 27 јуни 2002 г.

ЗАПАДНА АФРИКА

Sierra Leone: Time for a New Military and Political Strategy (Сиера Леоне: Време за нова воена и политичка стратегија), Извештај за Африка бр. 28, 11 април 2001 г.

Sierra Leone: Managing Uncertainty (Сиера Леоне: Управување со неизвесноста), Извештај за Африка бр. 35, 24 октомври 2001 г.

Sierra Leone: Ripe For Elections? (Сиера Леоне: Зрела за избори?) Кус извештај за Африка, 19 декември 2001 г.

Liberia: The Key to Ending Regional Instability (Либерија: Клучот за ставање крај на регионалната нестабилност), Извештај за Африка бр. 43, 24 април 2002 г.

Sierra Leone After Elections: Politics as Usual? (Сиера Леоне после изборите: Политика како и обично?) Извештај за Африка бр. 49, 12 јули 2002 г.

ЗИМБАБВЕ

Zimbabwe: At the Crossroads (Зимбабве: На крстосница), Извештај за Африка бр. 22, 10 јули 2000 г.

Zimbabwe: Three Months after the Elections (Зимбабве: Три месеци после изборите), Кус извештај за Африка, 25 септември 2000 г.

Zimbabwe in Crisis: Finding a way Forward (Зимбабве во криза: Изнаоѓање начин за натаму), Извештај за Африка бр. 32, 13 јули 2001 г.

Zimbabwe: Time for International Action (Зимбабве: Време за меѓународна акција), Кус извештај за Африка, 12 октомври 2001 г.

Zimbabwe's Election: The Stakes for Southern Africa (Изборите во Зимбабве: Ризичните точки за Јужна Африка), Кус извештај за Африка, 11 јануари 2002 г.

All Bark and No Bite: The International Response to Zimbabwe's Crisis (Куче што лае не каса: Меѓународната реакција на кризата во Зимбабве), Извештај за Африка бр. 40, 25 јануари 2002 г.

Zimbabwe at the Crossroads: Transition or Conflict? (Зимбабве на крстосница: Транзиција или конфликт?) Извештај за Африка бр. 41, 22 март 2002 г.

Zimbabwe: What Next? (Зимбабве: Што следува?) Извештај за Африка бр. 47, 14 јуни 2002 г.

АЗИЈА

КАМБОЏА

Cambodia: The Elusive Peace Dividend (Камбоџа: Нереална дивиденда на мирот), Извештај за Азија бр. 8, 11 август 2000 г.

СРЕДНА АЗИЈА

Central Asia: Crisis Conditions in Three States (Средна Азија: Услови за криза во три држави), Извештај за Азија бр. 7, 7 август 2000 г. (исто така достапен и на руски јазик)

Recent Violence in Central Asia: Causes and Consequences (Недамнешно насилство во Средна Азија: Причини и последици), Кус извештај за Средна Азија, 18 октомври 2000 г.

Islamist Mobilisation and Regional Security (Мобилизација на исламистите и регионална безбедност), Извештај за Азија бр. 14, 1 март 2001 г. (исто така достапен и на руски јазик)

Incubators of Conflict: Central Asia's Localised Poverty and Social Unrest (Инкубатори на конфликт: Локализираната сиромаштија и социјалните немири во Средна Азија), Извештај за Азија бр. 16, 8 јуни 2001 г. (исто така достапен и на руски јазик)

Central Asia: Fault Lines in the New Security Map (Средна Азија: Линии на слабост на новата карта на безбедноста), Извештај за Азија бр. 20, 4 јули 2001 г. (исто така достапен и на руски јазик)

Uzbekistan at Ten – Repression and Instability (Узбекистан at Ten – Репресија и нестабилност), Извештај за Азија бр. 21, 21 август 2001 г. (исто така достапен и на руски јазик)

Kyrgyzstan at Ten: Trouble in the "Island of Democracy" (Киргистан at Ten: Проблем на „Островот на демократијата“), Извештај за Азија бр. 22, 28 август 2001 г. (исто така достапен и на руски јазик)

Central Asian Perspectives on the 11 September and the Afghan Crisis (Централноазиските перспективи за 11 септември и авганистанската криза), Кус извештај за Средна Азија, 28 септември 2001 г. (исто така достапен на француски и на руски јазик)

Central Asia: Drugs and Conflict (Средна Азија: Дрога и конфликт), Извештај за Азија бр. 25, 26 ноември 2001 г. (исто така достапен и на руски јазик)

Afghanistan and Central Asia: Priorities for Reconstruction and Development (Авганистан и Средна Азија: Приоритети за обнова и развој), Извештај за Азија бр. 26, 27 ноември 2001 г. (исто така достапен и на руски јазик)

Tajikistan: An Uncertain Peace (Таџикистан: Несигурен мир), Извештај за Азија бр. 30, 24 декември 2001 г. (исто така достапен и на руски јазик)

The IMU and the Hizb-ut-Tahrir: Implications of the Afghanistan Campaign (The IMU and the Hizb-ut-Tahrir: Последиците од воената кампањата врз Авганистан), Кус извештај за Средна Азија, 30 јануари 2002 г. (исто така достапен и на руски јазик)

Central Asia: Border Disputes and Conflict Potential (Средна Азија: Гранични спорови и потенцијал за конфликт), Извештај за Азија бр. 33, 4 април 2002 г.

Central Asia: Water and Conflict (Средна Азија: Вода и конфликт), Извештај за Азија бр. 34, 30 мај 2002 г.

ИНДОНЕЗИЈА

Indonesia's Crisis: Chronic but not Acute (Кризата на Индонезија: Хронична но не акутна), Извештај за Азија бр. 6, 31 мај 2000 г.

Indonesia's Maluku Crisis: The Issues (Малуку кризата на Индонезија: Прашањата), Кус извештај за Индонезија, 19 јули 2000 г.

Indonesia: Keeping the Military Under Control (Индонезија: Држење на војската под контрола), Извештај за Азија бр. 9, 5 септември 2000 г. (исто така достапен и на индонезиски јазик)

Aceh: Escalating Tension (Ацех: Ескалирачка тензија), Кус извештај за Индонезија, 7 декември 2000 г.

Indonesia: Overcoming Murder and Chaos in Maluku (Индонезија: Надминување на убиството и хаосот во Малуку), Извештај за Азија бр. 10, 19 декември 2000 г.

Indonesia: Impunity Versus Accountability for Gross Human Rights Violations (Индонезија: Поседување имунитет наспроти одговорност за големи прекршувања на човековите права), Извештај за Азија бр. 12, 2 февруари 2001 г.

Indonesia: National Police Reform (Индонезија: Реформа на националната полиција), Извештај за Азија бр. 13, 20 февруари 2001 г. (исто така достапен и на индонезиски јазик)

Indonesia's Presidential Crisis (Претседателска криза во Индонезија), Кус извештај за Индонезија, 21 февруари 2001 г.

Bad Debt: The Politics of Financial Reform in Indonesia (Лош долг: Политика во финансиската реформа во Индонезија), Извештај за Азија бр. 15, 13 март 2001 г.

Indonesia's Presidential Crisis: The Second Round (Претседателска криза во Индонезија: Вториот круг), Кус извештај за Индонезија, 21 мај 2001 г.

Aceh: Why Military Force Won't Bring Lasting Peace (Ацех: Воените сили нема да донесат траен мир), Извештај за Азија бр. 17, 12 јуни 2001 г. (исто така достапен и на индонезиски јазик)

Aceh: Can Autonomy Stem the Conflict? (Ацех: Може ли автономијата да го спречи конфликтот?), Извештај за Азија бр. 18, 28 јуни 2001

Communal Violence in Indonesia: Lessons from Kalimantan (Насилството во заедницата во Индонезија: Лекции од Калимантан), Извештај за Азија бр. 19, 27 јуни 2001 г.

Indonesian-U.S. Military Ties (Врските меѓу индонезиската армија и армијата на САД), Кус извештај за Индонезија, 18 јули 2001 г.

The Megawati Presidency (Претседателството на Мегавати), Кус извештај за Индонезија, 10 септември 2001 г.

Indonesia: Ending Repression in Irian Jaya (Индонезија: Крај на репресијата во Иријан Јаја), Извештај за Азија бр. 23, 20 септември 2001 г.

Indonesia: Violence and Radical Muslims (Индонезија: Насилство и радикални муслимани), Кус извештај за Индонезија, 10 октомври 2001 г.

Indonesia: Next Steps in Military Reform (Индонезија: Следните чекори во реформата на армијата), Извештај за Азија бр. 24, 11 октомври 2001 г.

Indonesia: Natural Resources and Law Enforcement (Индонезија: Природни ресурси и спроведување на законот), Извештај за Азија бр. 29, 20 декември 2001 г. (исто така достапен и на индонезиски јазик)

Indonesia: The Search for Peace in Maluku (Индонезија: Потрага по мир во Малуку), Извештај за Азија бр. 31, 8 февруари 2002 г.

Aceh: Slim Chance for Peace (Ацех: Слаби шанси за мир), Кус извештај за Индонезија, 27 март 2002 г.

Indonesia: The Implications of the Timor Trials (Индонезија: Последиците од судењата во Тимор), Кус извештај за Индонезија, 8 мај 2002 г.

Resuming U.S.-Indonesia Military Ties (Продолжување на врските меѓу индонезиската армија и армијата на САД), Кус извештај за Индонезија, 21 мај 2002 г.

Al-Qaeda in Southeast Asia: The case of the "Ngruki Network" in Indonesia (Ал Каеда во Југоисточна Азија: Случајот на „Ngruki мрежата“ во Индонезија), Кус извештај за Индонезија, 8 август 2002 г.

БУРМА

Burma/Myanmar: How Strong is the Military Regime? (Бурма/Мајанмар: Колку е силен воениот режим?), Извештај за Азија бр. 11, 21 декември 2000 г.

Myanmar: The Role of Civil Society (Мајанмар: Улогата на граѓанското општество), Извештај за Азија бр. 27, 6 декември 2001 г.

Myanmar: The Military Regime's View of the World (Мајанмар: Погледите на воениот режим за светот), Извештај за Азија бр. 28, 7 декември 2001 г.

Myanmar: The Politics of Humanitarian Aid (Мајанмар: Политиката на хуманитарната помош), Извештај за Азија бр. 32, 2 април 2002 г.

Myanmar: The HIV/AIDS Crisis (Мајанмар: ХИВ/СИДА криза), Кус извештај за Мајанмар, 2 април 2002 г.

АВГАНИСТАН/ЈУЖНА АЗИЈА

Afghanistan and Central Asia: Priorities for Reconstruction and Development (Авганистан и Средна Азија: Приоритети за обнова и развој), Извештај за Азија бр. 26, 27 ноември 2001 г.

Pakistan: The Dangers of Conventional Wisdom (Пакистан: Опасностите на конвенционалната мудрост), Кус извештај за Пакистан, 12 март 2002 г.

Securing Afghanistan: The Need for More International Action (Обезбедување на Авганистан: Потребата за дополнителна меѓународна активност), Кус извештај за Авганистан, 15 март 2002 г.

The Loya Jirga: One Small Step Forward? (Лоја Џирга: Еден мал чекор напред?) Кус извештај за Авганистан & Пакистан, 16 мај 2002 г.

Kashmir: Confrontation and Miscalculation (Кашмир: Судир и погрешна пресметка), Извештај за Азија бр. 35, 11 јули 2002 г.

Pakistan: Madrasas, Extremism and the Military (Пакистан: Мадрасас, екстремизам и армијата), Извештај за Азија бр. 36, 29 јули 2002 г.

The Afghan Transitional Administration: Prospects and Perils (Авганистанската преодна администрација: Изгледите и опасностите), Кус извештај за Авганистан, 30 јули 2002 г.

БАЛКАН

АЛБАНИЈА

Albania: State of the Nation (Албанија: Држава на нацијата), Извештај за Балканот бр. 87, 1 март 2000 г.

Albania's Local Elections, A test of Stability and Democracy (Локалните избори во Албанија тест за стабилноста и демократијата), Кус извештај за Балканот 25 август 2000 г.

Albania: The State of the Nation 2001 (Албанија: Држава на нацијата 2001), Извештај за Балканот бр. 111, 25 мај 2001 г.

Albania's Parliamentary Elections 2001 (Парламентарните избори во Албанија 2001 г.), Кус извештај за Балканот, 23 август 2001 г.

БОСНА

Denied Justice: Individuals Lost in a Legal Maze (Демантирана правда: Индивидуалци изгубени во правниот лавиринт), Извештај за Балканот бр. 86, 23 февруари 2000 г.

European Vs. Bosnian Human Rights Standards (Европските наспроти босанските стандарди за човекови права), Преглед прирачник, 14 април 2000 г.

Reunifying Mostar: Opportunities for Progress (Повторно обединување на Мостар: Можности за напредок), Извештај за Балканот бр. 90, 19 април 2000 г.

Bosnia's Municipal Elections 2000: Winners and Losers (Општински избори во Босна 2000 г.: Победници и губитници), Извештај за Балканот бр. 91, 28 април 2000 г.

Bosnia's Refugee Logjam Breaks: Is the International Community Ready? (Дали меѓународната заедница е подготвена?), Извештај за Балканот бр. 95, 31 мај 2000 г.

War Criminals in Bosnia's Republika Srpska (Воени криминалци во Република Српска во Босна), Извештај за Балканот бр. 103, 2 ноември 2000 г.

Bosnia's November Elections: Dayton Stumbles (Ноемвриските избори во Босна: Дејтон се сопнува), Извештај за Балканот бр. 104, 18 декември 2000 г.

Turning Strife to Advantage: A Blueprint to Integrate the Croats in Bosnia and Herzegovina (Претворање на проблемот во предност: План за интегрирање на хрватите во Босна и Херцеговина), Извештај за Балканот бр. 106, 15 март 2001 г.

No Early Exit: NATO's Continuing Challenge in Bosnia (Нема рано излегување: Продолжува предизвикот за НАТО во Босна), Извештај за Балканот бр. 110, 22 мај 2001 г.

Bosnia's Precarious Economy: Still Not Open For Business (Несигурната економија на Босна: Сè уште неотворена за работа), Извештај за Балканот бр. 115, 7 август 2001г. (исто така достапен на српско-хрватски јазик)

The Wages of Sin: Confronting Bosnia's Republika Srpska (Плати на гревот: Спротивставување со Република Српска во Босна), Извештај за Балканот бр. 118, 8 октомври 2001 г. (исто така достапен на српско-хрватски јазик)

Bosnia: Reshaping the International Machinery (Босна: Повторно обликување на меѓународната машинерија), Извештај за Балканот бр. 121, 29 ноември 2001 г. (исто така достапен на српско-хрватски јазик),

Courting Disaster: The Misrule of Law in Bosnia & Herzegovina (Изложување на опасност: Лошо владеење на правото во Босна и Херцеговина), Извештај за Балканот бр. 127, 26 март 2002 г. (исто така достапен на српско-хрватски јазик)

Implementing Equality: The "Constituent Peoples" Decision in Bosnia & Herzegovina (Спроведување на еднаквост: Одлуката за „конститутивни народи“ во Босна и Херцеговина), Извештај за Балканот бр. 128, 16 април 2002 г. (исто така достапен на српско-хрватски јазик)

Policing the Police in Bosnia: A Further Reform Agenda (Полициска работење во полицијата во Босна: Агенда за натамошна реформа), Извештај за Балканот бр. 130, 10 мај 2002 г.

Bosnia's Alliance for (Smallish) Change (Алијанса на Босна за (мали) измени), Извештај за Балканот бр. 132, 2 август 2002 г.

ХРВАТСКА

Facing Up to War Crimes (Соочување со воените кривични дела), Кус извештај за Балканот, 16 октомври 2001 г.

КОСОВО

Kosovo Albanians in Serbian Prisons: Kosovo's Unfinished Business (Косовските албанци во српски затвори: Незавршената работа на Косово), Извештај за Балканот бр. 85, 26 јануари 2000 г.

What Happened to the KLA? (Што се случи со ОВК?) Извештај за Балканот бр. 88, 3 март 2000 г.

Kosovo's Linchpin: Overcoming Division in Mitrovica (Стожерот на Косово: Надминување на поделбата во Митровица), Извештај за Балканот бр. 96, 31 мај 2000 г.

Reality Demands: Documenting Violations of International Humanitarian Law in Kosovo 1999 (Реалноста бара: Документирање на прекршувањето на меѓународното хуманитарно право во Косово 1999 г.), Извештај за Балканот, 27 јуни 2000 г.

Elections in Kosovo: Moving Toward Democracy? (Избори на Косово: Движење кон демократија?) Извештај за Балканот бр. 97, 7 јули 2000 г.

Kosovo Report Card (Косовско свидетелство), Извештај за Балканот бр. 100, 28 август 2000 г.

Reaction in Kosovo to Kostunica's Victory (Реакциите на Косово за победата на Коштуљица), Кус извештај за Балканот, 10 октомври 2000 г.

Religion in Kosovo (Религијата во Косово), Извештај за Балканот бр. 105, 31 јануари 2001 г.

Kosovo: Landmark Election (Косово: Изборите камен-темелник), Извештај за Балканот бр. 120, 21 ноември 2001 г. (исто така достапен и на српско-хрватски јазик)

Kosovo: A Strategy for Economic Development (Косово: Стратегија за економски развој), Извештај за Балканот бр. 123, 19 декември 2001 г. (исто така достапен и на српско-хрватски јазик)

A Kosovo Roadmap: I. Addressing Final Status (Планот на Косово: I. Постапување на прашањето за конечниот статус), Извештај за Балканот бр. 124, 28 февруари 2002 г. (исто така достапен на албански и на српско-хрватски јазик)

A Kosovo Roadmap: II. Internal Benchmarks (Планот на Косово: II. Внатрешни реперни точки), Извештај за Балканот бр. 125, 1 март 2002 г. (исто така достапен на албански и на српско-хрватски јазик)

UNMIK's Kosovo Albatross: Tackling Division in Mitrovica (УНМИКовиот албатрос во Косово: Решавање на поделбата во Митровица), Извештај за Балканот бр. 131, 3 јуни 2002 г. (исто така достапен на албански и на српско-хрватски јазик)

МАКЕДОНИЈА

Macedonia's Ethnic Albanians: Bridging the Gulf (Македонските етнички албанци: Премостување на јазот), Извештај за Балканот бр. 98, 2 август 2002 г.

Macedonia Government Expects Setback in Local Elections (Неуспехот на експертите на македонската влада на локалните избори), Кус извештај за Балканот, 4 септември 2000 г.

The Macedonian Question: Reform or Rebellion (Македонското прашање: Реформа или востание), Извештај за Балканот бр. 109, 5 април 2001 г.

Macedonia: The Last Chance for Peace (Македонија: Последната шанса за мир), Извештај за Балканот бр. 113, 20 јуни 2001 г.

Macedonia: Still Sliding (Македонија: Сè уште се лизга), Кус извештај за Балканот, 4 јули 2001 г.

Macedonia: War on Hold (Македонија: Војна во мирување), Кус извештај за Балканот, 15 август 2001 г.

Macedonia: Filling the Security Vacuum (Македонија: Пополнување на безбедносниот вакуум), Кус извештај за Балканот, 8 септември 2001 г.

Macedonia's Name: Why the Dispute Matters and How to Resolve It (Името на Македонија: Зошто спорот е значаен и како да се реши), Извештај за Балканот бр. 122, 10 декември 2001 г. (исто така достапен и на српско-хрватски јазик)

ЦРНА ГОРА

Montenegro: In the Shadow of the Volcano (Црна Гора: Сенката на вулканот), Извештај за Балканот бр. 89, 21 март 2000 г.

Montenegro's Socialist People's Party: A Loyal Opposition? (Социјалистичката народна партија на Црна Гора: Лојална опозиција?), Извештај за Балканот бр. 92, 28 април 2000 г.

Montenegro's Local Elections: Testing the National Temperature (Локални избори во Црна Гора: Тестирањ на националната температура), Заднински кус извештај, 26 мај 2000 г.

Montenegro: Which way Next? (Црна Гора: По кој пат понатаму?) Кус извештај за Балканот, 30 ноември 2000 г.

Montenegro: Settling for Independence? (Црна Гора: Преговара за независност?) Извештај за Балканот бр. 107, 28 март 2001 г.

Montenegro: Time to Decide, a Pre-Election Briefing (Црна Гора: Време да се одлучи, кус извештај пред изборите), Кус извештај за Балканот, 18 април 2001 г.

Montenegro: Resolving the Independence Deadlock (Црна Гора: Разрешување на кор-сокакот за независноста), Извештај за Балканот бр. 114, 1 август 2001 г.

Still Buying Time: Montenegro, Serbia and the European Union (Сè уште купува време: Црна Гора, Србија и Европската унија), Извештај за Балканот бр. 129, 7 мај 2002 г.

СРБИЈА

Serbia's Embattled Opposition (Опозицијата во Србија подготвена за борба), Извештај за Балканот бр. 94, 30 мај 2000 г.

Serbia's Grain Trade: Milosevic's Hidden Cash Crop (Трговијата на Србија со жито: Скриената жетва во кеш на Милошевиќ), Извештај за Балканот бр. 93, 5 јуни 2000 г.

Serbia: The Milosevic Regime on the Eve of the September Elections (Србија: Режимот на Милошевиќ во предвечерјето на септемвриските избори), Извештај за Балканот бр. 99, 17 август 2000 г.

Current Legal Status of the Republic of Yugoslavia (FRY) and of Serbia and Montenegro (Актуелниот правен статус на Република Југославија (СРЈ) и на Србија и Црна Гора), Извештај за Балканот бр. 101, 19 септември 2000 г.

Yugoslavia's Presidential Election: The Serbian People's Moment of Truth (Претседателските избори во Југославија: Моментот на вистината за српскиот народ), Извештај за Балканот бр. 102, 19 септември 2000 г.

Sanctions against the Federal Republic of Yugoslavia (Санкции против Сојузна Република Југославија), Кус извештај за Балканот, 10 октомври 2000 г.

Serbia on the Eve of the December Elections (Србија во предвечерјето на декемвриските избори), Кус извештај за Балканот, 20 декември 2000 г.

A Fair Exchange: Aid to Yugoslavia for Regional Stability (Фер размена: Помош за Југославија за стабилност во регионот), Извештај за Балканот бр. 112, 15 јуни 2001 г.

Peace in Presevo: Quick Fix or Long-Term Solution? (Мир во Прешево: Ублажување на болката или долгорочно решение?) Извештај за Балканот бр. 116, 10 август 2001 г.

Serbia's Transition: Reforms Under Siege (Транзицијата во Србија: Реформите под опсада), Извештај за Балканот бр. 117, 21 септември 2001 г. (исто така достапен и на српско-хрватски јазик)

Belgrade's Lagging Reform: Cause for International Concern (Реформите на Белград заостануваат: Причина за меѓународна загриженост), Извештај за Балканот бр. 126, 7 март 2002 г. (исто така достапен и на српско-хрватски јазик)

Serbia: Military Intervention Threatens Democratic Reform (Србија: Воената интервенција им се заканува на демократските реформи), Кус извештај за Балканот, 28 март 2002 г. (исто така достапен и на српско-хрватски јазик)

Fighting To Control Yugoslavia's Military (Борба за контрола врз југословенската армија), Кус извештај за Балканот, 12 јули 2002 г.

РЕГИОНАЛНИ ИЗВЕШТАИ

After Milosevic: A Practical Agenda for Lasting Balkans Peace (После Милошевиќ: Практична агенда за траен мир на Балканот), Извештај за Балканот бр. 108, 26 април 2001 г.

Milosevic in The Hague: What it Means for Yugoslavia and the Region (Милошевиќ во Хаг: Што значи тоа за Југославија и за регионот), Кус извештај за Балканот, 6 јули 2001 г.

Bin Laden and the Balkans: The Politics of Anti-Terrorism (Бин Ладен и Балканот: Политика на антитероризам), Извештај за Балканот бр. 119, 9 ноември 2001 г.

ЛАТИНСКА АМЕРИКА

Colombia's Elusive Quest for Peace (Нереалната потрага по мир на Колумбија), Извештај за Латинска Америка бр. 1, 26 март 2002 г. (исто така достапен и на шпански јазик)

The 10 March 2002 Parliamentary Elections in Colombia (Парламентарните избори во Колумбија на 10 март 2002 г.), Кус извештај за Латинска Америка, 17 април 2002 г. (иста така достапен и на шпански јазик)

The Stakes in the Presidential Election in Colombia (Ризичните точки на парламентарните избори во Колумбија), Кус извештај за Латинска Америка, 22 мај 2002 г. (исто така достапен и на шпански јазик)

БЛИСКИ ИСТОК

A Time to Lead: The International Community and the Israeli-Palestinian Conflict (Време за водство Меѓународната заедница и израелско-палестинскиот конфликт), Извештај за Средниот Исток бр. 1, 10 април 2002г.

Middle East Endgame I: Getting to a Comprehensive Arab-Israeli Peace Settlement (Завршна игра за Средниот Исток I:

Доаѓање до сèопфатен арапско-израелски договор за мир, Извештај за Средниот Исток бр. 2, 16 јули 2002 г.

Middle East Endgame II: How a Comprehensive Israeli-Palestinian Settlement Would Look (Завршна игра за Средниот Исток II: Когу сèопфатен ќе изгледа израелско-палестинскиот договор), Извештај за Средниот Исток бр. 3, 16 јули 2002 г.

Middle East Endgame III: Israel, Syria and Lebanon – How Comprehensive Peace Settlements Would Look (Завршна игра за Средниот Исток III: Израел, Сирија и Либан - Когу сèопфатен ќе изгледа мировниот договор), Извештај за Средниот Исток бр. 4, 16 јули 2002 г.

Iran: The Struggle for the Revolution's Soul (Иран: Борба за душата на револуцијата), Извештај за Средниот Исток бр. 5, 5 август 2002 г.

АЛЖИР*

Diminishing Returns: Algeria's 2002 Legislative Elections (Намалување на профитот: Законодавните избори во Алжир 2002 г.), Кус извештај за Средниот Исток, 24 јуни 2002 г.

ИЗВЕШТАИ ПО ПРАШАЊА

ХИВ/СИДА

HIV/AIDS as a Security Issue (ХИВ/СИДА како прашање на безбедноста), Извештај по прашање бр. 1, 19 јуни 2001 г.

Myanmar: The HIV/AIDS Crisis (Бурма: Кризата ХИВ/СИДА), Кус извештај за Мајанамар, 2 април 2002 г.

ЕУ

The European Humanitarian Aid Office (ECHO): Crisis Response in the Grey Lane (Хуманитарна канцеларија на Европските заедници (ЕЧНО): Реакција на кризата во сивата лена), Кус извештај по прашање, 26 јуни 2001 г.

EU Crisis Response Capability: Institutions and Processes for Conflict Prevention and Management (Способноста на ЕУ за реакција на криза: Институции и процедури за спречување и управување на конфликти), Извештај по прашање бр.2, 26 јуни 2001 г.

EU Crisis Response Capabilities: An Update (Способности на ЕУ за реакција на криза: Ажурирано), Кус извештај по прашање, 29 април 2002 г.

*Проектот за Алжир беше префрлен од Програмата за африка во Јануари 2002 година.

ДОДАТОК Г

ЧЛЕНОВИ НА ОДБОРОТ НА МКГ

Марти Ахтисари, претседавач

поранешен претседател на Финска

Марија Ливанос Катауи, заменик-претседавач

Генерален секретар, Меѓународна трговска комора

Стивен Соларц, заменик-претседавач

поранешен конгресмен во САД

Герет Еванс, претседател и директор

поранешен министер за надворешни работи на Австралија

С. Даниел Абрахам

претседавач, Центар за мир и економска соработка на Блискиот Исток, САД

Мортон Абрамович

поранешен помошник државен секретар на САД и Амбасадор во Турција

Кенет Аделман

поранешен амбасадор на САД и директор на Агенцијата за контрола на оружје и разоружување

Ричард Ален

поранешен советник за национална безбедност на претседателот на САД

Сауд Назир Ал-Сабах

поранешен кувајтски амбасадор во Обединетото Кралство и САД; поранешен министер за информации и нафта

Луиз Арбур

Врховен суд на правда, Канада; поранешен главен обвинител, Меѓународен кривичен трибунал за поранешна Југославија

Оскар Аријаз Санчез

поранешен претседател на Костарика; Нобелова награда за мир, 1987 г.

Ерзин Ариоглу

Претседавач на Yari Merkezi Group, Турција

Ема Бонино

член на Европскиот парламент, поранешен Еврокомесар

Збигњев Брезински

поранешен советник за национална безбедност на претседателот на САД

Шерил Каролус

поранешен висок комесар на Јужна Африка во Обединетото Кралство; поранешен Генерален секретар на ANC

Виктор Чу

претседавач, Прва источна инвестициона група, Хонгконг

Весли Кларк

поранешен Врховен командант на НАТО алијансата, Европа

Уфе Елеман - Јенсен

поранешен министер за надворешни работи, Данска

Марк Ејаскенс

поранешен премиер на Белгија

Марика Фален

поранешен амбасадор за хуманитарни прашања на Шведска; директор на Социјална мобилизација и стратешки информации, UNAIDS

Јоиши Фунабаши

новинар и автор, Јапонија

Бронислав Геремек

поранешен министер за надворешни работи, Полска

И.К. Гујрал

поранешен премиер на Индија

Неговото височество Ел Хасан бин Талал

претседавач, Арапски форум; претседател, клубот на Рим

Карла Хилс

поранешен секретар за домување; поранешен претставник за трговија на САД

Асма Јахангир

Специјален известувач за вонсудски, збирни или арбитражни погубувања на ОН; Врховен суд, поранешен претседавач на Комисијата за човекови права на Пакистан

Елен Џонсон Сирлиф

Виш советник, раководители на фондот за модерна Африка; поранешен директор на Регионалното биро на UNDP за Африка

Микаил Кодорковски

претседавач и директор, YUKOS нафтена компанија, Русија

Елиот Ф. Кулик

претседавач, Pegasus International, САД

Џоан Лидом-Акерман

романописец и новинар, САД

Тодунг Мулија Лубис

адвокат за човекови права и автор, Индонезија

Барбара Мекдугал

поранешен државен секретар за надворешни работи, Канада

Мо Мулам

поранешен државен секретар за Северна Ирска, Обединето Кралство

Ајо Обе

претседател, Организација за граѓански слободи, Нигерија

Кристине Окрен

новинар и автор, Франција

Фридберг Флугер

претседавач на Комитетот за ЕУ прашања на германскиот парламент

Суриен Питсуван

поранешен министер за надворешни работи, Тајланд

Итамар Рабинович

претседател на Универзитетот во Тел Авив; поранешен Амбасадор на Израел во САД и Главен преговарач со Сирија

Фидел В. Рамос

поранешен Претседател на Филипините

Мохамед Сахнун

Специјален советник за Африка на Генералниот секретар на Обединетите нации

Салим А. Салим

поранешен премиер на Танзанија; поранешен Генерален секретар на Организацијата за африканско единство

Даглас Шоен

основачки партнер на Penn, Schoen & Berland Associates, САД

Вилијам Шоукрос

новинар и автор, Обединето Кралство

Џорџ Сорос

претседавач, Институт отворено општество

Едуардо Штајн

поранешен министер за надворешни работи, Гватемала

Пар Стенбак

поранешен министер за надворешни работи, Финска

Торвалд Столтенберг

поранешен Министер за надворешни работи, Норвешка

Вилијам О. Тејлор

претседавач Emeritus, The Boston Globe, САД

Ед Ван Тијн

*поранешен министер за надворешни работи на Холандија;
поранешен градоначалник на Амстердам*

Симон Веил

*поранешен претседател на Европскиот парламент; поранешен
министер за здравство на Франција*

Ширли Вилијамс

*поранешен државен секретар за образование и наука; член на
Горниот дом, Обединетото Кралство*

Јауши Џозеф Ву

Заменик државен секретар на Претседателот, Тајван

Григориј Јавлински

претседавач на Yabloko Part во Парламентот, Русија

Ута Запф

*претседавач на Поткомитетот за разоружување, контрола и
неширење на оружјето на германскиот Парламент*